

Big Society, een utopie of werkelijkheid?

Universiteit Utrecht

6/30/2013

Van maakbaarheid naar werkelijkheid

VAN MAAKBAARHEID NAAR WERKELIJKHEID

Een ex ante onderzoek naar de mogelijkheden van 'The big society' in vier gemeenten in Nederland. Centraal staat in deze beleidslijn een slanke en terugtrekkende overheid met een faciliterend en ondersteunde rol voor haar stakeholders, een beleidsparticiperende burger en een sterk maatschappelijk middenveld.

Auteur:	Jorn Massa
Studentnummer:	3877728
Begeleider:	dr. Huijts, T.H.M. (Tim)
Tweede beoordelaar:	dr. Dekker, K (Karien)
Begeleider Van de Bunt:	Ir. Fikkers, H. (Henk)

MASTERTHESIS BIG SOCIETY, EEN UTOPIE OF WERKELIJKHEID?

Trefwoorden: civil society, sociaal kapitaal, netwerken, vertrouwen, reciprociteit, burgerparticipatie, big society, social and physical disorder en governance

Uitgevoerd door: Jorn Massa

Masterstudent 'Vraagstukken van beleid en organisatie' Universiteit Utrecht

Periode: februari – juli 2013

Contactinformatie: j.massa@students.uu.nl

WOORD VOORAF

Amsterdam, 30 juni 2013

Trots. Trots is het juiste woord in de breedste zin van het woord.

Als 16-jarige jongen nam ik mijn vmbo-kaderberoepsgerichte leerweg diploma in ontvangst. Negen jaar later mag ik naar alle waarschijnlijkheid mijn Msc diploma in ontvangst nemen, niet voordat ik via het mbo en hbo de finish zou bereiken. De laatste vijf maanden waren inspirerend, zwaar, intensief en zeer educatief. Mijn doelstelling begin februari was helder en simpel, namelijk er een mooie finale van maken waarin ik met 110% toewijding een goed resultaat over de streep zou trekken. Met gepaste trots kan vermelden dat ik vijf maanden later met een zeer tevreden gevoel kan terugblikken op een mooie en innoverende stage bij Van de Bunt Adviseurs. Het onderwerp van de thesis 'the big society' heeft me vanaf de eerste dag geboeid en het boeit me nog steeds. Tegelijk is er het besef dat er nog veel te ontdekken valt binnen het onderwerp, dat maakt het waarschijnlijk ook zo boeiend.

Er is een aantal mensen dat ik wil bedanken. Allereerst te beginnen met de collega's van Van de Bunt Adviseurs en dan in het bijzonder Henk Fikkers en Janny Koridon. Henk bedankt dat je mij de mogelijkheid hebt gegeven om te mogen afstuderen bij Van de Bunt Adviseurs. Vanaf de eerste dag heb je me vrij gelaten en het vertrouwen gegeven om mij te ontwikkelen binnen de organisatie. Het afstudeeronderwerp heb ik voor een groot gedeelte zelf mogen invullen en daarvoor wil ik je bedanken. Daarnaast bedank ik je voor je reflectie, je kritische blik en het mogen organiseren van een werkconferentie naar aanleiding van het onderwerp. Janny, jou wil ik in het bijzonder bedanken voor de ondersteuning tijdens de afgelopen vijf maanden, zonder jou had ik de deadline van 1 juli niet kunnen realiseren, mijn dank is groot. Naast de collega's wil ik Joost Spithoven bedanken. Joost bedankt voor alles wat je voor me hebt gedaan. In het bijzonder bedankt voor het beschikbaar stellen van je tijd, je netwerk en je energie. Je energie heeft me geïnspireerd en gemotiveerd vanaf onze eerste ontmoeting tot het organiseren van de werkconferentie, bedankt. Dan wil ik mijn scriptiebegeleider Tim Huijts bedanken. Tim ik wil je bedanken voor het bieden van scherpte in tijden dat ik zelf de scherpte kwijt was. De ontmoetingen gaven mij de energie en soms ook het inzicht dat ik nodig had om een stap voorwaarts te kunnen zetten, bedankt. Tot slot wil ik mijn familie en vrienden bedanken voor de geruststelling en ondersteuning die ik gaande mijn schoolcarrière nodig heb gehad. Zonder jullie had ik waarschijnlijk dit dankwoord niet mogen schrijven, daarvoor dank.

Ik hoop dat deze masterthesis mensen inspireert en stof biedt om over te nadenken. Mocht dat het geval zijn, dan ben ik een gelukkig mens. Met het zetten van de laatste punt in de volgende zin, zet ik tevens een punt achter een lange en inspirerende schoolcarrière en studentenleven. Het was soms zwaar maar bovenal was het bijzonder en leuk. Maar het is goed geweest, over en sluiten, de volgende uitdaging wacht!

Jorn Massa

MANAGEMENT SAMENVATTING

Voor u ligt de masterthesis van Jorn Massa. De afgelopen 5 maanden is er onderzoek gedaan naar het thema ‘big society’ in opdracht van Van de Bunt Adviseurs. Dit onderzoek heeft plaatsgevonden in vier gemeenten in Nederland. Deze thesis geeft inzicht in de rol van de gemeente en de burgers in het thema ‘the big society’.

Inleiding en vraagstelling

In Nederland hebben we te maken met een groot aantal maatschappelijke processen. In het sociaal domein vinden er drie decentralisaties plaats en in het fysiek domein is er grote druk op de budgetten voor het onderhoud van de openbare ruimte. Deze dynamiek vraagt om een ander soort gemeente. Een gemeente die uitgaat van de burgerkracht van de samenleving. Een gemeente die in een slankere vorm faciliteert in plaats van autoritair stuurt. De veronderstelling van de rijksoverheid is dat de ruimte die ontstaat doordat de overheid faciliteert in plaats van stuurt gevuld wordt door ‘beleidsparticiperende’ burgers en professionele partners zodat de gemeente zich kan terugtrekken. Beleidsparticipatie refereert aan burgers die in een integrale aanpak verantwoordelijkheid dragen voor de uitvoering en realisatie van de toekomstplannen van de gemeenschap. Deze studie onderzoekt hoe beleidsparticipatie tot stand komt in de gemeenschappen en hoe de gemeente dit kan faciliteren.

Methodiek & proces

Deze studie kent een mixed method approach, dat wil zeggen een combinatie van kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Om de rol van de burgers te verklaren, zijn er in totaal 1200 vragenlijsten gedistribueerd in de gemeenten Bodegraven – Reeuwijk, Culemborg, Leudal en Rhenen. De rol van de gemeente is onderzocht door het afnemen van 33 diepte-interviews, het bijwonen van bewonersavonden en het organiseren van een werkconferentie met als deelnemers bestuurders, ambtenaren van de vier gemeenten en professionals.

Resultaten kwantitatief en kwalitatief onderzoek

Beleidsparticipatie ontstaat mede vanuit het sociaal kapitaal binnen de gemeenten. Netwerken, vertrouwen en reciprociteit zijn de voornaamste factoren die de productie van beleidsparticipatie stimuleren. Naast het sociaal kapitaal zijn de demografische factoren geslacht, leeftijd en opleidingsniveau van invloed op beleidsparticipatie. Binnen de gemeentelijke organisaties is er het bewustzijn dat de rol van de gemeente gaat veranderen, er is echter nog geen concrete visie op beleidsparticipatie. Daarnaast is er behoefte aan een beleidsmedewerker 2.0. Tot slot vinden gemeenten het erg lastig om de controle binnen de organisatie los te laten en beleidsvrijheid te realiseren.

Aanbevelingen

Er worden aanbevelingen gedaan op het strategisch, tactisch en operationeel niveau voor de gemeenten met als doel de beleidsparticipatie te stimuleren. Er is aandacht besteed aan de visie op beleidsparticipatie, de inrichting van de gemeentelijke organisatie en de middelen die bijdragen aan het stimuleren van beleidsparticipatie.

Inhoud

1. INLEIDING	7
1.1 Aanleiding	11
1.2 Doelstelling en onderzoeksvraag	11
1.3 Begrippen gebruik en definitievorming.....	12
1.4 Wetenschappelijke relevantie	12
1.5 Maatschappelijke relevantie.....	13
1.6 Politieke context.....	13
1.7 Aanpak onderzoek en leeswijzer.....	15
2. THEORETISCH KADER	16
2.1 Civil society als context	18
2.1.2 Recente ontwikkelingen civil society	18
2.2 Burgerparticipatie	19
2.3 Sociaal kapitaal	21
2.3.1 Definitie sociaal kapitaal	21
2.3.2 Vertrouwen	22
2.3.3 Reciprociteit	24
2.3.4 Netwerken.....	25
2.3.5 Sociaal kapitaal en participatie.....	26
2.3.6 Sociaal kapitaal en beleid.....	27
2.4 Definitie omgevingsfactoren.....	28
2.4.1 Omgevingsfactoren en participatie.....	29
2.4.2 Omgevingsfactoren en beleid.....	31
2.5 Definitie demografische factoren.....	32
2.5.1 Demografische factoren en participatie	32
2.5.2 Demografische factoren en beleid.....	32
2.7 Innovatie-paradox(en)	33
2.8 Hypothese en onderzoeksvragen.....	35
3. ONDERZOEKSOPZET	36
3.1 Demografische kerngegevens deelnemende gemeenten.....	37
3.2 Mixed method approach als onderzoeksmethode	38
3.2 Data & proces	39
3.2.1 Bodegraven-Reeuwijk.....	39
3.2.2 Culemborg	40
3.2.3 Leudal	40
3.2.4 Rhenen.....	40
3.2.5 Overige interviews en research proces.....	41
3.3 Representativiteit onderzoek.....	43
3.4 Operationalisatie en metingen vragenlijst.....	43
3.4.1 Afhankelijke variabele beleidsparticipatie	43
3.4.2 Onafhankelijke variabele sociaal kapitaal	44
3.4.3 Onafhankelijke variabele omgevingsfactoren	45
3.4.4 Onafhankelijke variabele demografische factoren	45
3.5 Betrouwbaarheid en validiteit.....	47
3.6 Analysemethode mixed method approach.....	48

3.6.1 Kwantitatieve analyses.....	48
3.6.2 Kwalitatieve analyses.....	49
3.6.3 Bewonersavonden en de werkconferentie	49
3.7. Beschrijvende statistieken	50
4.RESULTATEN	55
4.1.1 Kwantitatief onderzoek.....	56
4.1.2 Bodegraven – Reeuwijk.....	56
4.1.3 Culemborg	57
4.1.4 Leudal	58
4.1.5 Rhenen	59
4.1.6 Totaal	60
4.2 Kwalitatief onderzoek.....	63
4.2.1 Bodegraven – Reeuwijk.....	63
4.2.2 Culemborg	66
4.2.3 Leudal	72
4.2.4 Rhenen	77
4.2.5 Amsterdam.....	80
4.2.6 Rijksoverheid	83
4.2.7 Professionals en maatschappelijk middenveld	85
5. CONCLUSIES.....	89
5.1 Beantwoording deelvragen.....	90
5.1.1 Beantwoording deelvragen Bodegraven - Reeuwijk.....	90
5.1.2 Beantwoording deelvragen Culemborg.....	92
5.1.3 Beantwoording deelvragen Leudal.....	94
5.1.4 Beantwoording deelvragen Rhenen	96
5.2 Beantwoording hoofdvraag	98
5.3 Terugkoppeling theoretisch kader.....	99
6. DISCUSSIE.....	102
6.1. Aandachtspunten kwantitatief onderzoek	103
6.2. Aandachtspunten kwalitatief onderzoek	105
6.3. Vragen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	106
7. AANBEVELINGEN	107
7.1 Aanbevelingen strategisch niveau.....	108
7.2 Aanbevelingen tactisch niveau	108
7.3 Aanbevelingen operationeel niveau	109
8. LITERATUURLIJST	111
9. BIJLAGEN	117
Bijlage 1 Interviewlijst.....	118
Bijlage 2 Vragenlijst	119
Bijlage 3 Notulen werkconferentie.....	125

1. INLEIDING

'If you've got an idea to make life better, if you want to improve your local area, don't just think about it – tell us what you want to do and we will try and give you the tools to make this happen. It's about unearthing the problems as they come up on the ground and seeing how we can get round them. It's about holding our hands up saying we haven't got all the answers – let's work them out, together. You can call it liberalism. You can call it empowerment. You can call it freedom. You can call it responsibility. I call it the Big Society' – David Cameron

Bovenstaande uitspraak op de vorige pagina komt uit de speech van premier David Cameron van Groot-Brittannië¹. Op 19 juli 2010 pleitte hij in Liverpool voor een drastische maatschappelijke verandering. Deze verandering genaamd ‘*The big society*’ gaat uit van de collectieve burgerkracht. De burger is weer de baas over zijn eigen leven en staat naast de overheid in plaats van onder de overheid. Kortom de burger is aan zet, u roept wij draaien (Mabbutt, 2010). Premier David Cameron dringt aan op een andere koers. Met zijn gedachtegoed over the big society pleit hij voor een zelfstandige rol van de burger en voor een faciliterende overheid in plaats van een controlerende en sturende overheid. Meer concreet zou dit betekenen dat de burger zelf de regie in handen neemt en voor een groot deel onafhankelijk wordt van de regering (Kisby, 2010). Cameron heeft zich laten inspireren door het werk van theoloog en politiek denker Phillip Blond die een van de grondleggers is van het begrip big society. In zijn boek *Red Tory* (2010) schrijft hij dat een economische, sociale en democratische crisis nodig is om de transitie in werking te zetten, het tot stand laten komen van de zogenaamde big society (Blond, 2010).

Ook in Nederland volgt men de ideologie van de big society op de voet. Minister Plasterk van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) dringt dan ook aan op het implementeren van het gedachtegoed van de big society door het terugdringen van bestuurlijke en democratische lasten. Tevens oppert Plasterk dat burgers ‘verantwoord burgerschap’ moeten tonen en meer invloed kunnen en moeten uitoefenen op de lokale besluitvorming (Rijksoverheid, 2012). Daarnaast oefent Plasterk druk uit op de gemeenten om intensief samen te gaan werken, zo wil hij dat gemeenten onder de 100.000 inwoners fuseren om kosten van het ambtelijke apparaat te reduceren (Sommer, 2013). Ook wil hij dat de provincie Noord-Holland fuseert met Utrecht en Flevoland tot één ‘super-provincie’ (Visser, 2013). Geheel nieuw is dit gedachtegoed niet. Met de invoering van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) in 2005 heeft de regering een duidelijk signaal afgegeven wat onder andere het gedachtegoed van de big society ondersteunt. Een voorbeeld hiervan is het activeren van burgers en professionals die samen publieke en sociale voorzieningen exploiteren (Winsemius & Steyaert, 2011). Er kan bijvoorbeeld enerzijds gedacht worden aan de ondersteuning van het eigen netwerk in het verlenen van zorg (mantelzorg). Anderzijds aan het onderhouden van de openbare ruimte, bijvoorbeeld door het voorkomen van fysieke verloedering. Ook waren er al eerder plannen van oud-minister Donner van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) om het aantal provincies terug te brengen tot tien in plaats van twaalf provincies. Toen kwam het er niet van, maar nu moet de provinciale fusie uiterlijk voor 2015 gerealiseerd zijn (Deutekom, 2011).

Uiteindelijk lijkt de ideologie vooral te draaien om het reduceren van overheidsbudgetten om zo de economische crisis te lijf te gaan. Dit blijkt onder andere uit de verschuiving van de AWBZ naar de WMO. In Nederland staat het sociale zorgstelsel onder druk, de kosten zijn te hoog en de vraag naar zorg groeit terwijl het Nederland financieel niet voor de wind gaat (Putters, den Breejen & Frissen, 2009). Ook de openbare ruimte heeft te lijden onder de bezuinigingen. Gemeenten besparen massaal op het onderhoud van de faciliteiten in de openbare ruimte. De beeldkwaliteit die de kwaliteit van de openbare ruimte weergeeft is in te delen van de A+

¹ The official site of the British Prime Minister's Office. <http://www.number10.gov.uk/news/big-society-speech/>

klasse (zeer goed) tot de D-klasse (verwaarlozing), de norm ligt in Nederland op de B-klasse (voldoende) (Hoogevest, Verhoeven & Tamerus, 2011). Door de bezuinigingen wordt de beeldkwaliteit nu teruggebracht naar de B of zelfs de C - klasse (Dirks, 2012). Meer betalen voor zorg, minder faciliteiten in de openbare ruimte en de faciliteiten die er nog zijn, worden minder onderhouden: de recessie raakt ons allemaal en het wordt steeds zichtbaarder.

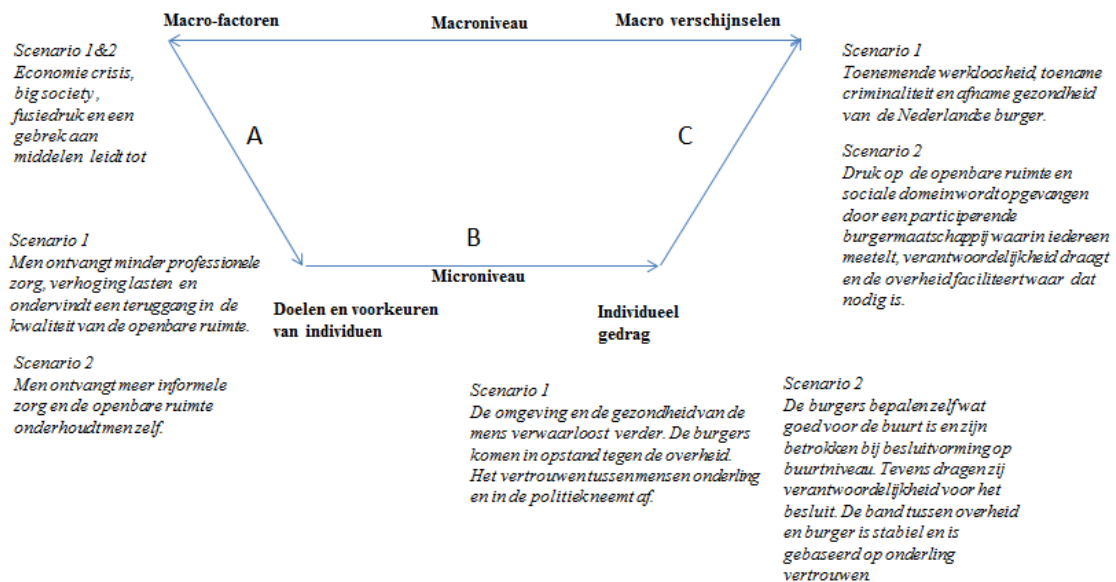
Om deze kosten op te vangen en om de kwaliteit van de zorg en openbare ruimte enigszins te waarborgen is de overheid in 2009 gestart met het project 'de kanteling van de Nederlandse gemeenten'. Dit project volgt de ideologie van the big society. Doel van het project is om de gemeenten in Nederland meer verantwoordelijkheden te geven, wat moet resulteren in zelfredzaamheid van de burger en een grotere vorm van participatie van de burger en tevens in een toename van het sociaal kapitaal in de gemeenschappen in Nederland (Potjens, 2012).

Participeren deden we toch al massaal, dat is toch niets nieuws? De mate van participatie kent in Nederland een algehele positieve trend. Zo is de informele zorg (mantelzorg) tussen 1992 en 2007 toegenomen van 12% tot 15%, bijna een op de zeven Nederlanders verleent informele zorg. Het aantal mensen dat deel uit maakt van een vereniging is van 1992 tot 2007 toegenomen van 50% naar 70%. Ook in het vrijwilligerswerk is een positieve trend te zien. In 2009 gaf 43% van de Nederlanders aan dat ze actief waren als vrijwilliger. Zij gaven aan dat ze gemiddeld 5% van hun totale arbeidsvolume besteden aan het doen van vrijwilligerswerk. Tot slot komt de politieke participatie aan bod. De opkomst voor de Tweede Kamer verkiezingen is sinds 1970 vrij stabiel. In 1970 was dit nog 80% en in 2010 is dit gedaald tot 73%. 37% van de mensen die zijn gaan stemmen tijdens de verkiezingen heeft geprobeerd om druk uit te oefenen op de politiek en de overheid. Mensen deden dit via telefoon, sms, demonstraties en internet (CBS, 2010). Bovenstaande cijfers illustreren een algehele positieve trend in participatie. De overheid lijkt echter de mate van participatie niet voldoende te vinden. Vooral de aard van participatie zal anders moeten in de toekomst. De burger dient actief het initiatief te nemen en drager te zijn van het initiatief. Dit blijkt uit het beroep op zelfredzaamheid en participatie van de burger en de terugtrekking van de overheid in het verlenen van zorg en onderhouden van de publieke ruimte. Was de mate van participatie immers hoog genoeg geweest, dan was het beroep op de burger wellicht minder nodig geacht. Daarbij is ook de context veranderd, waar we voor 2007 economisch goede jaren hebben gekend, waait de wind nu anders. Daarbij komt ook nog het gebrek aan vertrouwen in de politiek. Slechts 6% van de Nederlandse burgers zegt vertrouwen te hebben in de bestuurders. Het vertrouwen is nog nooit zo laag geweest, de drie crises die Blond beschrijft in zijn boek Red Tory lijken dus te lonken, tijd voor een frisse wind, tijd voor verandering (de Waard, 2013).

De bezuinigingen, de fusiedruk en het gebrek aan vertrouwen vragen om een nieuwe ideologie. Een manier van besturen waarbij de burger aan zet is en de overheid het vertrouwen terugwint door te faciliteren waar het nodig is door het verminderen van bureaucratische lasten. Daarbij moet de nieuwe vorm van besturen bijdragen aan de productie van sociaal kapitaal en de saamhorigheid tussen de mensen onderling. Het belangrijkste van alles is misschien nog wel de terugtrekkende overheid en de verantwoording nemende burger. Als het initiatief niet wordt genomen door de burger en de overheid trekt zich genoodzaakt verder terug, dan is

een toename van de werkloosheid, criminaliteit en ongezonde leefstijl bij de Nederlandse burger niet geheel ondenkbaar. Met deze kennis in het achterhoofd wordt er in deze studie naar een antwoord gezocht op een antwoord voor het probleem, namelijk het gebrek aan initiatief van burgers om de regie van de gemeenten over te nemen.

Het probleem wordt vanuit een sociologische beredenering onderzocht, omdat het bij uitstek een sociologisch probleem is. Het gaat namelijk om macro-omstandigheden (A) die bepalen dat individuen op een andere manier gaan handelen op microniveau (B), wat tevens weer zijn effect heeft op de uitkomsten op het macroniveau (C) Coleman (1990). Onderstaand figuur 1 geeft de probleemstelling/aanleiding weer op macro-microniveau. Er is gekozen voor een negatief scenario (scenario 1) en een positief scenario (scenario 2). Centraal staat in deze studie de vraag hoe scenario 1 kan worden omgebogen naar scenario 2. Als we weten wat het gedrag op microniveau is, dan kunnen we daar aan bepaalde knoppen draaien om gedrag op macroniveau te voorkomen of juist te bevorderen. In deze studie willen we weten hoe beleidsparticipatie tot stand komt en wat de rol van de overheid daarin is. Om dit te kunnen bepalen, dienen we terug te gaan naar de essentie, namelijk wat maakt het dat men participeert?

Figuur 1 Bootje van Coleman (1990) toegepast op deze studie in twee scenario's.

1.1 Aanleiding

Veel gemeenten zien de noodzaak in van een meer faciliterende rol in plaats van een autoritaire rol en zijn daarbij zoekend naar een antwoord op de vraag hoe ze dat moeten doen. Met deze vraag in het achterhoofd en een blik die op de toekomst gericht is, is in samenspraak met het adviesbureau Van de Bunt Adviseurs B.V. een vraagstelling geformuleerd. De vraag is om een verkennende studie te verrichten naar de voorwaarden voor het tot stand komen van gemeenschappen op kleinschalig niveau waarbij de burgers participeren en de gemeenten faciliteren. De vraag komt vanuit het adviesbureau en niet vanuit de gemeenten. Wel zijn gemeenten Bodegraven – Reeuwijk, Culemborg, Leudal en Rhenen benaderd om deel te nemen aan het onderzoek omdat het vraagstuk bij de bovengenoemde gemeenten speelt. De centrale onderzoeksvraag die mede door de Coleman-methodiek naar voren komt en in deze studie centraal staat, wordt verder toegelicht in de volgende paragraaf evenals de deelvragen.

1.2 Doelstelling en onderzoeksvraag

De doelstelling van deze studie is een verkennend onderzoek te doen naar de randvoorwaarden voor het creëren van participatie in gemeenschappen (gemeente, dorp, wijk en buurt). De literatuur wordt gebruikt als basis voor het vinden van de randvoorwaarden van participatie. De volgende literatuur wordt daarbij gebruikt: civil society, netwerken, participatie, sociaal kapitaal en reciprociteit. Tevens wordt er onderzocht wat voor invloed de demografische factoren en omgevingsfactoren hebben op participatie. Deze randvoorwaarden worden getoetst door enerzijds kwantitatieve data in de vorm van enquêtes onder de burgers. Anderzijds door kwalitatieve data in de vorm van interviews met medewerkers van gemeenten en professionals uit het veld. Uiteindelijk moeten deze data vorm geven aan een aantal mogelijke interventies die de gemeenten eventueel zouden kunnen inzetten om een faciliterende rol in te nemen in plaats van een sturende rol. De onderzoeksvraag die in deze studie centraal staat is als volgt geformuleerd:

Hoe ontstaat beleidsparticipatie in de gemeenten en hoe kunnen de gemeenten hierin een faciliterende rol hebben?

De onderzoeksvraag is onderverdeeld in een aantal deelvragen. Uit de literatuur is naar voren gekomen dat sociaal kapitaal, omgevingsfactoren (bijvoorbeeld sociale en fysieke wanorde) en demografische factoren (geslacht, leeftijd en opleidingsniveau) met name invloed hebben op de mate van participatie. De aanname in deze studie is dan ook dat participatie wordt beïnvloed door deze drie factoren. Deelvraag vier en vijf worden kwalitatief getoetst en gaat in op de rol van de overheid. De deelvragen worden beantwoord aan de hand van een aantal hypothesen die verder worden toegelicht in paragraaf 2.8. Met de kennis van deze vijf deelvragen kan de hoofdvraag worden beantwoord. De deelvragen zijn als volgt geformuleerd:

1. In hoeverre heeft sociaal kapitaal invloed op de mate van beleidsparticipatie?
2. In hoeverre hebben omgevingsfactoren invloed op de mate van beleidsparticipatie?

3. Wat voor invloed hebben persoonlijke kenmerken op de mate van beleidsparticipatie?
4. Met welke beleidsinterventies kunnen de gemeenten participatie in een faciliterende rol ondersteunen?
5. Wat is de huidige situatie ten aanzien van beleidsparticipatie in de gemeenten, welke rollen spelen de gemeenten daarin en welke rollen zien ze voor zichzelf in de toekomst?

1.3 Begrippen gebruik en definitievorming

Voor het lezen van deze studie is het belangrijk dat er uitleg wordt gegeven over een aantal begrippen dat vaak terugkomt in deze studie. Om te beginnen wordt het woord gemeenschap, gemeenten en buurt gebruikt. In de ideale situatie wordt er één definitie in de (rest van) de studie gebruikt om de context op de juiste manier weer te geven. In deze studie is dat niet het geval omdat literatuur over de onderwerpen die van toepassing zijn niet allemaal gaat over een en hetzelfde begrip (bijvoorbeeld gemeenschap). De aanname die wordt gemaakt in deze studie is dat de voorwaarden voor participatie hetzelfde zijn in gemeenschappen, gemeenten of buurten als het gaat om verklaren van de onderliggende mechanismen. Participatie is een tweede begrip waarin niet altijd gespecificeerd kan worden. Dit onderzoek focust zich op beleidsparticipatie en visievorming, de mate waarin burgers zelf het initiatief nemen in hun buurt over de te vormen visie en het te voeren beleid. Tevens nemen ze de verantwoordelijkheid over de uitvoering en evaluatie van het beleid. Echter veel literatuur gaat over participatie in het algemeen. Bij het operationaliseren van de vragenlijst wordt er wel specifiek gefocust op beleidsparticipatie, maar bij het gebruik van de literatuur is ervan uitgegaan dat onderliggende mechanismen tot het komen van participatie dezelfde zijn. Deze studie erkent dat het door elkaar gebruiken van definities een mogelijke afbreuk doet aan de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek. Gezien de tijd en de mogelijkheden is er toch voor gekozen om op deze manier verder te gaan.

1.4 Wetenschappelijke relevantie

Onderzoek naar participatie op het beleidsniveau en visievorming in gemeenschappen is een relatief nieuw onderwerp. Een grondige scan naar eerder onderzoek op gerenommeerde wetenschappelijke zoekmachines zoals Google Scholar, Omega van de Universiteit Utrecht en diverse scriptiebanken levert weinig resultaat op. Wel wordt er onderzoek gedaan naar participatie in het algemeen. Het SCP onderzoekt onder andere participatie. Het SCP beschrijft trends maar geen interventies voor beleidsparticipatie of de invloed van sociaal kapitaal en omgevingsfactoren. Onderzoeksbureaus zoals Movisie, RIGO (maatschappelijk onderzoeksbureaus) en het Instituut voor Integratie en Sociale Weerbaarheid (ISW) onderzoeken participatie en baseren het tevens op empirie. Echter slaan zij niet de brug tussen participatie en burgers die het beleid vormen. Op dit gebied voegt deze studie nieuwe fundamentele kennis toe aan de wetenschap. Het is belangrijk om te kijken naar beleidsparticipatie omdat het juist belangrijk is dat het initiatief komt vanuit de burger als het gaat om welzijn van de gemeenschap en de kwaliteit van de openbare ruimte. Een vorm van participatie waarin mensen niet alleen aanhaken maar ook het initiatief nemen. Dit heeft zijn toegevoegde waarde voor de gemeenten maar ook voor de maatschappij. Een ander nieuw aspect aan deze studie is het systematisch onderzoeken van interventies om

beleidsparticipatie te bevorderen die gebaseerd zijn op kwantitatieve en kwalitatieve data. Dit wordt gedaan door de kwantitatieve en kwalitatieve data naast elkaar te leggen en te vergelijken. De dataverzameling is tweezijdig (kwantitatief versus kwalitatief) wat op zichzelf niets nieuws is. Wat wel vernieuwend is aan deze studie is dat zowel de meningen van de burgers (kwantitatief) als de medewerkers van gemeentelijke diensten (kwalitatief) worden geïnventariseerd over beleid en visie op participatie in relatie tot de toekomst van hun gemeenschap.

1.5 Maatschappelijke relevantie

Naast de vraag of deze studie relevant is voor de wetenschap, wordt tevens de vraag gesteld of het relevant is voor de maatschappij. Deze studie draagt bij aan hoe beleidsparticipatie tot stand komt. Een vergroting van de participatie in gemeenschappen betekent tevens een intensivering van relaties en contacten tussen burgers onderling. Deze relaties kunnen bijdragen aan een vergroting van het sociaal kapitaal. Het sociaal kapitaal kan door de burgers bijvoorbeeld worden ingezet voor het vinden van een baan of voor het verwezenlijken van andere doelen (Putnam, 2000). Ook de directe leefbaarheid van de gemeenschap kan met de juiste inzichten bevorderd worden die in deze studie aan bod komen. De voorwaarden van participatie worden in deze studie ontrafeld. Bij het juist inzetten van deze voorwaarden kunnen burgers en gemeenten samenwerken om te komen tot een participatiemaatschappij waarin burgers zelf verantwoordelijkheid nemen over hun gemeenschap. Naast de wat meer abstracte sociologische fenomenen zoals sociaal kapitaal, sociale cohesie en reciprociteit kan deze studie praktisch bijdragen aan visievorming en beleidsontwikkeling in gemeenschappen. Aan de onderkant van de streep levert dit de gemeenten wellicht een stukje efficiëntie, kosten reductie en het herwinnen van het vertrouwen op. De burger levert de betrokkenheid, het netwerk, de invloed en de samenhang met andere burgers op. En daardoor als het goed is, ook een verhoogd gevoel van welzijn en leefbaarheid. Ook in tijden waarin middelen een schaarste zijn en de overheid de burger minder kan ondersteunen. Tot slot is het thema big society en participatie een enorm 'hot item'. Wekelijks verschijnen er krantenartikelen die gerelateerd zijn aan deze studie over participatie en collectieve burgerkracht. De discussie die in de media gaande is over beleid dat gebaseerd is op de wetenschappelijk inzichten of juist niet, is nog altijd volop aanwezig. In het kader van 'evidence based politics' kan deze studie een toegevoegde waarde zijn door de feiten te laten spreken in de vorm van kwantitatieve data en kwalitatieve data. Tot slot geeft dit onderzoek een goed actueel beeld van de deelnemende gemeenten, die op de afsluitende werkconferentie actuele cijfers gepresenteerd krijgen over de diverse thema's die verder worden toegelicht in hoofdstuk twee.

1.6 Politieke context

Met het invoeren van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) op 1 januari 2007 heeft de regering een signaal afgegeven richting de gemeenten en de bevolking van Nederland. De gemeenten dienen een eigen beleid te voeren op het gebied van maatschappelijke ondersteuning. De achterliggende gedachte is dat de gemeenten méér autonoom gaan opereren, wat de mate van efficiency en kostenbesparing ten goede moet komen (Ministerie VWS, 2006). De WMO doet tevens een beroep op een participerende burgermaatschappij. De WMO heeft onder

andere als doel om de burger minder afhankelijk te maken van de overheid. Met deze achterliggende gedachte moet de vraag naar zorg en de kwaliteit van zorg worden gewaarborgd. De verschuiving van de AWBZ naar de WMO wordt in tabel 2 weergegeven.

Tabel 1

De verschuiving van de AWBZ naar de WMO

Oorspronkelijk verzorgingsstaat	Nieuw wensbeeld samenleving
AWBZ	WMO
Iedereen heeft altijd recht op zorg van de overheid	De overheid hoort slechts in te springen als 'laatste redmiddel'
Het welzijnsniveau van alle burgers ligt op het landelijke gemiddelde	Burgers zorgen voor elkaar door burgerparticipatie
Zorg verlenen is een professie	Door burgerparticipatie kan de zorg van professionals (deels) vervangen worden.
De burger is afhankelijk van de overheid	Alle burgers (ook de kwetsbare) participeren in de maatschappij
Het verlenen van zorg vereist specifieke kennis en vaardigheden	De burger kan zichzelf redden en wil anderen helpen
	Er is een hoge mate van collectief burgerschap

Bron: (Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 2012), (RMO, 2008)

Naast de verschuiving van de AWBZ naar de WMO moet ook het onderhoud in de openbare ruimte opgepakt worden door de burger. Het beroep om zelf het groenwerk te onderhouden en andere voorzieningen maakt voor een groot deel uit van de gemeentelijke visies. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VGN) heeft dan ook in 2012 een rapport uitgebracht met daarin de nieuwe visie voor de gemeenten. De gemeenten dienen aan te sturen op visievorming en beleidsvorming in samenspraak met de burger. De doelstelling van het beleid is om burgers volwaardig te laten participeren in de samenleving en verantwoordelijk te maken voor de eigen leefomgeving (VGN, 2012). Voorop staat dat de burger moet kunnen voorzien in zijn eigen levensonderhoud en daarbij de regie zelf in handen heeft. Anderzijds dragen zij bij aan het welbevinden van hun directe sociale omgeving, door bijvoorbeeld sociale ondersteuning. Tot slot dragen ze bij aan de economie en de sociale cohesie. Het volwaardig en onafhankelijk laten participeren van de burgers moet onder andere worden bewerkstelligd door middel van ondersteuning en activering van de vitale netwerken (Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 2012). Zoals blijkt uit tabel 1 is de afhankelijkheid van de burger naar de overheid toe in de oorspronkelijke situatie (AWBZ) groter dan in de nieuwe (gewenste) situatie. Er ligt een enorme uitdaging voor de gemeenten de komende jaren om de vraag naar zorg dusdanig te organiseren dat aan de vraag en kwaliteitseisen kan worden voldaan. De ideologie van de overheid is om participatie als middel in te zetten om zo de zorg en de kwaliteit van de openbare ruimte te waarborgen.

1.7 Aanpak onderzoek en leeswijzer

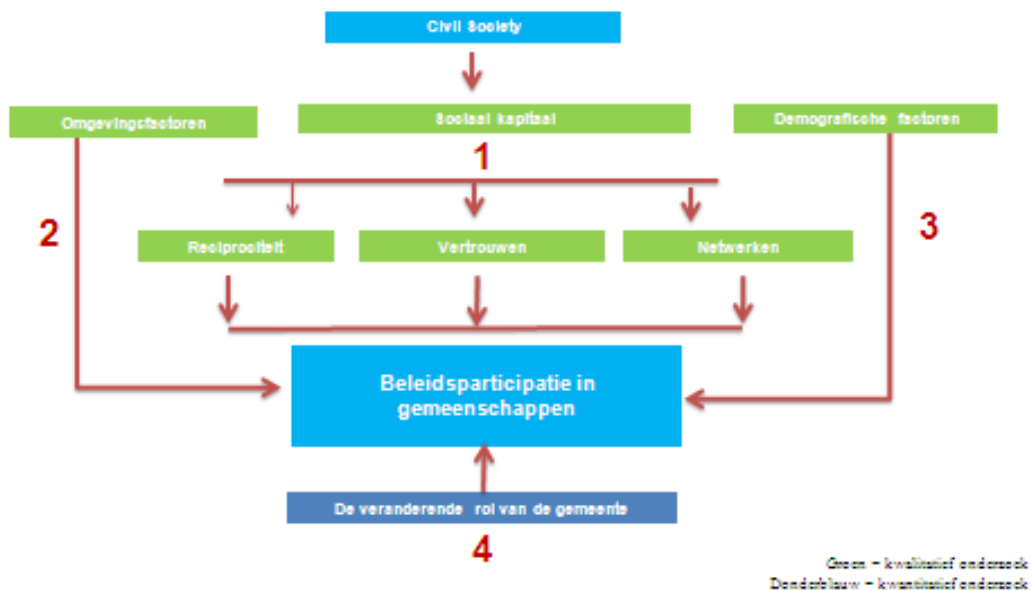
In deze paragraaf wordt stapsgewijs de feitelijke onderzoeksopzet kort besproken. Door middel van een vooronderzoek is het theoretisch kader (hoofdstuk 2) vastgesteld. Het theoretisch kader bevat literatuur over reciprociteit, civil society, netwerken, sociaal kapitaal, participatie, omgevingsfactoren en demografische factoren. Deze literatuur leidt tot het opstellen van hypothesen die worden besproken in paragraaf 2.6. In hoofdstuk drie wordt de operationalisatie van de begrippen die in deze studie aan bod komen besproken. De operationalisatie van begrippen leidt enerzijds tot het formuleren van een vragenlijst die wordt uitgezet onder de betrokken burgers. Anderzijds leidt deze tot het vaststellen van semigestructureerde interviews die worden gehouden met medewerkers van de gemeenten en professionals uit het veld. De vragenlijsten en de interviews leveren data op die helpen de centrale onderzoeksvraag te beantwoorden. Deze data worden geanalyseerd in hoofdstuk vier. Uit deze analyses volgen een aantal conclusies (hoofdstuk 5) die zullen bijdragen aan een beleidsadvies (hoofdstuk 7) richting de betrokken gemeenten. De vragen die over blijven na het afronden van deze studie worden besproken in de afsluitende discussie (hoofdstuk 6).

2. THEORETISCH KADER

Het theoretisch kader geeft inzicht in de wetenschappelijke kennis die deze studie nodig heeft voor het vormen van de hypothesen. Het theoretisch kader slaat de brug tussen de probleemstelling en het empirisch onderzoek over de onderwerpen die gerelateerd zijn aan participatiebevordering en het tot stand komen van gemeenschappen. Op het einde van dit hoofdstuk worden de hypothesen gevormd die de rode draad zijn van deze studie.

Civil society schetst de context van het onderzoek en is dan ook het vertrekpunt van deze studie. Vanuit de context worden er drie factoren geschetst die beleidsparticipatie beïnvloeden, zie figuur 2 voor een grafische weergave. Door het lezen van literatuur en het voeren van gesprekken met professionals zoals hoogleraren en mensen uit de praktijk zijn deze drie factoren vastgesteld die kwantitatief worden getoetst. De eerste factor is sociaal kapitaal toegespitst op participatiebevordering. Na het lezen van de literatuur over sociaal kapitaal is vastgesteld dat sociaal kapitaal onder te verdelen is in drie subcategorieën namelijk, reciprociteit, vertrouwen en netwerken. De factor sociaal kapitaal wordt gekoppeld aan deelvraag 1 en is terug te vinden onder pijl 1 in het schema. De tweede factor wordt bepaald door de omgevingsfactoren in relatie tot participatie. Er wordt onderzocht welke factoren in de omgeving van de burger een belemmerende of juist een bevorderende invloed hebben op participatie (zie 2 in schema). De derde factor zijn de demografische factoren. Welke mensen participeren en welke juist niet? Deze vragen staan centraal in factor drie (zie 3 in schema). Tevens wordt elk factor afgesloten met een kopje beleid. In dit kopje komen de beleidsinterventies naar voren die wordt ingezet op het thema in kwestie. Dit kopje beleid draagt tevens bij aan het beantwoorden van deelvraag vier. Voor de vierde deelvraag is er gekozen voor een deels kwalitatieve onderzoeksbenadering. De vierde vraag gaat in op de rol van de gemeenten en dan met name wat de huidige situatie is en wat zij kunnen doen om beleidsparticipatie te bevorderen, hierbij moet met name aan interventies worden gedacht die de gemeenten kunnen inzetten. Wel wordt het vertrouwen van de burger in de gemeenten als bestuurder kwantitatief getoetst.

Figuur 2 Onderzoekopzet en lesvijzer

2.1 Civil society als context

Zoals hierboven is vermeld, schetst civil society de context waarin burgers participeren en wat de rol van de overheid daarin is. Het begrip civil society wordt gedefinieerd als de verbanden die ontstaan in de maatschappelijke context die niet tot de staat toebehoren (Dekker, 2002). Het betreft een institutioneel domein van associaties die vrijwillig tot stand zijn gekomen. Meer concreet kan gedacht worden aan banden die burgers onderling aangaan met als doel het creëren van collectieve betrokkenheid, een buurt of gemeenschap waarin men geïnteresseerd is in de staat van de buurt en in het welzijn van de medemens. Het begrip staat voor een verzelfstandiging van de burger ten opzichte van de regering. Civil society wordt niet zozeer gekoppeld aan commerciële invloeden maar staat wel voor het versterken van burgerinitiatieven, tolerantie en gemeenschapsgevoel (Dekker, 2002). De definitie civil society werd voor het eerst gebruikt in de jaren 80. Wolfe (1989:20) definieert civil society als *'families, communities, friendships, solidaristic workplace ties, voluntarism, spontaneous groups and movements'*. De rol van de burger ten opzichte van de overheid wordt hier nog niet in benoemd. In 1991 werd door Shills voor het eerst de rol van de burger ten opzichte van de overheid benoemd: *'it lies beyond the boundaries of the family and the clan beyond the locality, it lies short of the state'*. De filosoof Martin Seligman stelde in zijn werk dat civil society overal plaatsvindt. Hij benoemde het zelf als *'right, left and center: North, South, East and West – Civil Society is identified with everything from multi-party systems and the right of citizenship to individual voluntarism and the spirit of community'* (Seligman, 2003:13). Een samenleving kan een meer of mindere mate van civil society kennen. In brede zin hebben alle moderne samenlevingen te maken met een civil society. Want alle moderne samenlevingen beschikken over participerende burgers die initiatieven starten los van de overheid; de mate van civil society kan echter wel verschillen tussen landen. De mate van civil society wordt onder andere bepaald door de meer of mindere aanwezigheid van sociaal kapitaal. In landen met veel sociaal kapitaal zal er een sterkere civil society zijn dan in landen met weinig sociaal kapitaal. In de paragraaf over sociaal kapitaal zal hier verder op in worden gegaan. De verwachting van de overheid is dat de mate van civil society een grote rol gaat spelen de komende jaren. Dit is verder besproken in paragraaf 1.4. Bij het lezen van deze scriptie moet men civil society zien als de context waarin deze studie wordt uitgevoerd, namelijk de ideologie van de overheid dat het maatschappelijk middenveld en de burger de komende jaren de druk op het zorgstelsel en bezuinigingen in de openbare ruimte op zich nemen.

2.1.2 Recente ontwikkelingen civil society

Het begrip civil society kent in Nederland de laatste jaren een opkomst. De opkomst en de benutting van de civil society zijn de laatste jaren een belangrijk item in veel overheidsnota's. Vragen die onderzoekers en politici zichzelf stellen, zijn of de relatie tussen het publieke en private domein is afgenomen en of dat gevolgen heeft voor de sociale cohesie in het algemeen. Toch zijn deze vragen op zichzelf geen nieuwe vragen. Durkheim stelde in 1893 al de relatie tussen een mechanische versus een organische solidariteit centraal. Mechanische solidariteit houdt in dat mensen een plaats innemen die wordt toegeschreven aan afkomst, groepsnormen en tradities. Mensen identificeren zich sterk met de groep waartoe zij behoren. Durkheim stelde in zijn werk dat deze vorm van

solidariteit in de moderne samenlevingen zou gaan afnemen. Organische solidariteit staat voor een sterk geïndividualiseerde samenleving waarbij iedereen een eigen taak uitvoert. De arbeidsdeling zou zorgen voor een sterke afhankelijkheid van personen tot elkaar en tot de overheid. Solidariteit en participatie zouden niet langer een plicht zijn omdat groepsnormen minder sterk van toepassing zijn en de solidariteit daarom vervaagt (Durkheim, 1893). Clausen en Schlüter (1991) gingen dieper in op deze twee vormen van solidariteit. Zij noemden het *Gemeinschaft und Gesellschaft*. Het eerste is van toepassing op deze studie. Het wordt uitgelegd als een ideologie van gemeenschappelijke zelfredzaamheid, onderlinge familiariteit en kleine collectieve verbanden. Met andere woorden de norm van participeren in kleine gemeenschappen. De tweede definitie *Gesellschaft* is eigenlijk het tegenovergestelde. Mensen zijn individueel ingesteld, houden geen rekening met elkaar en doen waar ze zin in hebben. Hoe ze zichzelf onderhouden, is onduidelijk, deze situatie moet vermeden worden omdat het niet de participatie bevordert.

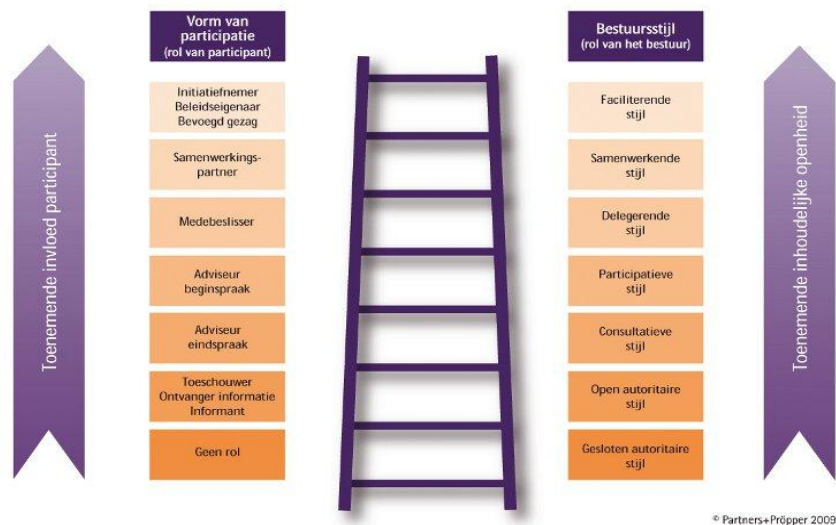
De vraag die rijst is, hoe betrokken zijn de burgers dan bij het maatschappelijk middenveld? In de laatste decennia zijn veel maatschappelijke instellingen verdwenen. Misschien is de ontzuiling in de jaren '50 wel het beste voorbeeld. De Kerk die in West-Europa sterk gesecculariseerd is, heeft veel terrein moeten inleveren. Dit hoeft niet meteen te betekenen dat burgers minder betrokken zijn. Het aantal burgerinitiatieven neemt de laatste jaren toe, hetzelfde geldt voor vrijwilligerswerk, donatie aan goede doelen en het ontstaan van sportclubs. De civil society wordt dus gecreëerd door deze vrijwilligers, buurthuizen, muziekverenigingen etc. (Vrooman, et al, 2001). Wat is dan het probleem? We zijn toch op de goede weg? De trend van civil society is opwaarts maar dat geldt voor de economie ten tijde van het schrijven van deze scriptie helaas niet. Nederland verkeert nog altijd in een recessie (Volkskrant, 2013). Het doen van een beroep op de civil society en dus op een participerende maatschappij en al zijn onderdelen zal alleen maar toenemen aangezien overheidsmiddelen beperkt zijn. Dit kan een probleem worden aangezien civil society staat en valt met de welwillende participerende burger. Als de actieve steun van overheidsorganen wegvalt dan kan dit ook zijn doorwerking hebben op de mate van civil society. Tenzij de gemeenten erin slagen om participatie te faciliteren zonder daar zelf al te veel mee te worden belast aangezien de middelen gering zijn. Dit kan door het bevorderen van burgerparticipatie.

2.2 Burgerparticipatie

Zoals we al hebben kunnen lezen, doet de overheid een beroep op de participatie van de burger. Maar wat is participatie, en wat is verantwoord burgerschap? De overheid definieert verantwoord burgerschap als de actieve bijdrage aan alle onderdelen van de samenleving. Deze onderdelen zijn de arbeidsmarkt, het onderwijs, de leefomgeving van het individu en de buurt waar het individu woonachtig is (BZK, 2012). Voor deze studie dienen we het begrip verantwoord burgerschap en participatie verder af te bakenen. Movisie stelt in een rapport in 2010 dat bij participatie men altijd een onderscheid moet maken tussen subject en object. Het subject kan het individu zijn maar het kan bijvoorbeeld ook de groep of een samenleving zijn. Het subject neemt deel aan het object. Het object kan bijvoorbeeld de economie, politiek, arbeid of cultuur zijn (van Houten en Winsemius, 2010). Omdat de objecten van participatie nogal abstract zijn, moet er verder getrechterd worden in het object. Men kan in het

object verder het onderscheid maken tussen passieve en actieve participatie. Passieve participatie is voornamelijk het financieel ondersteunen van organisaties en instellingen door bijvoorbeeld lidmaatschap of het doneren van gelden. Actieve participatie is het verrichten van vrijwilligerswerk en het deelnemen aan evenementen (de Boer, 2010). Dit onderzoek focust zich op het object beleid en visie, dus de participatie van de burger in beleidsvorming en visievorming. Burgers dienen een actieve rol te hebben in het starten van initiatieven die betrekking hebben op de buurt. De gemeente heeft hierin alleen een faciliterende rol. De burgers onderling stellen zelf doelen en zoeken in eerste instantie zelf naar de middelen om deze doelen te bewerkstelligen. De overheid wordt alleen in het uiterste geval ingeschakeld. Concreet zou dit kunnen betekenen het exploiteren van een buurthuis, het opzetten van een buurtcomité, het onderhouden en beheren van de publieke ruimte etc. Beleidsparticipatie is dus voornamelijk het betrekken zijn bij het vormen, uitvoeren en het evalueren van beleid en visie van de gemeenten (Inicio, 2010). Veel gemeenten en adviesbureaus gebruiken een participatieladder. Een voorbeeld van een participatieladder die vaak wordt geannoteerd in documenten is die van Igno Pröpper (2009). Zie onderstaande afbeelding voor een grafische weergave van de participatieladder.

De linkerzijde van de ladder beschrijft de rol van de participant. Zoals we al hebben kunnen lezen, focust deze studie zich op de twee hoogste treden van de ladder. De participant is initiatiefnemer, eigenaar en beslist mee in de totstandkoming van het beleid. Dit doen ze door samen te werken met lokale overheden. Deze lokale

overheden hanteren een faciliterende bestuursstijl. Dat wil zeggen dat ze alleen in de uiterste gevallen waarin de gemeenschap zich niet zelf kan redden, zullen bijspringen. Fung (2006) gaf in zijn werk over complexe governance structuren invulling aan het begrip ‘participatory democracy’. Hij zegt dat het van essentieel belang is dat de burgers de gelegenheid moeten hebben om te participeren in besluiten en visies die hem/haar direct betreffen. De besluiten die door dit proces tot stand komen, moeten ook directe invloed hebben op de omgeving van de burger. Mensen moeten dus weten dat hun stem telt en dat ze druk kunnen uitoefenen op de leefbaarheid van de eigen omgeving. Dit sluit aan op de visie van de overheid die wil dat gemeenten in grotere mate zelfsturend moeten worden en dat de burger invloed moet kunnen uitoefenen. Burgers worden dus betrokken bij besluitvorming. Naast betrokkenheid wordt er van de burgers verwacht dat zij ook de verantwoordelijkheid over

het besluit dragen en de uitvoering van het besluit realiseren (Leidelmeijer, 2012). Een mooi voorbeeld hiervan is misschien wel het gemeenschapshuis in de gemeente Peel en Maas in Limburg. Bewoners van het dorp Helden exploiteren en financieren deels zelf het buurthuis. De gemeente heeft bij het bouwen van het buurthuis een subsidie verleend. De bewoners exploiteren en financieren het nu zelf door de komst van een eigen lokale supermarkt in het buurthuis en door het buurthuis te verhuren voor evenementen. Op deze manier trekt de gemeente zich voor een groot deel terug en vormen de burgers het eigen beleid en dragen ze bij aan de leefbaarheid van de buurt en nemen ze de gevraagde verantwoordelijkheid (Custers & Schmitz, 2012).

Resumerend kunnen we stellen dat burgerparticipatie een cruciaal onderdeel is van de nieuwe opvatting van civil society namelijk big society. Daarbij hoort tevens een terugtrekkende overheid die enkel en alleen maar faciliteert waar het nodig is, de burger neemt immers het initiatief. Juist daarom is het zo belangrijk om te onderzoeken hoe beleidsparticipatie tot stand komt. Dit is immers een vorm van participatie waarin de rol van de overheid beperkt is en de rol van de burger juist prominent is. De volgende paragrafen gaan in op de factoren die beleidsparticipatie kunnen bewerkstelligen. Wie zijn de groepen die participeren? Waarom participeren ze? Onder welke omstandigheden wel en onder welke omstandigheden juist niet? En misschien wel het belangrijkste, welke interventies zijn er nodig om beleidsparticipatie te bevorderen? Om de antwoorden op deze bovenstaande vragen te vinden, gaan we terug naar de essentie van het onderzoek namelijk: sociaal kapitaal, omgevingsfactoren en demografische factoren. Deze factoren komen in volgorde van de deelvragen in de volgende paragrafen aan bod.

2.3 Sociaal kapitaal

In de volgende paragrafen wordt sociaal kapitaal behandeld. Eerst wordt de definitie besproken van sociaal kapitaal. Zoals blijkt uit de introductie van het theoretisch kader valt sociaal kapitaal uiteen in respectievelijk vertrouwen, reciprociteit en netwerken. De algemene theorie over deze drie factoren wordt in paragraaf 2.3.2 tot en met 2.3.4 besproken. Paragraaf 2.3.5 beschrijft de relatie tussen sociaal kapitaal en participatie. De afsluitende paragraaf 2.3.6 stelt de mogelijke beleidsinterventies centraal die het sociaal kapitaal kunnen bevorderen.

2.3.1 Definitie sociaal kapitaal

De definitie van het begrip sociaal kapitaal is niet geheel eenduidig. De ontdekker van het begrip sociaal kapitaal is hoogleraar sociologie Homans. Een van zijn bekendere werken is 'the human group' (1950), hierin stelt hij dat het nuttig is om kleine groepen te bestuderen om het complexe systeem te kunnen begrijpen in plaats van het systeem in zijn geheel te bestuderen. Een citaat van Homans *"If we wanted to establish the reality of a social system as a complex of mutually dependent elements, why not begin by studying a system small enough so that we could, so to speak, see all the way around it, small enough so that all the relevant observations could be made in detail and at first hand?"* Met dit in het achterhoofd deed hij onderzoek naar het communicatiegedrag van meisjes. De context waarin de studie zich bevond, was op een administratieve afdeling van het bedrijf 'Eastern Utilities Company'. De kern van de studie was het onderzoeken van de netwerken die aanwezig waren op de afdeling. Het resultaat van deze studie was dat hoe centraler de meisjes zaten, des te productiever ze waren, omdat ze over

grotere netwerken beschikten. De mate van centraliteit werd onderzocht door zich af te vragen wie met wie praatte en bevriend was en wat voor invloed dit had op de productiviteit van de afdeling (Homans, 1954).

Putnam vertaalde het sociaal kapitaal van Homans naar gemeenschapsniveau. Hij schreef in zijn werk *'Bowling alone: the collapse and revival of American community'* (2000) dat sociaal kapitaal onder te verdelen is in twee types. De eerste soort is samenbindend kapitaal en de tweede betreft overbruggend kapitaal. Een wijk, dorp, stad en land is gebaat bij een hoge mate van overbruggend kapitaal (bridging ties/weak ties) en samenbindend kapitaal. Enkele voorbeelden van samenbindend sociaal kapitaal zijn het ondersteunen van mensen als het gaat om gezondheid of mobiliteit in de openbare ruimte. Het verlenen van dit soort heeft een moreel effect op de zorgbehoevende, deze voelt zich gesterkt door het netwerk en betrokken bij de lokale gemeenschap. Samenbindend kapitaal is met name van toepassing op de directe contacten van mensen en is meer naar binnen gericht. Er kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het verlenen van zorg aan familie of vrienden (van der Zwaard, 2004). Voor beleidsparticipatie zijn we met name geïnteresseerd in het eerste type, namelijk overbruggend kapitaal. Overbruggend kapitaal (bridging) is in tegenstelling tot samenbindend kapitaal meer naar buiten gericht. Het is een stimulans voor mensen om te profiteren van informatie en hulpbronnen uit een ander netwerk. Het kan ervoor zorgen dat mensen een bredere leefwereld krijgen en zich daardoor kunnen losmaken van traditionele sociale verbanden, bijvoorbeeld enkel en alleen contact binnen de familie. Overbruggend kapitaal zorgt voor verbindingen tussen netwerken en draagt bij aan participatie die in een gemeenschap aanwezig is. De gemeenschap kan deze hulpbronnen vervolgens weer inzetten om doelen te bereiken die ze zich zelf stellen. Hierbij kan gedacht worden aan het verlenen van informele zorg of behoud van openbare ruimte (Putnam, 2000).

We weten nu dat sociaal kapitaal de hulpbronnen zijn die mensen kunnen inzetten om bepaalde doelen te bereiken. Tevens weten we dat met name overbruggend kapitaal van belang is voor beleidsparticipatie omdat het de brug slaat tussen de verschillende netwerken die in een gemeenschap aanwezig zijn. Het is dan ook de gemeenschap die het succes van beleidsparticipatie bewerkstelligt of niet. Het woord vertrouwen viel al en komt niet voor niets zo vaak terug in de literatuur over sociaal kapitaal. Het onderdeel vertrouwen is namelijk een zeer belangrijk onderdeel van sociaal kapitaal. De volgende paragraaf gaat in op het fenomeen vertrouwen als onderdeel van sociaal kapitaal.

2.3.2 Vertrouwen

Deze paragraaf gaat dieper in op vertrouwen en dan met name op algemeen en politiek vertrouwen omdat we weten dat het een onderdeel is van het sociaal kapitaal. Algemeen vertrouwen bestaat uit het vertrouwen in de medemens in het algemeen (Couch & Jones 1997). Putnam (1993) stelt dat algemeen vertrouwen bestaat uit dik en dun vertrouwen. Het dik vertrouwen wordt gekenmerkt door veel gemeenschappelijke overeenkomsten tussen de betrokken partijen, er kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het welzijn van de buurt waarin men woont. Dun vertrouwen is aanwezig in verenigingen, overheid en instellingen. Mensen of instellingen met dun vertrouwen hebben weinig gemeenschappelijk belang en zitten vaak op hun eigen belangen. De European Values Study (EVS) heeft onderzoek gedaan naar het algemeen vertrouwen. Dit hebben ze gemeten door te vragen in hoeverre

men vertrouwen heeft in zijn medemens. 60% van de Nederlanders zegt vertrouwen te hebben in de medemens. Het gemiddelde van alle 31 deelnemende landen ligt op 30,5%. Nederland scoort dus aanzienlijk hoger dan het gemiddelde, echter zegt dit nog niets over het politiek vertrouwen (Beugelsdijk, 2004). Politiek vertrouwen gaat over het vertrouwen dat de burger heeft in de politieke bewindsvoering, de politieke interesses van de burgers en de participatie en steun aan het geldende politieke systeem (Newton, 2001). Als men literatuur gaat lezen over vertrouwen, het sociale leven en de relatie tot de overheid, komt men zonder meer uit bij het werk van Putnam. Hij onderzocht onder andere de relatie tussen welvaart en vertrouwen in de overheid. Hij stelde in zijn werk 'making democracy work' (1993) dat de progressie van een land niet alleen afhangt van ondernemerschap en instituties. Hij zegt dat progressie onder andere te verklaren is door relaties en vertrouwen tussen burgers onderling en vertrouwen in de overheid. Politicoloog Fukuyama (1995) beaamt dit. Hij stelt dat 80% van de welvaart in een bepaald land te verklaren is aan de hand van modellen met een economische insteek. De overige 20% van de welvaart wordt verklaard door de mate van vertrouwen dat in een land aanwezig is. Diezelfde Fukuyama schrijft in een latere studie (2001) dat sociaal kapitaal vertrouwen en civil society voortbrengt. Hij zegt dat gemeenschappen te maken hebben met 'radius of trust'. Binnen deze gemeenschappen zijn bepaalde normen van toepassing die enerzijds in relatie staan tot vertrouwen en anderzijds in relatie staan tot samenwerken. De mate van radius of trust kan groter of kleiner zijn dan de groep zelf. Als de radius kleiner is dan de groep, dan gelden de normen binnen de groep niet voor alle leden. Als de radius groter is, dan nemen de mensen buiten de groep de normen over. Meer concreet zou dit betekenen dat in een buurt waarbij de radius kleiner is, alleen de buurtraad participeert. Als de norm groter is, dan gaan overige bewoners de norm om te participeren overnemen. Fukuyama stelt dat de cirkels of radius of trust elkaar overlappen in allerlei groeperingen (vrienden, bedrijven, buurtraden enz.).

Mede omdat participatie van invloed is op vertrouwen, is het belangrijk om te kijken hoe het gesteld is met het politiek vertrouwen in Nederland. Het politiek vertrouwen lijkt verloren te zijn. Slechts 6% van de bevolking zegt vertrouwen te hebben in de uitspraken van de politici. Met de start van de economische crisis in 2007 daalde het vertrouwen in de politiek enorm, zo blijkt uit een onderzoek van het bureau Edelman. Kievit (directrice Edelman Nederland) zegt in een artikel in de Volkskrant (2013) dat ethisch handelen en het nakomen van afspraken een vereiste zijn voor het terugwinnen van het vertrouwen. Kievit zegt tevens dat het daar juist aan schort in Nederland. Ze refereert aan het schenden van verkiezingsbeloftes zoals de hypotheekaf trek en de zorgpremies. Uit hetzelfde rapport van het bureau Edelman blijkt dat het vertrouwen in de bedrijfs wereld, media en liefdadigheidsinstellingen ook is afgenomen. De belangrijkste factoren voor de afbreuk van vertrouwen in de overheid zijn incompetentie en fraude, in de bedrijfs wereld is dat eveneens incompetentie maar komen daar ook nog de verkeerde drijfveren bij. Hierbij moet gedacht worden aan de graaicultuur en de bonussen (de Waard, 2013). Uit het onderzoek van Edelman komen schokkende cijfers naar voren. Putnam en Pharr zeggen dat een overheid te allen tijde moet investeren in vertrouwen. Een citaat uit de studie van Putnam en Pharr (2000:26): *'Low levels overall of social capital and social trust in any given society contribute to poor governmental*

performance, which in turn adversely affects all citizens to varying degrees; as a consequence, they will give the government low marks. Hieruit blijkt dat de overheid erbij gebaat is om te investeren in sociaal kapitaal en vertrouwen. Doet ze dat niet, dan heeft het effect op het welzijn van de burger en op het vertrouwen en prestaties van de politiek. In diezelfde studie komt aan bod dat een sterke hiërarchie en dwang een negatief effect op vertrouwen hebben. Daarentegen hebben zelfstandigheid en gelijkheid een positief effect op het herstel van vertrouwen.

Het herstellen van vertrouwen kan volgens het WRR (2005) een positieve bijdrage leveren aan het doorbreken van vier factoren. De eerste is het sociaal isolement waar sommige burgers zich in begeven doorbreken. De tweede is het voorkomen van de versplintering van de maatschappij. De derde is het creëren maar ook het benutten van kansen die zich voordoen op economisch vlak. De vierde en tevens de laatste is het creëren van bridging ties / weak ties bij burgers (het produceren van sociaal kapitaal). Nu hebben we de eerste factor van sociaal kapitaal behandeld. In de volgende paragraaf komt reciprociteit aan bod.

2.3.3 Reciprociteit

Ook reciprociteit heeft raakvlakken met vertrouwen. Dit onderstreept hoe belangrijk vertrouwen daadwerkelijk is en dat het een belangrijke factor is voor beleidsparticipatie in gemeenten. Reciprociteit maakt deel uit van geven of geefgedrag. In sociologische studies worden vaak twee stromingen binnen het geefgedrag besproken. De eerste stroming gaat uit van intrinsieke of altruïstische waarden. Dit wil zeggen dat mensen vanuit het hart, zonder eigen belang mensen willen helpen of een dienst willen bewijzen (Beckers & Dinghra, 2001). De andere stroming bevat wel een factor van eigen belang. Komter (2007) zegt dat het helpen van anderen meestal niet voortvloeit uit altruïstische motieven, maar uit de gedachte dat men zelf ook geholpen wil worden als de nood aan de man is. Komter typeert dit als reciprociteit (2004). Het eigen belang vloeit samen met het willen geven. Men investeert op de korte termijn, om op de lange termijn daar de baten van te ondervinden. Via deze manier van investeren ontstaan relaties tussen mensen. Reciprociteit bestaat uit nemen, ontvangen en teruggeven. Diegene die veel geeft krijgt ook veel en diegene die weinig geeft krijgt ook weinig. Dit kan een pervers effect zijn van reciprociteit. Senioren en gehandicapten hebben immers minder te geven dan de gezonde mobiele burger. Een gunstig effect van reciprociteit in een positieve context is dat het bijdraagt aan het vertrouwen. Dit komt doordat mensen elkaar leren vertrouwen en leren kennen als een bondgenoot. In een negatieve context kan dit ook een effect hebben, bijvoorbeeld als de ander verzuimt, dan kan het een negatief effect op vertrouwen hebben. In het geval van een positief effect heeft reciprociteit een stabiliserend effect op relaties doordat er een band wordt opgebouwd die bestaat uit ruilacties en vertrouwen (Komter & Schuyt, 2003).

In sociologische studies over reciprociteit wordt vaak gesproken over dyadische inbedding. Onder andere Axelrod (1984) heeft hiernaar studie verricht. Dyadische inbedding onderzoekt het effect van de geschiedenis en de toekomst van relaties met betrekking tot reciprociteit. Hij noemt het toekomsteffect 'the shadow of the future'. Men neemt een bepaald risico in acht in relaties. Als een relatie dreigt stuk te lopen, dan zal men eerder kiezen voor het eigen belang in plaats van het collectieve belang. Batenburg, Raub en Snijders (2003) gaan hier op door

in hun studie en stellen dat men bereid is om meer risico te nemen in de samenwerking als ze verwachten veel samen te gaan werken. Naast shadow of the future is er ook nog 'the shadow of the past'. Dit houdt in dan men eerder geneigd is om elkaar te helpen als de ervaringen in het verleden positief waren. Als de ervaringen slecht waren dan zal men eerder een andere samenwerkingspartner zoeken met het oog op de toekomst gericht.

Resumerend kunnen we concluderen dat reciprociteit ontstaat vanuit de gedachten van wederkerigheid. *Ik help jou, als jij dat ook doet, ik wil je vertrouwen en kies daarom om te investeren in de relatie, maar je moet me niet bedonderen want dan kies ik voor mijzelf en niet voor het collectief.* De mate van reciprociteit hangt tevens nauw samen met de geschiedenis en de toekomst van het samenwerkingsverband. De basis voor het produceren van sociaal kapitaal bestaat daarom ook uit geven en nemen op basis van gezond vertrouwen. De volgende paragraaf bespreekt de laatste factor van sociaal kapitaal namelijk netwerken.

2.3.4 Netwerken

In elk netwerk is sprake van een bepaalde mate van vertrouwen en ruilacties. Ook hier blijkt dat reciprociteit, netwerken en vertrouwen nauw met elkaar verbonden zijn en samen de mate van sociaal kapitaal bepalen. In elke gemeenschap zijn er in grote mate verschillende netwerken actief. Deze netwerken kunnen formeel zijn maar ook informeel. De definitie van netwerken kan als volgt worden geformuleerd; '*Patronen van relaties tussen actoren in een groep*' (Wasserman & Faust, 1994). De actoren die worden benoemd kunnen onder andere personen, organisaties, landen en gemeenschappen zijn. De relaties hebben vaak betrekking op handel, samenwerking, families en gemeenschappen etc. (Wasserman & Faust, 1994). Putnam stelt dat er twee typen netwerken zijn, namelijk dichte en gesloten netwerken en open netwerken. Dichte en gesloten netwerken worden getypeerd volgens Putnam (2000) door mensen die naar binnen zijn gericht en proberen de identiteit van de homogene groep te handhaven. Er is sprake van vertrouwen en reciprociteit. Men komt voor elkaar op, helpt elkaar en spreekt elkaar aan op wangedrag. De keerzijde van de medaille is dat interne groepsloyaliteit gepaard kan gaan met wantrouwen, vijandigheid en afstand naar de buitenwereld toe. Open netwerken worden getypeerd door mensen die open minded zijn en leergierig, die contact hebben met andere mensen buiten het netwerk en zij hebben minder behoefte aan reciprociteit (hoeven niet perse iets terug voor een dienst) (Putnam, 2000).

Granovetter (1973) beschrijft in zijn studie '*the strength of weak ties*' dat er twee soorten banden zijn binnen de netwerken. Sterke banden en zwakke banden. Putnam noemt deze in zijn studies samenbindend en overbruggend kapitaal, zoals we al eerder hebben kunnen lezen. Granovetter (1973) zoomt verder in op de kracht van de zogenoemde 'weak ties, of bridging ties'. Hij concludeert dat de kracht van een binding tussen mensen afhangt van drie factoren. De eerste factor is de tijd die men aan elkaar besteedt. De tweede factor is emotionele intensiteit. De derde en laatste factor is reciprociteit en intimiteit. De functie van zwakke banden is volgens Granovetter bijzonder nuttig. Ook Putnam (2000) erkende de kracht van zwakke banden / overbruggende banden. Hij zegt dat de bridging ties bijzonder nuttig zijn om 'external assets' te verwerven (externe hulpbronnen) en tevens om informatie in te winnen en te verspreiden. Zo beschikken de mensen die niet in de binnenste kring zitten vaak nieuwe informatie. Deze informatie leidt tot het inzetten van hulpbronnen om doelen te bereiken.

We weten nu dat voornamelijk de zwakke banden belangrijk zijn om in acht te nemen. Mensen met elkaar verbinden zorgt er immers voor dat de netwerken groter worden binnen gemeenschappen, wat een positief effect zal hebben op de productie van sociaal kapitaal op de lange termijn en daarbij ook op het vertrouwen en de reciprociteit. Investeren in netwerken door mensen met elkaar in verbinding te brengen, kan er dus wellicht voor zorgen dat het aantal burgerinitiatieven toeneemt en dat de actieve rol van de gemeenten afneemt. De volgende paragraaf bespreekt hoe vertrouwen, reciprociteit en netwerken als vormen van sociaal kapitaal bijdragen aan participatie.

2.3.5 Sociaal kapitaal en participatie

In deze paragraaf wordt de brug geslagen tussen sociaal kapitaal en participatie. Hoe staat het één in relatie tot het ander? De relatie tussen sociaal kapitaal en participatie is volgens Putnam (1993) hecht verweven. Als een gemeenschap beschikt over een grote mate van sociaal kapitaal dan zal de mate van participatie in de desbetreffende gemeenschap eveneens groot zijn. Onder andere Staeheli en Clarke (2003) gaan mee in de gedachtegang van Putnam. Zij gaan zelfs nog een stapje verder. Zij zeggen dat sociaal kapitaal een absolute voorwaarde is voor participatie. Eveneens als deze studie erkennen zij dat reciprociteit, netwerken en vertrouwen de basis vormen voor het tot stand laten komen van sociaal kapitaal en dus ook op een indirecte manier tot de mate van participatie.

Putnam verrichtte in 2002 een studie naar vertrouwen in relatie tot participatie. Hij stelt dat de mate van sociaal kapitaal in meer of mindere mate leidt tot actief burgerschap (lees participatie) en groter politiek vertrouwen. De keerzijde van de medaille is dat als het vertrouwen in de mensen onderling afneemt en in de betrekkingen tussen mensen en overheidsinstellingen dit een negatief gevolg heeft voor de mate van participatie en het vertrouwen in de politiek. Dat vertrouwen niet alleen een gunstige werking heeft op participatie en politiek draagvlak blijkt uit een studie van Korsten & de Goede (2006). Zij zeggen dat een bijkomend gunstig effect van politiek vertrouwen is dat landen met een hoge mate van vertrouwen over het algemener efficiënter zijn en de mate van participatie daar groter is dan bij landen waar laag vertrouwen aanwezig is of waar wantrouwen heerst. Een bijkomend negatief effect van wantrouwen komt uit het werk van Putnam. Als mensen de overheid wantrouwen dan zullen zij zich minder snel constructief opstellen ten opzichte van de overheid en minder drang voelen om te participeren. Dit heeft tot gevolg dat de overheid geen draagvlak creëert. Dit sterkt het gevoel bij de burger dat de overheid er niet voor de burger is, wat nog meer wantrouwen voortbrengt en bovendien meer sturing vraagt van de gemeenten. Het blijkt dus een vicieuze cirkel te zijn. Dit maakt het dus noodzakelijk om te investeren in vertrouwen om deze vicieuze cirkel te doorbreken met als doel participatie tot stand te laten komen.

Putnam (2000) onderzocht ook reciprociteit in relatie tot participatie. Het betekent dat de burger een afweging maakt om te participeren of niet. Men is bereid om te participeren als hij/zij ervan kan uitgaan dat een ander dezelfde normen eraan overhoudt als hij of zijzelf. Mocht dit het geval zijn dan is de burger bereid om meer risico te nemen in de samenwerking en zich daardoor minder achterdochtig op te stellen. Meer concreet zou dit kunnen betekenen; *ik wil graag participeren, maar kan ik er dan op vertrouwen dat jij ook participeert als dat*

nodig is? Deze 'voor wat hoort wat' component heeft een grote invloed op de productie van sociaal kapitaal en dus ook indirect op de mate van participatie en reciprociteit in gemeenschappen (Korsten & de Goede, 2006).

Putnam zegt dat de overheidsinstellingen moeten inspelen op het creëren van sociaal kapitaal en dan met name door het creëren van tactische verwantschappen en dwarsverbanden om netwerken en participatie tot stand te laten komen. Hij definieerde een tactisch verwantschap als een zelfhulpgroep of netwerkgroep. Deze groepen of netwerken bestaan uit individuen met een gemeenschappelijk belang en idealen (Putnam, 2000). Dwarsverbanden worden door van der Zwaard (2004) getypeerd als *'contact met mensen die net een stapje verder zijn, iets meer weten of meer lef hebben, ergens de weg weten of een deur kunnen openen, helpt mensen om hun ambities te realiseren, om ontwikkelingsstappen te (durven) zetten'*. Het creëren van tactische verwantschappen en dwarsverbanden is onderdeel van de collectieve zelfredzaamheid en de drang om te participeren binnen een buurt. De gemeenschap kan zichzelf bedruipen en heeft daarin minder de behoefte van de sturende overheid. Dit gevoel van collectieve zelfredzaamheid en participatie wordt nog eens extra versterkt als men zich gebonden voelt met de buurt. Dekker (2002) beweert namelijk dat sociaal kapitaal en participatie versterkt wordt als men zich sterk verbonden voelt met de buurt. Als men een positief gevoel heeft over de buurt, dan is de drang en de wil om te participeren in de buurt groter dan wanneer dat niet het geval is. De rol van informele netwerken speelt hierbij een rol. Buurten beschikken vaak over grote aantallen informele en formele netwerken die een grote mate van vertrouwen en reciprociteit kennen. Deze netwerken laten participatie in de tot stand komen en zorgen ervoor dat mensen met elkaar zich inzetten voor het collectieve belang (Hays & Kogl, 2007).

We weten nu wat de relatie is tussen sociaal kapitaal en participatie. Met deze kennis in het achterhoofd is het goed om te kijken wat er gedaan kan worden als het gaat om beleidsparticipatie te bevorderen en dus indirect ook sociaal kapitaal in de civil society te bevorderen met behulp van interventies. De volgende paragraaf schetst het beleid omtrent sociaal kapitaal dat de overheid hanteert om sociaal kapitaal te bevorderen en daarmee dus ook de participatie.

2.3.6 Sociaal kapitaal en beleid

In deze paragraaf wordt de relatie tussen sociaal kapitaal en beleid beschreven. Sociaal kapitaal is een vaak terugkomend begrip als het gaat om beleid in gemeenschappen. De gemeenten dienen volgens de VGN dan ook in te spelen op intensieve netwerkrelaties waarin men zelfredzaam is en waarbij ook nog sprake is van een grote mate van reciprociteit en betrokkenheid in de buurt. Op deze manier wordt de burger minder afhankelijk van de overheid (VGN, 2012). Deze netwerkrelaties bestaan uit vertrouwen en de wil om elkaar te helpen zodat er minder sprake is van een controlerende rol voor de gemeenten en er meer sprake is van een faciliterende rol die het collectief burgerschap stimuleert (Vrooman, et al, 2001). Een voorbeeld van beleid gericht op collectief sociaal kapitaal is het stimuleren van burgers om lid te worden van bewonersgroepen. Deze bewonersgroepen beschikken vaak in verschillende mate over vaardigheden, contacten en expertise om de lokale politiek en professionals te controleren. Een ander voorbeeld van beleid wat sociaal kapitaal stimuleert is het samen netjes houden van de publieke ruimte. De onderlinge band die ontstaat bij deze vorm van samenwerken zorgt voor een

versterking in de onderlinge relaties en kan het collectief burgerschap de participatie ten goede komen (van der Zwaard, 2004).

Sociaal kapitaal produceren wordt door de gemeenschap zelf gedaan. De overheid kan het wel stimuleren. Mensen moeten elkaar bijvoorbeeld tegenkomen in publieke ruimtes zoals in een buurthuis, sportclubs etc. In deze omgeving kunnen de mensen leren om elkaar te vertrouwen en stijgt de mate van publieke familiariteit. Dit wil zeggen dat mensen elkaar sociaal kunnen plaatsnemen. Het hoeft niet perse altijd bij te dragen aan meer vertrouwen naar elkaar toe, het draagt in ieder geval wel bij aan minder wantrouwen naar elkaar toe (Blokland, 2009). De relatie tussen publieke familiariteit en participatie is dat het tevens bijdraagt aan het sociaal kapitaal van de gemeenschap. Dit komt doordat mensen meer ‘weak ties’ krijgen en dus sneller met mensen in aanraking komen die tevens welwillend zijn om te participeren in de buurt. De gemeenten kunnen mensen met weinig bridging ties stimuleren om meer in aanraking te komen met andere netwerken. Dit kan bijvoorbeeld gedaan worden door bedrijven aan te sporen om deze mensen aan te nemen binnen de organisatie of het contact met andere buurtbewoners te stimuleren door buurtdagen en inloopavonden te organiseren (Hilhorst, 2006). Tot slot kan de overheid het vertrouwen van de burgers terugwinnen door de burgers als gelijke te zien en ze zelfstandig te laten opereren door ze verantwoordelijkheid te geven en ze te vertrouwen in de samenwerking. (Putnam en Pharr, 2000). Meer concreet betekent het dat er een situatie ontstaat waarin de overheid durft de controle en het vertrouwen te geven aan de burger over de invulling van beleid op buurtniveau. Dat is precies wat deze studie wil onderzoeken. Namelijk het onderzoeken van de rol van de burger die de verantwoordelijkheid krijgt in een evenwaardige relatie waarin de overheid alleen faciliteert en niet dirigeert. De volgende paragrafen bespreken de omgevingsfactoren, de relatie tot participatie en het beleid dat is toegespitst op omgevingsfactoren.

2.4 Definitie omgevingsfactoren

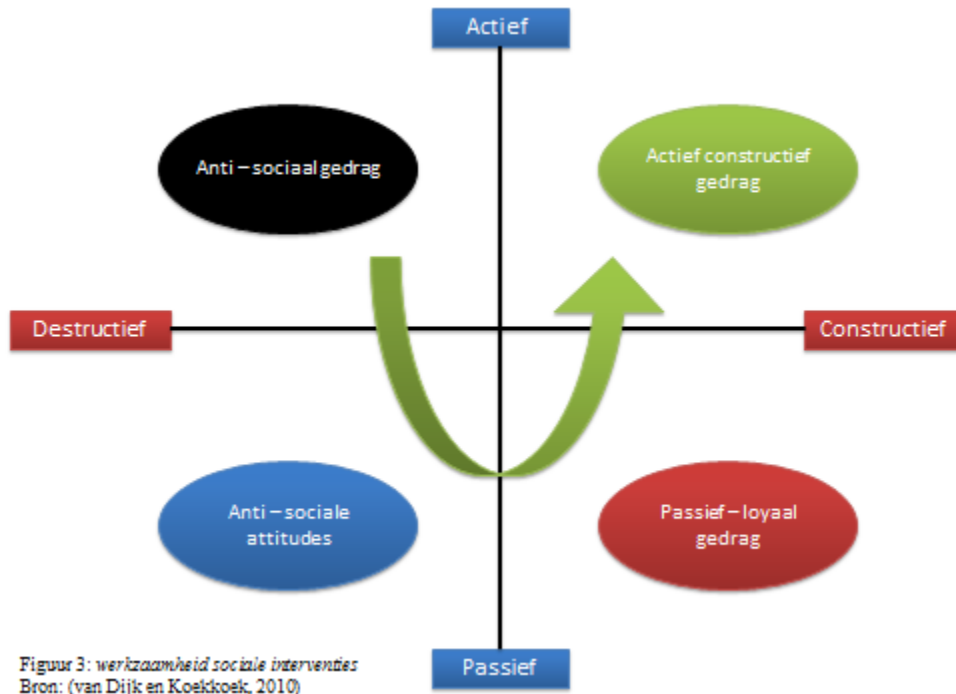
Naast sociaal kapitaal hebben omgevingskenmerken een invloed op de mate van participatie in een gemeenschap. Om de omgevingsfactoren van deze studie nader te bepalen, wordt er gekeken naar eerdere studies over de relatie tussen omgevingsfactoren en participatie. Uit verschillende studies blijkt dat het lastig is om een duidelijke definitie te geven van omgevingsfactoren die ook nog eens in elke context van toepassing is (Hortulanus 1996). Toch zijn er enkele overeenkomsten tussen de verschillende studies. Zo zou deze betrekking hebben op de woonsituatie en woonomgeving van de burger en is het tevens gebonden aan de buurt waar men woonachtig is. Meer concreet gaat het om de relatie tussen veiligheid en fysieke kwaliteit van de omgeving en de sociale condities die van toepassing zijn. Er zijn twee stromingen die het verder definiëren. Zo is er de stroming die de naam heeft van ‘leefsituatiebenadering’. Deze stroming focust zich met name op de materiële voorzieningen en aspecten. Naast de leefsituatiebenadering is er ook nog de communitybenadering. Deze focust zich met name op het sociale klimaat dat van toepassing is in de buurt. In de hedendaagse onderzoeken worden de twee stromingen veelal gecombineerd. In de volksmond wordt het dan veilig en schoon genoemd (Knol, Maas-de Waal & Roes, 2002). De kenmerken die gebrekkige kwaliteit van de woonomgeving typeren, zijn indicatoren van verloedering. Deze indicatoren zijn veelal graffiti, hondenpoep, lege panden, gebroken ramen etc. Deze studie richt zich met

name op deze indicatoren ook omdat de verwachting is dat deze van invloed zijn op de mate van participatie binnen een buurt. Naast de bovengenoemde fysieke indicatoren, richt deze studie zich op factoren die gerelateerd zijn aan veiligheid. Er moet gedacht worden aan vormen van criminaliteit zoals inbreken, vandalisme, hangjongeren en andere aspecten waardoor mensen zich bedreigd kunnen voelen. Er is gekozen om deze factoren mee te nemen in het onderzoek omdat de verwachting is dat dit van invloed is op de mate van participatie binnen gemeenschappen.

2.4.1 Omgevingsfactoren en participatie

Knol heeft in 2002 een onderzoek verricht naar de fysieke kwaliteit en woonomgeving van de mensen in relatie tot participatie. Zijn conclusie was dat dorpen een grotere mate van sociale cohesie kennen, meer leden van maatschappelijke verenigingen en instellingen kennen burgers die actief zijn als vrijwilliger ten opzichte van stedelijke gebieden. Een verklaring hiervoor zou volgens Knol zijn dat de saamhorigheid en hechtheid in dorpen groter zijn dan in andere gebieden. Zo is bijvoorbeeld de frequentie van het bezoek aan de bureaus het hoogst in de dorpen. Tot slot voelen de mensen in dorpen zich het meest verantwoordelijk voor de woonomgeving en leefbaarheid. Hiertegenover staat dat in vroeg-naoorlogse flats en huurwijken de bovengenoemde factoren (cohesie, hechtheid, verantwoordelijkheid, participatie, kwaliteit openbare ruimte etc.) het laagst zijn. Ook Duyvendak (1998) heeft onderzoek gedaan naar omgevingsfactoren en participatie. Hij zegt dat in buurten met veel fysieke verloedering en waar het gevoel van onveiligheid heerst mensen geneigd zijn om binnen te blijven en niet te participeren. Hij voegt daaraan toe dat een concentratie van problemen binnen een buurt kan zorgen voor een cumulatief effect waarbij de buurt in een verdere staat van verloedering raakt en waarbij *niet* de norm heerst om elkaar te steunen. Hieruit kan afgeleid worden dat de norm om elkaar *niet* te steunen, tevens een te verwachten negatief effect zal hebben op de mate van participatie omdat men binnen blijft en elkaar niet steunt. Dit kan komen doordat er binnen de gemeenschap een laag niveau van 'collective efficacy' aanwezig is. Dit wordt getypeerd als de gedeelde veronderstelling dat men ingrijpt als het collectief goed wordt aangetast binnen een gemeenschap (Samson, Raudenbush & Earls, 1997). Uit deze theorie wordt er voor deze studie de assumptie gemaakt dat bij een hoog niveau van collective efficacy de norm tot participeren binnen een gemeenschap aanwezig is omdat de gemeenschap de kwaliteit van goederen in stand wil houden en men zich om elkaar bekommert.

De relatie tussen de omgevingsfactoren en participatie is verder onderzocht door het Instituut voor Integratie en Sociale Weerbaarheid (ISW). Het ISW heeft met de kennis uit het onderzoek een tabel samengesteld. Deze tabel bestaat uit twee dimensies. De eerste dimensie beweegt van constructief gedrag tot destructief gedrag. De tweede dimensie beweegt van actief tot passief gedrag. Zie figuur 3 voor een grafische weergave van de attitudes.

Het ISW heeft bovenstaand model toegespitst op het verrichten van vrijwilligerswerk in de buurt. Ze heeft onderzocht waarom sommige interventies wel of niet werken (Nienhuis, van Dijk en de Roo, 2010). De hoofdlijn van het model is dat elk type gedrag (kleur van de vlakken) om een ander soort aanpak vraagt. Idealiter bevindt elke gemeenschap zich in het groene vlak. Wijken in dit vlak worden gedefinieerd als sociaal weerbare wijken. Weerbaarheid wordt gedefinieerd als het vermogen van de gemeenschap om de problematiek die speelt in de wijk op te lossen of te voorkomen (Norris e.a., 2008; Adger, 2000). In dit vlak is participatie de norm. Aandachtswijken die zich bevinden in het zwarte vlak moeten door middel van interventies in bijvoorbeeld het sociale domein, de transitie inzetten naar het groene vlak. Als een probleem als moeilijk en te groot wordt ingeschat dan zou dit kunnen leiden tot een zogenoemde ‘exit’ strategie. Mensen trekken zich in dat geval terug. Een ‘voice’ strategie is het tegenovergestelde. Mensen zetten zich bij een voice strategie juist in voor de buurt (Bolt, et al, 2005). De groene pijl in het model geeft de transitie aan die de verschillende wijken doormaken. Een belangrijk aspect bij dit model is dat elke interventie contextgebonden is, hierover meer in de volgende paragraaf.

Uit het onderzoek van RIGO (2012) over participatie en leefbaarheid blijkt dat de sociale structuur in een buurt een belangrijke factor is voor participatie. In buurten waar de bevolkingssamentelling in de grote lijnen homogeen is, is een grotere mate van participatie te bespeuren. Verder is in buurten waar de inkomensklasse midden en hoog is en minder niet westerse allochtonen en veel hoogopgeleiden wonen, de participatie het grootst. Een verklaring hiervoor zou zijn dat er in deze buurten minder verhuisd wordt, dat er meer binding is tussen de bewoners en dat ondernemers sneller hun onderkomen zoeken in buurten met een midden en hoog inkomen (Leijdelmeijer, 2012).

Resumerend kunnen we concluderen dat in buurten waar veel verloedering is en een gevoel van

onveiligheid heerst, participatie niet de norm is. De volgende paragraaf gaat dieper in op de maatregelen die de gemeenten kunnen treffen om de norm tot participatie te herstellen of te behouden.

2.4.2 Omgevingsfactoren en beleid

In navolging op figuur 3 wordt deze paragraaf verder uitgediept. De conclusie van het onderzoek van het ISW naar aanleiding van figuur 3 is tweezijdig. Enerzijds kan volledige participatie van de burgers een goed middel zijn waarbij professionals slechts een faciliterende rol hebben. Anderzijds kan het nuttig zijn om een ‘top-down’ benadering te kiezen als bijvoorbeeld de situatie uit de hand loopt. Er kan bijvoorbeeld gedacht worden aan een probleemwijk waar de bewoners het heft in eigen handen nemen. Als deze situatie zich voordoet, is volledige participatie van de bewoners geen goed middel om in te zetten en is het beter om de controle over te laten aan de overheid. Het vinden van een goede match tussen interventie en de vorm van participatie is een vereiste voor een goede samenwerking tussen overheid en burger. Als de verkeerde interventie in de verkeerde wijk wordt ingezet dan leidt dit alleen tot aantasting van de samenwerking tussen overheid en burger en zorgt dit voor frustratie (van Dijk en Koekkoek, 2011). Om de norm te herstellen binnen wijken en om bijvoorbeeld fysieke verloedering en onveiligheid tegen te gaan, moet er geïnvesteerd worden in de al eerder benoemde publieke familiariteit, daarbij moet in acht worden genomen dat interventies altijd contextgebonden zijn (paragraaf 2.3.6) (Samson, Raudenbush & Earls, 1997). Concreet zou dit betekenen dat de ontmoetingskansen van leden van een gemeenschap vergroot dienen te worden. Dit kan de gemeente doen door het realiseren van een buurthuis, het investeren in bewonersavonden of overige subsidiegelden beschikbaar stellen voor het tot stand laten komen van buurtactiviteiten. Doordat de buurtactiviteiten plaatsvinden neemt de sociale controle in de buurt toe. Het achterliggende idee is dat mensen elkaar corrigeren als er normafwijkend gedrag wordt vertoond zoals crimineel gedrag of het veroorzaken van overlast. Een ander voorbeeld voor het voorkomen van fysieke verloedering in een wijk is de burgers de regie geven over bepaalde taken in een wijk. Zo zijn er pilots waarbij burgers budget krijgen voor het onderhouden en vorm geven van de openbare ruimte. De burgers beslissen zelf in collectief verband hoe de ruimte eruit gaan zien en zijn tevens verantwoordelijk voor de uitvoering. De burgers voelen zich vervolgens verantwoordelijk voor de taak en zullen eerder geneigd zijn om samen de kwaliteit van de openbare ruimte te waarborgen. Er is dus sprake van een win-win situatie, de gemeente faciliteert en de burger regeert.

Naast investeren in publieke familiariteit doet de overheid er verstandig aan om te investeren in sociaal kapitaal (Putnam, 2000) en in de sociale cohesie die in de wijk van toepassing is. Hiermee wordt betrokkenheid tussen burgers onderling en maatschappelijke organisaties en overige sociale verbanden binnen een wijk bedoeld (Duyvendak, 1998). Het beleid omtrent sociaal kapitaal en publieke familiariteit is al benoemd en wordt hier verder buiten beschouwing gelaten. Beleid om verloedering en onveiligheid te voorkomen en participatie te bevorderen in relatie tot sociale cohesie is nog niet benoemd. De overheid noemt enkele maatregelen om de sociale cohesie binnen de buurten te bevorderen wat een positief effect moet hebben op participatie, veiligheid en het bestrijden van verloedering. De doelstelling van het beleid is om burgers een acceptabele leefomgeving te bieden. Hierbij kan gedacht worden aan voldoende sociale huurhuizen, veiligheid binnen buurten, voldoende

toegang tot duurzame consumptiegoederen voor burgers en de burger de mogelijkheid bieden tot een vrijetijdsbesteding. Verder wil de overheid dat burgers genoeg toegang hebben tot hulpbronnen. Dit doet ze door subsidies en uitkeringen te verstrekken aan diegenen die behoefte hebben aan extra hulp. Deze maatregelen moeten ervoor zorgen dat de sociale cohesie toeneemt binnen de gemeenschappen en instellingen die in de buurten aanwezig zijn (TK 2001-2002). Als de sociale cohesie binnen een buurt toeneemt dan neemt de mate van participatie en veiligheid ook toe en de mate van verloedering neemt af.

2.5 Definitie demografische factoren

Deze studie toetst een aantal demografische factoren in relatie tot participatie. De demografische factoren die worden gebruikt, zijn afgeleid van de rapportage van het SCP omtrent vrijwilligerswerk en participatie (Dekker & Hart, 2009). Deze demografische factoren worden tevens getoetst aan de hand van de vragenlijst die onder burgers van de betrokken gemeenten wordt uitgezet. De demografische factoren zijn geslacht, leeftijd en het opleidingsniveau. De verwachting is dat deze factoren een positieve of negatieve invloed hebben op participatie. De volgende paragraaf gaat hier dieper op in.

2.5.1 Demografische factoren en participatie

Het SCP heeft in 2002 een uitgebreide studie verricht naar de mate van participatie van de Nederlandse bevolking. De conclusie uit het rapport is dat laagopgeleiden minder participeren dan hoogopgeleiden. Mannen participeren meer dan vrouwen en scoren tevens hoger op vertrouwen. Het SCP vermeldt hierbij wel dat het verschil erg afhangt van de vorm van participatie en de instelling waarin men actief is. De categorie 30-60 jarigen zijn het meest actief als participant. Jongeren en ouderen scoren het laagst. Aanvullend schrijft het SCP dat vrijwilligerswerk het meeste wordt uitgevoerd in de kleinere gemeenten in Nederland. In deze kleinere gemeenten zijn het voornamelijk mensen die in het dagelijks leven huismoeder, huisvader of gepensioneerd zijn. Religie speelt ook een rol in de mate van participatie. Het zijn voornamelijk kerkelijken die participeren en met name de gereformeerden scoren hoog op participatie en vertrouwen (Hart, Knol, Maas de - Waal & Roes, 2002). Het verschil tussen autochtonen en allochtonen in de mate van participatie is volgens Bolt en ter Maat (2005) nihil. Er zou in Nederland het beeld zijn dat allochtonen zich minder inzetten voor de gemeenschap. Dit blijkt niet waar te zijn. Uit een Amerikaans onderzoek blijkt dat allochtonen zich juist meer inzetten, dit omdat zij een groter gemeenschapsgevoel ervaren. In Nederland ontlopen beide groepen elkaar amper. De autochtonen participeren iets meer, dit zou voornamelijk komen omdat autochtonen vaker hoogopgeleid zijn dan allochtonen.

2.5.2 Demografische factoren en beleid

Uit de bovenstaande paragraaf blijkt dat vooral bij jongeren, ouderen en laagopgeleiden nog winst valt te behalen op het gebied van participatie. De gemeenten kunnen dus het beste deze groepen stimuleren om meer te gaan participeren in de buurt. Dit kunnen ze doen door een aantal interventies in te zetten. Een voorbeeld hiervan is dat bij het toewijzen van woningen in een buurt men moet opletten dat bovenstaande groeperingen niet de bovenhand krijgen. Op deze manier kan dit een positieve bijdrage leveren aan participatie. Dit doordat de norm van de

welwillende participerende groeperingen in de buurt de bovenhand voert (Leijdelmeijer, 2012). Om de jongeren te stimuleren, heeft de overheid de maatschappelijke stage opgenomen in het regeerakkoord. De overheid trekt 20 miljoen euro uit voor gemeenten om als makelaar te fungeren voor het plaatsen van jongeren voor een maatschappelijke stage (Rijksoverheid, 2013). Op deze manier moeten jongeren minimaal 30 uur vrijwilligerswerk verrichten. Dit moet zorgen voor binding met de maatschappij en ervoor zorgen dat de scholier begrijpt wat het is om vrijwilliger te zijn (Mateman, 2011). De wat oudere studenten kunnen gestimuleerd worden om te participeren door ze bijvoorbeeld woonruimte aan te bieden binnen een buurt als ze in ruil daarvoor bereid zijn om 10 uur per week te participeren. Dit succesvolle project heet ‘Vooruit’ en heeft plaatsgevonden in Amsterdam². Ouderen kunnen gestimuleerd worden door ze bewust te maken dat ze nuttig zijn voor de maatschappij en dat ze nodig zijn. Daarnaast moet de overheid investeren in de binding van de ouderen met de buurt door te investeren in sociaal kapitaal (Flache & Koekkoek, 2009). Een ander aspect is dat ouderen aangeven dat ze zich vaak niet serieus genomen voelen door anderen en dat hun bijdrage er niet toe doet. Om dit te voorkomen moeten deze ouderen worden ‘geactiveerd’. Dit fenomeen wordt ook wel ‘empowered participation’ genoemd. Het idee erachter is dat de ouderen meer zeggenschap en verantwoordelijkheden krijgen. Op deze manier ‘kweekt’ de gemeente actieve en betrokken ouderen (Fung, in Tonkens 2008). Een hulpmiddel hierbij kan zijn om de ouderen een specifieke taak toe te wijzen waarover ze verantwoordelijkheid en zeggenschap dragen. Op deze manier kunnen de ouderen maar ook mensen in het algemeen beter gemotiveerd worden om de taak uit te voeren (Dekker et al., 2007). Een concreet voorbeeld hiervan op gemeentelijk niveau zou kunnen zijn het runnen van een buurthuis of het ondersteunen van kinderen bij huiswerk. Jongeren zouden zelf hun eigen hangplek vorm kunnen geven en exploiteren. Jongerenbuurthuizen kunnen met hulp van de jongeren zelf ontstaan. Wel kunnen gemeenten faciliteren door het helpen zoeken naar een geschikte locatie, de rest kan aan de jongeren zelf worden overgedragen.

2.7 Innovatie-paradox(en)

Om deelvraag vier te kunnen beantwoorden wordt er gebruikt gemaakt van bestaande theorie over innovatie en dan met name een gebrek van innovatie in organisaties en instellingen. Hiervoor is enerzijds gekozen omdat uit verkennende interviews is gebleken dat het in gemeenten ontbreekt aan de mogelijkheid tot komen van innovatie. Anderzijds is ervoor gekozen omdat de Vereniging Van Nederlandse Gemeenten in het rapport ‘de kanteling van de Nederlandse gemeenten’ (2007) expliciet aangeeft dat er meer vrijheid moet komen binnen beleidskaders voor gemeenten, professionals en burgers. Toch blijkt uit de interviews dat deze vrijheid in praktische aard door de gemeenten niet voldoende benut wordt. Omdat innovatie binnen de gemeenten volgens deze studie een belangrijke factor is om een transitie te kunnen inzetten naar een maatschappij waarin burgers, overheden en professionals nader tot elkaar komen en kennis en verantwoordelijkheden delen, is er gekozen om twee innovatie-paradoxen tijdens de interviews met de deelnemende gemeenten te introduceren. De eerste paradox stelt dat vrijheid aan de voorkant leidt tot meer controle aan de achterkant, waardoor het nog maar de vraag is of je beter af

² http://www.vooruitproject.nl/VoorUit/Doelstelling_en_aanpak.html

bent in de oude of in de nieuwe situatie (Putters, den Breejen & Frissen, 2009). Een concreet voorbeeld hiervan is het loslaten van de controle door de burgers verantwoordelijkheid te geven over een plan wat zezelf geïnitieerd hebben. Hierbij kan gedacht worden aan het verstrekken van een financieel budget voor het opknappen van een speeltuintje. Als de gemeente het budget verstrekt heeft zouden zij volgens de theorie alsnog een aantal controle elementen inbouwen aan de achterkant, bijvoorbeeld door het opstellen van onmogelijke eisen waardoor het gevoel van vrijheid verdwijnt en zeer waarschijnlijk ook de drang om het initiatief uit te voeren. Met als uiteindelijke resultaat dat innovatie niet tot stand komt en het tevens kan bijdragen aan verslechtering van de samenwerking met de stakeholders. Dit kan tevens bijdragen aan een toename van het gevoel van wantrouwen tussen partijen.

De tweede innovatie paradox van Verhoeff (2011) stelt dat sociale innovatie in de kern draait om de interactie tussen alle stakeholders die betrokken zijn bij de bedrijfsvoering. In dit geval dus de gemeenten. Het zou met name gaan om het leren regisseren van interne en externe relaties. Verhoeff zegt dat de instelling in kwestie alleen moet investeren in sociale innovatie als men er zelf heilig van overtuigd is dat het de bedrijfsprestaties in de toekomst ten goede komt. Als de top van het bedrijf hiervan overtuigd is, dan zal de rest volgen. Voorwaarden voor die innovatieslag zouden zijn de vrijheid om te ondernemen binnen het bedrijf en genoeg ruimte voor dialoog. Veel bedrijven zouden immers beschikken over meer dan genoeg informatie en kennis om te komen tot innovatie. Echter de innovatie kan niet plaatsvinden omdat men verstikt is in regelgeving en bureaucratie. Het overwinnen van deze paradox zou bijdragen aan een gemeenschappelijke visie binnen het bedrijf wat de ondernemingsgeest van de medewerkers ten goede moet komen. Innovatie begint dus aan de top. De top moet de dialoog initiëren en ruimte bieden aan mensen die grenzen verleggen en die anders denken, bovenal moet de top een heldere en eenduidige visie hebben voor de toekomst (Verhoeff, 2011). Er is gekozen om de sociale innovatie-paradox te introduceren omdat uit verkennende interviews is gebleken dat het in gemeenten kan ontbreken aan een eenduidige visie, wat tevens kan bijdragen aan het verklaren van innovatiegebrek binnen de gemeenten.

2.8. Hypothese en onderzoeksvragen

Aan de hand van de theorie uit het theoretisch kader is een aantal hypothesen geformuleerd. De hypothesen worden onderverdeeld in vier categorieën. Deze categorieën zijn tot stand gekomen aan de hand van de eerder geformuleerde deelvragen. Deze hypothesen geven antwoord op de hoofdvraag en deelvragen.

Hypothese 1: Reciprociteit (1a), netwerken (1b) en vertrouwen (politiek-sociaal) (1c) hebben een positieve invloed beleidsparticipatie.

Hypothese 2: Fysieke (2a) en sociale(2b) verloedering hebben een negatieve invloed op de mate van beleidsparticipatie.

Hypothese 3: 65+ers doen meer aan beleidsparticipatie dan andere leeftijdsgroepen;

Hypothese 4: Hoog opgeleide mensen participeren meer dan laag opgeleide mensen;

Hypothese 5: Mannen participeren meer dan vrouwen.

3. ONDERZOEKSOPZET

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksmethode van deze studie nader toegelicht. Voordat de onderzoeksmethode wordt besproken, zal er eerst inzicht worden geboden in demografische kerngegevens van de deelnemende gemeenten in paragraaf 3.1. De onderzoeksmethode en de manier van data verzamelen worden respectievelijk besproken in paragraaf 3.2 en 3.3. De operationalisering van de variabelen en de controlevariabelen en begrippen die worden gebruikt in deze studie worden toegelicht in paragraaf 3.4. De betrouwbaarheid en de validiteit worden besproken in paragraaf 3.5. Uiteindelijk zullen deze data resultaten opleveren. Deze resultaten worden besproken in hoofdstuk 4 en zullen bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvraag die in deze studie centraal staat.

3.1 Demografische kerngegevens deelnemende gemeenten

De deelnemende gemeenten zijn geselecteerd en benaderd op basis van niet-stedelijkheid. Dit wil zeggen dat de ³gemiddelde adressendichtheid minder is dan 1500 adressen per m². Uit de literatuur is gebleken dat de mate van participatie het grootst is in de niet-stedelijke gemeenten. De reden hiervoor zou zijn dat deze gemeenten over het algemeen een homogene samenstelling van inwoners kennen en dat tevens in deze gemeenten de inkomensklassen over het algemeen midden en hoog zijn (RIGO, 2012). Bodegraven – Reeuwijk, Culemborg, Leudal en Rhenen zijn uiteindelijk geselecteerd. Een ander aspect dat heeft gespeeld bij het selecteren van de gemeenten, is de reeds aanwezige contacten bij de deelnemende gemeenten. Voor de precieze demografische kerngegevens zie onderstaande tabel 2.

Tabel 2

Demografische kerngegevens deelnemende gemeente naar inwoners, oppervlakte, geslacht, leeftijd, inkomen, uitkering, beroepsbevolking en autobezit.

	Bodegraven - Reeuwijk	Culemborg	Leudal	Rhenen
Inwoners	32849	27632	36462	19064
Oppervlakte	88,61 km ²	31,18 km ²	164,86 km ²	43,74 km ²
Geslacht				
Man	50,60%	49,53%	50,58%	49,51%
Vrouw	49,40%	50,47%	49,42%	50,49%
Leeftijd				
Jonger dan 20	26,15%	26,21%	21,98%	25,69%
20 tot 65 jaar	57,49%	59,65%	59,63%	55,95%
65 en ouder	16,36%	14,14%	18,39%	18,36%
Gemiddeld inkomen per bewoner	-	€ 13.400,00	€ 13.200,00	€ 13.400,00
WW uitkering per 1000 bewoners	-	18	19	13
Totaal werkzame beroepsbevolking	14,80%	12,60%	16,50%	8,80%
Autobezit per 1000 bewoners	-	402	489	458

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen 2-5-2013

Zoals blijkt uit de bovenstaande tabel ontbreekt er een aantal gegevens bij de gemeente Bodegraven-Reeuwijk. Dit komt doordat de formatie tussen de twee voormalige kernen Bodegraven en Reeuwijk in 2011 is voltrokken. De volledige gegevens zijn daardoor niet beschikbaar. Zoals blijkt uit de tabel zijn de gemeenten nagenoeg even groot. Alleen de gemeente Rhenen is een stuk kleiner. De verdeling man en vrouw is bij alle vier de deelnemende gemeenten bijna hetzelfde. Qua oppervlakte verschillen de gemeenten van elkaar. Leudal is het grootst terwijl Culemborg het kleinst is. Alle vier de gemeenten kennen een niet stedelijk karakter waarbij de leeftijdsklassen niet al teveel van elkaar verschillen. De verhouding allochtoon autochtoon ligt op een landelijk gemiddelde van respectievelijk 79,7% en 20,3%. Leudal en Rhenen zijn daardoor overwegend meer autochtoon dan allochtoon. Culemborg scoort boven het landelijk voor wat betreft het gemiddelde aantal allochtonen. Het gemiddelde inkomen van de bewoners per deelnemende gemeente is ongeveer hetzelfde, alleen in de gemeente Leudal ligt het inkomen €200 euro lager per maand. Een verklaring hiervoor kan zijn dat het aantal WW uitkeringen in de gemeente Leudal het hoogst is. Anderzijds is eveneens de totale werkzame beroepsbevolking in Leudal het

³ Cbs.nl/methoden/begrippen: Stedelijkheid (van een gebied) Een maatstaf voor de concentratie van menselijke activiteiten gebaseerd op de gemiddelde omgevingsadressendichtheid (oad). Hierbij zijn vijf categorieën onderscheiden van zeer stedelijk tot niet stedelijk. Culemborg valt op de scheidslijn van niet stedelijk en enigszins stedelijk.

hoogst. In Rhenen is het aantal WW-uitkeringen het laagst. Al met al kan er geconcludeerd worden dat de gemeenten qua leeftijd, geslacht, afkomst en inkomen nagenoeg gelijk zijn.

3.2 Mixed method approach als onderzoeksmethode

Voor deze studie is gekozen voor een ‘mixed-method approach’ van onderzoeken. Voor deelvraag 1 tot en met 3 is er gekozen voor empirisch-analytisch kwantitatief onderzoek. Centraal in deze onderzoeksmethode staat het vinden van verbanden tussen de variabelen die van toepassing zijn voor deze studie door middel van data die gecodeerd kunnen worden in cijfers (’t Hart, Boeije & Hox, 2005). Het nadeel van een dergelijke methode is dat er beperkt inzicht wordt geboden in de zogenaamde ‘black box’, de onderliggende mechanismen kunnen niet worden blootgesteld omdat een vragenlijst niet altijd de mogelijkheid biedt voor voldoende diepgang en scherpte. De kwalitatieve benadering geeft de respondenten de mogelijkheid om vrijuit te spreken over het onderwerp. Op deze manier wordt er diepgang geboden in het vraagstuk. Dit is in deze studie gedaan door semigestructureerde interviews af te nemen. Dat wil zeggen dat er van te voren een aantal gespreksonderwerpen is bepaald. Er is nog wel de ruimte om hiervan verder af te wijken (Gunter, 2000). Voor deelvraag 1 tot en met 3 en de daar bijhorende hypothesen is er gekozen voor een empirisch-analytisch kwantitatief onderzoek omdat deze studie beleidsparticipatie wil meten vanuit het burgerperspectief in de vier gemeenten. Bovendien is de doelstelling van deze studie om harde verbanden aan te tonen over de gedachtegang van de burger met betrekking tot participatie. Een kwantitatief onderzoek is daarom voor deze deelvragen en hypothesen de beste oplossing. Het kwantitatief onderzoek vindt dan ook plaats onder de burgers van de betrokken gemeenten. De meningen en visies van de burgers over de thema’s sociaal kapitaal, netwerken, reciprociteit, participatie, civil society, demografische factoren en omgevingsfactoren worden geïnventariseerd door de vragenlijsten. De vragenlijsten geven inzicht in de leefwereld met de daarbij behorende omgevingsfactoren en demografische factoren van de burger en verklaren de afhankelijke variabele, namelijk de participatie die toegespitst is op het kunnen uitoefenen van invloed op de besluitvorming, het beleid, de visie en de toekomstplannen van de gemeente.

Het kwalitatief onderzoek wordt gedaan onder functionarissen op verschillende niveaus bij de gemeentelijke organisaties. Daarnaast wordt onderzoek gedaan onder professionals op het vlak van sociaal kapitaal en participatie. De professionals zijn hoogleraren en docenten van de universiteit Utrecht, frontlinie specialisten uit het werkveld en beleidsmedewerkers van de overheid. Deze frontlinie professionals slaan de brug tussen praktijk en wetenschap, ze voelen de context aan als geen ander en bieden inzicht in het vraagstuk vanuit hun ervaring en kennis. De functionarissen van de gemeentelijke organisaties vervullen een bestuurlijke of ambtelijke functie binnen het fysieke domein (kwaliteit openbare ruimte) of het sociale domein (welzijn en zorg). Ze geven hun mening over het vraagstuk en ze bieden verdere diepgang om de materie beter te leren begrijpen. De voorkeur voor de te interviewen personen is uitgegaan naar de betrokken wethouders (bestuurlijk verantwoordelijk), gemeentesecretaris (verantwoordelijk als integraal manager), middenmanager (verantwoordelijk voor prestatievoorwaarden in het domein) en de (senior) beleidsmedewerkers (beleidsinhoudelijk verantwoordelijk). De kwalitatieve data worden gebruikt om de kwantitatieve data te

onderbouwen en te vergelijken. Met een mixed-method approach biedt het vraagstuk de gewenste diepgang en kunnen er harde statistische verbanden worden aangetoond, het beste van twee werelden. De kwalitatieve onderzoeksmethode wordt toegepast op deelvraag 4 en 5 omdat voor deze deelvragen diepgang is vereist die door middel van interviews geboden kan worden. Een voorbeeld van een semigestructureerd interview dat in deze studie is gebruikt is terug te vinden in bijlage 1.

In de interviews in de vier deelnemende gemeenten worden er tevens twee stellingen voorgelegd aan de participanten. Deze stellingen zijn tot stand gekomen aan de hand van de zorg innovatie-paradox en de sociale innovatie paradox. De sociale innovatie-paradox wordt geïntroduceerd door te vragen of er sprake is van een sluitende visie is op het gebied van beleidsparticipatie en hoe de gemeente de rol van de burger ziet. Tot slot wordt er gevraagd naar de toekomstvisie van de participant. Op deze manier wordt de zorg innovatie-paradox uitgediept. De zorg innovatie-paradox wordt getoetst door te vragen hoe burgers momenteel betrokken worden bij beleidsvoering, waar de grenzen liggen van het betrekken van de burgers bij beleid. Tot slot wordt er gevraagd of er daadwerkelijk sprake is van vrijheid binnen beleidskaders, of wordt dit wellicht beperkt door controle elementen.

3.2 Data & proces

Per deelnemende gemeenten zijn er 300 enquêtes uitgestuurd, de totale steekproef bedroeg dus 1200 enquêtes. Een uiteindelijke responserate van de deelnemende gemeenten wordt in onderstaand tabel 3 weergeven.

Tabel 3

Responserate studie beleidsparticipatie.

	Aantal uitgestuurd	Aantal retour	Response rate
Bodegraven - Reeuwijk	300	165	55%
Culemborg	300	180	60.0%
Leudal	300	124	41.3%
Rhenen	300	262	87.3%
Totaal	1200	731	60,9%

Bovenstaande respons heeft geleid tot 10 verschillende samples. Voor elke deelnemende gemeente zijn er twee samples getrokken en er zijn nog twee samples uit de totale response getrokken. Hier wordt verder op ingegaan in paragraaf 3.6.1. De interviews die zijn afgenomen inclusief de locatie, de functie, de duur en het organisatieniveau zijn terug te vinden in tabel 4 op bladzijde 42. De unieke vragenlijst is terug te vinden in bijlage 2.

3.2.1 Bodegraven-Reeuwijk

In Bodegraven-Reeuwijk is de vragenlijst digitaal uitgezet en via de lokale krant. De link van de vragenlijst is tevens gepubliceerd via de sociale media van de gemeente. Er moet gedacht worden aan Facebook en Twitter. Tot slot is de hulp van de buurtraden ingeschakeld door ze te vragen of ze de link van de vragenlijst willen delen met de achterban. De interviews zijn in tegenstelling tot de gemeente Leudal en Rhenen telefonisch afgenomen. Dit vanwege het gebrek aan tijd. De participanten zijn wel van te voren ingelicht over het doel en de aanleiding van het onderzoek. De functies van de interviewparticipanten zijn wethouders, gemeentesecretaris, directeur algemene zaken en de directeur beleid en strategie.

3.2.2 Culemborg

De vragenlijsten in de gemeente Culemborg zijn online afgenomen via diverse kanalen. Zo is het onderzoek uitgezet door middel van de sociale media van de gemeente Culemborg, er moet dan gedacht worden aan Twitter, Facebook en de website van de gemeente Culemborg. Naast de sociale media van de gemeente Culemborg is er gebruikt gemaakt van het ‘co-creatie’ netwerk. Dit netwerk bestaat uit de inwoners van de gemeente Culemborg die zich onder andere inzetten voor een burgerinitiatief rijk Culemborg met als doel het bouwen aan de vitale samenleving in Culemborg⁴. Er is gevraagd aan de leden van het netwerk om de vragenlijst te delen via hun persoonlijke sociale media kanalen. Tot slot heeft de gemeentesecretaris de vragenlijst binnen de gemeenten uitgezet door de medewerkers een intern bericht te sturen. In de gemeente Culemborg zijn de interviews deels telefonisch afgenomen en deels op locatie. De functies van de interviewparticipanten zijn wethouder, gemeentesecretaris, algemeen directeur, programma manager en beleidsmedewerker. Tot slot zijn er twee interviews gehouden met de directeur van een welzijnsinstelling en de initiator van het ‘co-creatie’ netwerk.

3.2.3 Leudal

De vragenlijsten bij de gemeente Leudal zijn online afgenomen. De link naar de online vragenlijst is gepubliceerd in de lokale krant en op de website van de gemeente Leudal. Om de response rate te vergroten zijn de wijkraden in de gemeente benaderd met de vraag of ze de vragenlijst onder de aandacht konden brengen bij de bewoners. Echter is in het verloop van het proces het onderzoek ten oren gekomen van geenstijl.nl en Powned vanwege een geschil tussen de gemeente Leudal en een inwoner. Geenstijl⁵ en Powned hebben vervolgens opgeroepen om het onderzoek te boycotten. Dit heeft ertoe geleid dat het kwantitatief onderzoek vroegtijdig heeft moeten stoppen om zo de kwaliteit van de data te waarborgen, de vervuilde data is in een later stadium alsnog verwijderd.

Tijdens een oriënterend gesprek met de directeur beleid en strategie van de gemeente Leudal is er besloten om 13 personen telefonisch uit te nodigen voor een diepte-interview. Deze personen zijn geselecteerd op basis van hun functie en visie van de directeur van strategie en beleid. Uiteindelijk hebben 10 personen toegezegd. De functies van deze personen zijn raadsleden, wethouders, senior en junior beleidsmedewerkers en tot slot team- en projectleiders van het sociale domein en de openbare ruimte. De medewerkers van de gemeente Leudal zijn van te voren schriftelijk op de hoogte gebracht van het onderzoek. De interviews zijn in twee dagen tijd extern bij de gemeente afgenomen.

3.2.4 Rhenen

De enquêtes in de gemeente Rhenen zijn afgenomen door tien medewerkers van de gemeente Rhenen die na het afnemen van de schriftelijke enquête digitaal de vragenlijsten verwerkt hebben. De enquêteurs zijn van te voren geïnstrueerd. Er zijn instructies gegeven over het invullen van de vragenlijst, tips om de responserate te vergroten en het verwerken van de enquête online. Tot slot is er aandacht besteed aan het ethisch handelen en de anonimiteit van de enquête. Deze instructiemomenten zijn georganiseerd om de betrouwbaarheid en de validiteit van het

⁴ <http://cocreatieculemborg.nl/>

⁵ http://www.geenstijl.nl/mt/archieven/2013/05/hee_ee_enquete_over_leefbaarh.html

onderzoek te waarborgen. De steekproef is a-select, dat wil zeggen dat elk element evenveel kans heeft om in de steekproef terecht te komen. De enquêteurs zijn in overleg met de gemeente Rhenen verdeeld over de verschillende buurten/wijken in Rhenen. Elke enquêteur is de wijk ingestuurd met 30 vragenlijsten. De instructie vooraf was dat ze de enquête moesten afnemen bij diegene die de deur openmaakte mits deze 16 jaar of ouder is om de ethische richtlijnen te waarborgen die van toepassing zijn bij het benaderen van respondenten. In Rhenen zijn in overleg en met oog op de beschikbaarheid vijf mensen telefonisch en per e-mail benaderd voor een diepte-interview waarvan uiteindelijk vier hebben toegezegd. De deelnemende kandidaten hebben van tevoren een brief ontvangen met het uitleg over het onderzoek en het doel van het interview. De functies van deze personen zijn wethouder sociaal domein, gemeentesecretaris, algemeen manager en een senior beleidsmedewerker van de openbare ruimte.

3.2.5 Overige interviews en research proces

Naast de interviews bij de betrokken gemeenten zijn er ook nog interviews gehouden met professionals, hoogleraren en medewerkers van de gemeente Amsterdam. Dit laatste is gedaan om te onderzoeken of er een verschil is tussen niet stedelijke gemeenten en stedelijke gemeenten. Zo zijn er interviews gehouden met projectleiders van de openbare ruimte, burgerparticipatie en leefbaarheid. Naast de medewerkers van de gemeente Amsterdam zijn er adviseurs geïnterviewd die betrokken zijn in het thema big society of aanverwante thema's.

In deze studie worden er drie lagen van beleidsvoering erkend. De eerste laag is de rijksoverheid, de tweede laag is het gemeenteniveau en de derde laag is het maatschappelijke middenveld. Uit elke drie lagen zijn mensen geïnterviewd om zo een totaal beeld te krijgen van het vraagstuk. Bij de rijksoverheid zijn dit medewerkers van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Bij de gemeenten zijn dit beleidsmedewerkers, raadsleden, gemeente secretarissen en wethouders. Tot slot zijn meningen van het maatschappelijke middenveld geïnventariseerd door organisaties te benaderen en te interviewen die de brug slaan tussen gemeenten en burger. Bij alle interviews, dus ook bij de interviews bij de deelnemende gemeenten is van tevoren gevraagd of de participant akkoord gaat met het opnemen van het interview. Eveneens is de participant gewezen op anonimiteit en vertrouwelijkheid van het onderzoek. De interviews zijn afgenomen op locatie bij de participant in kwestie en zijn tevens opgenomen op audiotape. De interviews zijn later schriftelijk verwerkt en een prototype is terug te vinden in bijlage 1. De volledige lijst met geïnterviewde personen is op de volgende bladzijde terug te vinden. Gezien de tijd, de mogelijkheden en zowel de kwantitatieve als de kwalitatieve manier van onderzoeken is in overleg met de stagebegeleider vanuit de Universiteit Utrecht besproken dat de interviews niet volledig getranscribeerd hoefden te worden.

Tabel 3

Geïnterviewde personen naar gemeente, functie, organisatieniveau, locatie en tijdsduur.

Gemeente	Functie	Organisatieniveau	Locatie	Datum	Duur
Bodegraven-Reeuwijk	Gemeentesecretaris	Gemeente	Telefonisch interview	4-6-2013	30 min
	Directeur beleid en strategie	Gemeente	Telefonisch interview	12-6-2013	30 min
	Wethouder	Gemeente	Telefonisch interview	4-6-2013	45 min
	Senior communicatieadviseur	Gemeente	Telefonisch interview	3-6-2013	30 min
	Dorpsraad	Gemeente	Bewonersavond	5-6-2013	15 min
Culemborg	Gemeentesecretaris	Gemeente	Kantoor geïnterviewde	6-jun-13	30 min
	Directeur beleid en strategie	Gemeente	Kantoor geïnterviewde	6-jun-13	30 min
	Wethouder (2x)	Gemeente	Kantoor geïnterviewde	6-jun-13	45 min
	Algemeen manager	Gemeente	Kantoor geïnterviewde	6-jun-13	30 min
	Senior beleidsmedewerker	Gemeente	Kantoor geïnterviewde	6-jun-13	30 min
	Directeur welzijnsinstelling	Maatschappelijk middenveld	Telefonisch interview	14-jun-13	30 min
	Directeur netwerkorganisatie	Maatschappelijk middenveld	Telefonisch interview	12-jun-13	30 min
Leudal	Raadsleden (2x)	Gemeente	Vergaderruimte gemeentehuis Leudal	13-mei-13	45 min
	Wethouders (2x)	Gemeente	Vergaderruimte gemeentehuis Leudal	13-mei-13	60 min
	Senior beleidsmedewerkers (3x)	Gemeente	Vergaderruimte gemeentehuis Leudal	14-mei-13	45 min
	Projectleider / algemeen manager	Gemeente	Vergaderruimte gemeentehuis Leudal	14-mei-13	60 min
	WMO raad (1X)	Maatschappelijk middenveld	Vergaderruimte gemeentehuis Leudal	14-mei-13	35 min
Rhenen	Gemeentesecretaris	Gemeente	Kantoor geïnterviewde	6-mei-13	60 min
	Senior beleidsmedewerker	Gemeente	Kantoor geïnterviewde	6-mei-13	45 min
	Wethouder	Gemeente	Kantoor geïnterviewde	6-mei-13	45 min
	Algemeen manager	Gemeente	Kantoor geïnterviewde	6-mei-13	60 min
Amsterdam	Adviseur governance	Adviesbureau	Vergaderruimte van de Bunt adviseurs	5-4-2013	65 min
	Programmamanager openbare ruimte	Gemeente	Vergaderruimte gemeente Amsterdam	10-4-2013	60 min
	Programmamanager wonen, zorg en samenleven	Gemeente	Vergaderruimte gemeente Amsterdam	23-4-2013	60 min
	Directeur instelling maatschappelijk middenveld	Non profit	Kantoor geïnterviewde	23-4-2013	60 min
Den Haag	Directeur woon en leefomgeving ministerie BZK	Rijksoverheid	Vergaderruimte ministerie BZK	22-5-2013	60 min
	Coördinerend beleidsmedewerker BZK	Rijksoverheid	Vergaderruimte ministerie BZK	22-5-2013	60 min
Vught	Dr. Directeur van adviseursbureau / participatieladder	Adviesbureau	Telefonisch interview	24-4-2013	60 min
Totaal aantal interviews		33			

3.3 Representativiteit onderzoek

De man-vrouwverdeling is representatief voor Nederland. De Nederlandse bevolking bestaat voor 49,8% uit mannen en 50,2% uit vrouwen. Deze studie bestaat voor 46,6% uit mannen en 53,4% uit vrouwen. Na het bestuderen van de beschrijvende statistieken is besloten om de jongeren en de 20-65 leeftijdscategorie te laten opgaan in een leeftijdsklasse. Concreet betekent dit dat de leeftijdscategorie tot 65+ en 65+ers tegen elkaar worden afgezet. Het opleidingsniveau komt nagenoeg eveneens overeen. In Nederland heeft 9% alleen de lagere school afgemaakt en 20% vmbo/mbo niveau, in deze studie ligt het percentage op 9,5% en 21%. Het percentage havo/vwo ligt landelijk op 8% in deze ligt het percentage op 7,3%. Het percentage hbo studenten komt niet overeen, landelijk ligt het percentage op 21% in deze studie op 29,4%. Tot slot heeft 11% van de Nederlandse bevolking een academische graad in deze studie heeft 13,6% van de respondenten een academische graad. Bovengenoemde landelijke cijfers komen uit de *'monitor trends in beeld'* van het CBS (2013).

3.4 Operationalisatie en metingen vragenlijst

In deze paragraaf wordt de operationalisatie van de verschillende variabelen besproken. Als eerste wordt de afhankelijke variabele beleidsparticipatie besproken. Als tweede komt het sociaal kapitaal aan bod en als derde zullen de omgevings-en persoonlijke variabelen worden besproken. In elk kopje wordt tevens besproken hoe de variabelen worden ingedeeld in meetbare schalen voor statistische analyses en welke vragen uit de vragenlijsten daarvoor zijn gebruikt. Een overzicht hiervan (tabel 4) is te vinden op pagina 48. Om de interne consistentie van de vragenlijst te toetsen, zijn er betrouwbaarheidsanalyses uitgevoerd. Met de analyse wordt onderzocht of de vragen in de vragenlijst een valide meetinstrument zijn om de interne consistentie van een variabele te meten. Toegepast op deze studie worden de vragen waarvan verondersteld wordt dat die bijvoorbeeld fysieke verloedering verklaren aan een dergelijke betrouwbaarheidsanalyse ondervonden. Hieruit komt een cronbach alpha score. Deze score dient positief te zijn en boven de +0.60. Als de score hiervan voldoet, kan er worden verklaard dat de interne consistentie van een dergelijke variabele valide en betrouwbaar is van aard en dat de bijbehorende schaalverdeling van de variabele tevens betrouwbaar en valide is (Te Grotenhuis & Matthijsen, 2007). Normaal zou er aansluitend een factoranalyse plaatsvinden. Dit was gezien de tijd en de omvangrijkheid van de dataverzameling helaas niet mogelijk. Dit zal verder worden behandeld in de aansluitende discussie van deze studie. Deze beslissing is gemaakt in goed overleg met de scriptiebegeleider van de universiteit Utrecht.

3.4.1 Afhankelijke variabele beleidsparticipatie

De voornaamste afhankelijke variabele in deze studie is beleidsparticipatie. Omdat beleidsparticipatie nog een relatief nieuw onderwerp is in de wetenschap, zijn er nog geen gedegen meetinstrumenten om beleidsparticipatie kwantitatief te meten. Deze studie kan dan ook geen beroep doen op eerdere vragenlijsten om beleidsparticipatie te meten. De vragen zijn geformuleerd door literatuur te lezen die aanverwant is aan beleidsparticipatie. Om het concept meetbaar te maken, zijn er op eigen initiatief en met behulp van dr. Pröpper (ontwerper participatieladder) vragen tot stand gekomen die in de visie van deze studie beleidsparticipatie meten. Gedeelte A2 in de vragenlijst

(zie bijlage 2) zijn vragen die gaan over de mate waarin burgers betrokken worden bij het beleid in hun buurt en de mate waarin ze zelf inspraak willen hebben in het beleid in hun buurt. Door deze vragen te stellen is er getracht om een beeld te schetsen van de wil en mogelijkheden van de burgers tot vorming van het beleid. In gedeelte A2 konden respondenten via dichotoom gestelde vragen antwoord geven op de vraag. Dat wil zeggen dat ze de mogelijkheid hadden om te kiezen uit *ja of nee*. Uiteindelijk is de variabele beleidsparticipatie geconstrueerd door een som van zes dichotome items. De schaalverdeling die is geconstrueerd bij de variabele beleidsparticipatie is dichotoom van aard en is met een cronbach alpha score van .699 betrouwbaar bevonden.

3.4.2 Onafhankelijke variabele sociaal kapitaal

Om sociaal kapitaal te meten zijn er vragen gesteld over vertrouwen, reciprociteit en netwerken. Voor deze methode is gekozen omdat andere studies van onder andere Putnam (2000), Schaik (2004) en Fukuyama (2001) eveneens deze drie factoren samen als sociaal kapitaal zien. Het construct vertrouwen is onderverdeeld in politiek vertrouwen en sociaal vertrouwen. Sociaal vertrouwen is gemeten in gedeelte E4 door te vragen hoeveel vertrouwen men heeft in zijn medemens en in gedeelte E1 hoeveel vertrouwen men in de politiek heeft. De schaalverdeling is in eerder onderzoek betrouwbaar geacht (Beugelsdijk, 2004). Deze studie gebruikt daarom dezelfde schaalverdeling. Dit betekent dat zowel het politiek als sociaal vertrouwen wordt gemeten door middel van een ordinale schaalverdeling welke loopt van het cijfer 1 (laagst mogelijk) tot het cijfer 10 (hoogst mogelijk).

Reciprociteit als onderdeel van sociaal kapitaal is gemeten door vragen te stellen over wederkerigheid in gedeelte A1. Respondenten konden aangeven of ze het geheel oneens tot geheel eens waren met stellingen (Likert schaalverdeling) zoals bijvoorbeeld: *als ik iets doe voor een ander, dan verwacht ik dat de ander iets doet voor mij*. Door deze vragen te stellen is reciprociteit in de steekproef geoperationaliseerd. De schaalverdeling is met een cronbach alpha score van .671 betrouwbaar bevonden.

Netwerken zijn geoperationaliseerd in gedeelte A4 door te vragen hoeveel contact men met familie, vrienden en ambtenaren heeft. Op deze manier wordt de mate van sterkte van de aanwezige banden getoetst. De variabelen die netwerken meten zijn bij elkaar opgeteld en geven een score aan van de sterkte van het netwerk van de respondent. Tevens is er ruim aandacht besteed in de vragenlijst aan de relatie met de burens en buurtgenoten. Respondenten konden antwoord geven op de frequentie dat ze contact hadden met het onderwerp. De schaalverdeling bestond uit nooit, zelden, minder dan 1 keer per maand, 1 keer per maand, 1 keer per 2 twee weken, 1 keer per week en tot slot meerdere keren per week. Op deze manier is het begrip netwerken geoperationaliseerd in de survey. De schaalverdeling is met een cronbach alpha score van .717 betrouwbaar bevonden voor statistische analyses die bijdragen aan het toetsen van de hypothese die over netwerken gaan.

De vragen in de vragenlijst over netwerken, vertrouwen en reciprociteit zijn deels overgenomen uit het rapport *zekere banden* van het SCP (2002) en *buurtparticipatie en leefbaarheid* van het RIGO (2011). Dit is gedaan om de validiteit van de vragen te waarborgen. Dit komt ten goede aan de kwaliteit van de bevindingen en de aanbevelingen voor de gemeenten van deze studie die later zullen volgen.

3.4.3 Onafhankelijke variabele omgevingsfactoren

De omgevingsfactoren zijn gemeten door de respondenten de mogelijkheid te geven om hun fysieke en sociale woonomgeving te waarderen met een cijfer van 1-10 in gedeelte D1. Op deze manier is de huidige stand van zaken in de buurt qua sociale en fysieke verloedering in kaart gebracht. Aspecten als veiligheid, overlast en straatvuil zijn hierin meegenomen en geoperationaliseerd. De vragen die de demografische factoren en de omgevingsfactoren operationaliseren komen uit eerder onderzoek van Bolt en ter Maat (2005) en *zekere banden* van het SCP (2002). Sociale en fysieke verloedering zijn gevormd uit een totaal van 10 vragen uit de vragenlijst. Sociale verloedering bestaat uit 6 items en fysieke verloedering bestaat uit 4 items, details over deze variabelen zijn weergegeven in tabel 4. Nadat de variabelen zijn samengevoegd zijn de twee nieuwe variabelen (sociale en fysieke verloedering) gecontroleerd op betrouwbaarheid. Hierbij is gebruikt gemaakt van een cronbach alpha score van. De score voor de variabele fysieke verloedering bedraagt .755 en voor sociale verloedering is er een score geconstateerd van .754. Beide variabelen kennen dus een betrouwbare schaalverdeling en zijn goed te gebruiken voor statistische analyses.

3.4.4 Onafhankelijke variabele demografische factoren

De demografische factoren zijn gemeten door gerichte vragen te stellen over werk, leeftijd, geslacht en huishoudsamenstelling en zijn terug te vinden in gedeelte F en G. De intentie van deze studie was om religie en afkomst mee te nemen in het onderzoek. Echter zijn deze variabelen in overleg met de opdrachtgever uit de vragenlijst gehaald vanwege politieke gevoeligheid en om de response rate van de vragenlijst te waarborgen. De demografische factoren die uiteindelijk worden getoetst zijn geslacht, burgerlijke staat, beroep, leeftijd, opleiding en woonplaats. De leeftijd wordt bevestigd door te vragen naar het geboortjaar van de respondent. In de uiteindelijke resultaten zou aanvankelijk de leeftijd onderverdeeld worden in de leeftijdsklassen 0 tot 20 jaar, 20 tot 65 jaar en 65 jaar en ouder. Dit werd gedaan omdat vanuit de literatuur wordt verwacht dat de jongste en de oudste leeftijdsklasse het minst participeren. De jongste klasse is uiteindelijk buiten beschouwing gelaten omdat deze ondervertegenwoordigd zijn in de steekproef. De demografische factoren zijn verder niet ondervonden aan betrouwbaarheidsanalyse omdat het gangbare schaalverdelingen zijn die in de wetenschap normaliter voorkomen.

Tabel 4

Operationalisatie afhankelijke en onafhankelijke variabelen

	Gedeelte	Stelling nummer	Schaaltype vragenlijst	Afhankelijke variabele	Onafhankelijke variabele
Beleidsparticipatie	A2, B1, E1	A2 (1 tm 6) B1 (2,4,5) E1 (1,3,4)	Likert, semantisch differentiaal	X	
Sociaal kapitaal					
Sociaal vertrouwen	A1, E4	A1 (2,3)	Likert, ordinaal		X
Politiek vertrouwen	E1, E2	E1 (2)	semantisch differentiaal, ordinaal		X
Reciprociteit	A1	A1 (1,5)	Likert		X
Netwerken	A1, A3, A4	A1 (4) A3 (1 tm 6) A4 (1 tm 6)	Likert, nominaal, ordinaal		X
Omgevingsfactoren					
Fysieke verloedering	D1	D1 (2,3,4,5,9,10)	Ordinaal		X
Sociale verloedering	D1	D1 (1,6,7,8)	Ordinaal		X
Persoonlijke factoren					
Geslacht	G2	G2	Nominaal		X
Burgerlijke staat	F2	F2	Nominaal		X
Beroep	F1	F1	Nominaal		X
Leeftijd	G3	2	Ratio		X
Opleiding	G1	G1	Ordinaal		X
Woonplaats	G3	1	Nominaal		X

Bron: *vragenlijst bijlage drie*

3.5 Betrouwbaarheid en validiteit

De betrouwbaarheid in een onderzoek staat voor de stabiliteit van de onderzoeksresultaten die uit een studie voortkomen. Als het onderzoek meerdere malen uitgevoerd zou worden, dan zouden dezelfde resultaten zich voor moeten doen. De betrouwbaarheid van dit onderzoek is gewaarborgd doordat dezelfde vragenlijst in alle vier de deelnemende gemeenten is afgenomen. Tevens is de vragenlijst digitaal verwerkt en ingevuld wat de kans op menselijke fouten verkleint. De sample size van deze studie is 618 die een goede vertegenwoordiging is van de vier deelnemende gemeenten. Tot slot zijn de respondenten op willekeurige basis benaderd, wat de kans op dezelfde resultaten in een eventuele tweede meting doet vergroten. De interviews zijn afgenomen in een vertrouwde omgeving voor de respondent en met maximaal 1 persoon. Dit heeft ervoor gezorgd dat de respondent zich op zijn gemak voelt wat de kans op sociaal wenselijke antwoorden moet verkleinen. Eveneens is er bij het slot van het interview telkens gevraagd of de participant nog wat wil toevoegen aan het interview en of hij of zij op de hoogte gehouden wil worden van de onderzoeksresultaten. Hierdoor kan de participant eventuele zaken nader toelichten en controleren op anonimiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek. Door deze factoren toe te passen worden de betrouwbaarheid van de vragenlijst en de interviews van deze studie gewaarborgd.

Er bestaan twee vormen van validiteit namelijk interne en externe validiteit. De externe validiteit wordt gedefinieerd als de mate waarin resultaten van een steekproef gegeneraliseerd kunnen worden naar een hele populatie buiten de studie om (Dul & Hak, 2008; p. 47). Dus met andere woorden de mate waarin de resultaten van deze studie gegeneraliseerd kunnen worden naar de hele Nederlandse bevolking. De externe validiteit van deze studie is enerzijds gewaarborgd doordat de sample aselekt is en daardoor een goede afspiegeling vormt van de Nederlandse samenleving (N=618). Anderzijds door diepte interviews te houden met medewerkers van de gemeente Amsterdam (sterk stedelijk gebied). Op deze manier is de situatie tussen niet-stedelijke gebieden en sterk stedelijke gebieden vergeleken om de validiteit te verhogen. Daarnaast is de sample voldoende groot om uitspraken te doen over dit vraagstuk buiten de respondenten die in deze studie hebben geparticipeerd. Echter de sample is te klein om uitspraken te doen op wijkniveau of buurtniveau in de deelnemende gemeenten. In dit geval zou de sample per kern groter moeten zijn geweest om significante uitspraken te doen op buurt- of wijkniveau in de vier deelnemende gemeenten. Dit was gezien de korte tijd en beperkte mogelijkheden niet mogelijk.

De interne validiteit wordt gedefinieerd als de mate waarin de verzamelde data meten wat het vraagstuk van het onderzoek is (Dul & Hak, 2008). Met andere woorden; meet de studie wat je wil meten? De interne validiteit van deze studie is bovengemiddeld hoog. In dit onderzoek is er gebruikt gemaakt van een kwalitatieve en kwantitatieve aanpak. Deze aanpak meet zowel de rol van de burger als de rol van de gemeenten, dus de beste aanpak bij het juiste vraagstuk. Omdat beleidsparticipatie een nieuw vraagstuk is en daardoor geen meetinstrument bestaat, kan het zijn dat dit afbreuk doet aan de validiteit. Dit kan invloed hebben op de uitkomst van de studie. Een ander risico voor de validiteit is de manier van data verzamelen. Per gemeente is er in overleg gezocht naar een geschikte manier van het verzamelen van respondenten. Dit betekent dat niet elke gemeente dezelfde aanpak kent. Zo is het te verwachten dat juist de mensen die willen participeren of maatschappelijk

betrokken zijn eerder de online enquête invullen dan de mensen die dat niet willen of zijn. Dit risico is zoveel mogelijk beperkt door overal waar het kon dezelfde aanpak te kiezen en het onderzoek weg te zetten onder de noemer van leefbaarheid en veiligheid in plaats van beleidsparticipatie of participatie in het algemeen.

De interviews met de experts zijn toegeschreven op de functie die men bekleedt. Echter niet elke functie binnen elke organisatie is hetzelfde. Het kan dus zijn dat bijvoorbeeld een beleidsmedewerker sociale zaken bij de gemeente Amsterdam andere taken vervult dan een beleidsmedewerker sociale zaken bij de gemeente Leudal. Dit kan ervoor zorgen dat er een vertekening ontstaat in de resultaten en dat de interviews niet meten wat ze zouden moeten meten. Dit risico is echter zoveel mogelijk beperkt door de resultaten uit de interviews voornamelijk te gebruiken als diepgang en niet zozeer als verklarende data. Een sterk punt van deze studie wat de validiteit van het onderzoek ten goede moet komen is dat het interview in een vertrouwelijke omgeving van de participant is afgenomen. Op deze manier voelt de respondent zich vrij om te spreken wat de validiteit ten goede komt. Tot slot zijn alle interviewparticipanten gecodeerd met een letter en een cijfer om de anonimiteit te waarborgen. Er is niet gekozen om te coderen naar functie want dit zou binnen de gemeenten makkelijk te herleiden zijn naar een bepaalde functie of persoon.

3.6 Analysemethode mixed method approach

Deze paragraaf bespreekt de analysemethoden die wordt toegepast in deze studie. Er wordt eerst ingegaan in paragraaf 3.6.1 op de analysemethoden die gebruikt zijn voor het kwantitatief gedeelte en dus voor deelvraag 1 tot en met 3. Er wordt besproken op welke manier de data gecontroleerd zijn op extreme waarden. Daarnaast wordt er besproken welke statistische analyses gebruikt zijn om te komen tot de juiste resultaten. Hierbij wordt aandacht besteed aan de juiste interpretatie van de scores die voortvloeien uit de analyses. Tot slot wordt besproken hoe de interne consistentie van deze vragenlijst in relatie tot de variabelen getest is. Hierbij wordt wederom aandacht besteed aan de juiste interpretatie van de score die de interne consistentie toetst. In paragraaf 3.6.2 wordt het kwalitatief onderzoek en de daarbij horende analyse behandeld. Tot slot worden in paragraaf 3.6.3 de beschrijvende statistieken van deze studie behandeld. Deze statistieken geven inzicht in de mate van spreiding van de variabelen die aan deze studie ten grondslag liggen.

3.6.1 Kwantitatieve analyses

Om tot de juiste conclusies te komen is er een aantal statistische analyses nodig om de hypothesen te toetsen. Voordat de variabelen zijn onderworpen aan benodigde analyses, is de dataset in zijn geheel gecontroleerd op extreme waarden. Dat wil zeggen dat de variabelen zijn gecontroleerd op extreme waarden die de betrouwbaarheid van het onderzoek kunnen schaden. Het aantal extreme waarden dat is verwijderd verschilt per gemeente. De extreme waarden zijn gecontroleerd door middel van normaal verdelingen.

De hypothesen worden getoetst door een multiple regressieanalyse. Een regressieanalyse wordt gebruikt om te onderzoeken of er een samenhang bestaat tussen de onafhankelijke (X variabele) en afhankelijke variabele (Y variabele). Meer concreet wordt er onderzocht of de onafhankelijke variabele een goede voorspeller is voor de

afhankelijke variabele. De regressie voorspelt dus de waarde van een kenmerk aan de hand van een ander kenmerk. Als eenmaal de regressieanalyse is uitgevoerd en resulteert in een score, dan kan de verklaarde variantie worden berekend. De verklaarde variantie meet de proportie van de totale spreiding van de Y die verklaard kan worden door de kenmerken van de X variabele. Hierbij kan gedacht worden aan hoeveel procent van de Y waarde beleidsparticipatie verklaard kan worden door de X waarde sociaal kapitaal. De score van de verklaarde variantie ligt tussen de 0 en +1, waarbij +1 de meest sterke score is (Allen & Bennet, 2010). Deze studie is met name geïnteresseerd of sociaal kapitaal, omgevingsfactoren en demografische factoren goede voorspellers zijn voor beleidsparticipatie. De regressie wordt uitgevoerd aan de hand van statistische programma SPSS en tevens toegepast op alle hypothesen en gemeenten.

Er worden in deze studie twee samples getrokken. In één sample worden sociale en fysieke verloedering meegenomen en in één sample niet. De vragen die sociale en fysieke verloedering meten (gedeelte D in de vragenlijst) kennen een schaalverdeling waarbij de mogelijkheid 'weet niet' is opgenomen. Al zijn de vragen op een makkelijke en toegankelijke manier gesteld, is er toch de mensen de 'weet niet' mogelijkheid gegeven om ze niet tot een antwoord te dwingen. Dit is gedaan om de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek te waarborgen. De mensen die 'weet niet' hebben ingevuld worden gerapporteerd als 'system missing' en worden niet gebruikt in de verdere analyses van de andere hypothesen omdat er in elke analyse dezelfde samplegrootte dient terug te komen. Dit heeft een groot effect op de samplegrootte. Zo wordt de sample bijvoorbeeld in de gemeente Leudal daardoor gehalveerd. Er is daarom gekozen om twee regressiemodellen te introduceren, één met sociale en fysieke verloedering (kleinere sample) en één zonder sociale en fysieke verloedering. Dit resulteert in het tweede geval in een grotere sample waardoor de andere hypothesen beter tot hun recht komen omdat meer respondenten worden meegenomen in de uiteindelijke analyses. Omdat de samples in de deelnemende gemeenten relatief klein zijn wordt er een significantieniveau $\alpha = .010$ gebruikt.

3.6.2 Kwalitatieve analyses

De data die voortkomen uit de diepte-interviews worden niet onderworpen aan statistische analyses. Dit vanwege het verdiepende karakter van de data en niet zozeer vanwege de verklarende vorm van de data. De analyse van de kwalitatieve data wordt voltrokken door citaten weer te geven die zijn genoteerd tijdens het afnemen van de interviews. De gemeenten worden apart van elkaar behandeld evenals de interviews van professionals. Naast citaten wordt er onderzocht of er bepaalde overeenkomende thema's zijn die in de interviews terugkomen. Deze terugkomende thema's worden gebundeld en komen terug in de conclusies van deze studie. De kwalitatieve data geven antwoord op deelvraag 4 en 5. Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te waarborgen, zijn de deelnemende interviewparticipanten gecodeerd.

3.6.3 Bewonersavonden en de werkconferentie

Naast de interviews zijn er bewonersavonden bijgewoond. De bevindingen uit deze bewonersavonden worden gebruikt bij het schrijven van de aanbevelingen. De data worden dus niet als verklarend beschouwd maar wel als

verdiepend. Tot slot is er in het kader van deze studie een werkconferentie georganiseerd op 20 juni 2013 in Rhenen. Tijdens deze werkconferentie is er met de vier deelnemende gemeenten gewerkt aan een drietal opdrachten. Wethouders, managers, gemeentesecretarissen, beleidsmedewerkers, professionals en mensen uit het maatschappelijk middenveld zijn in drie groepen (totaal 25 personen) aan de slag gegaan met deze studie. Aan de aanwezige is gevraagd om samen de impact van het onderzoek te toepassen op de rol van de gemeente. De groepen en de vraagstelling zijn als volgt gedefinieerd:

1. Groep 1- strategische: welke koersverandering zal er plaats moeten vinden? Wat betekent dit voor de gemeentelijke missie en de werkcultuur?
2. Groep 2 – tactisch: welke rol krijgt de gemeente en hoe zal de gemeentelijke organisatie zich moeten inrichten om beleidsparticipatie succesvol te kunnen realiseren?
3. Groep 3- operationeel: schets een beeld van de uitvoeringsprocessen, de bevoegdheden en verantwoordelijkheden, die aan de orde zijn bij het proces van verdergaande beleidsparticipatie van de burger.

In groep één zaten voornamelijk de gemeentesecretarissen en de leidinggevende mensen op het gebied van beleid en strategie. Groep twee was met name gevuld door wethouders en professionals en groep drie door de beleidsmedewerkers en mensen uit het maatschappelijk middenveld. In alle drie de groepen zijn notulen gemaakt. Op het laatst van de dag is er door een professional op het gebied van regiegemeenten reflectie gegeven op de drie werkvormen, hiervan zijn eveneens notulen gemaakt. De notulen zijn terug te vinden in bijlage drie. De data die voortkomen uit de werkconferentie worden deels gebruikt bij het schrijven van de aanbevelingen. Het past in de essentie van deze studie namelijk ‘co-creatie’ door de onderzoekers, gemeente, professionals, burgers en het maatschappelijk middenveld. Hierdoor zal het draagvlak van deze studie en de daarbij behorende aanbevelingen aanwezig zijn bij de vier deelnemende gemeenten.

3.7. Beschrijvende statistieken

In tabel 5 op bladzijde 55 worden de beschrijvende statistieken gepresenteerd. Hierbij worden de range, het gemiddelde en de standaarddeviatie getoond. De range geeft de minimale en maximale score van een variabele weer. Het gemiddelde geeft de gemiddelde score van alle respondenten in de sample weer op de betreffende variabele. De standaarddeviatie geeft de spreiding weer van de scores die van toepassing zijn op de betreffende variabele. De beschrijvende statistieken die hieronder worden gepresenteerd bevatten alleen resultaten uit model a (kleine sample). Dit vanwege het feit dat de scores van model a en b niet veel van elkaar verschillen en om de leesbaarheid van deze studie te bevorderen. Model b analyseert de grote sample, dus zonder de omgevingsfactoren.

Bodegraven-Reeuwijk

De resultaten in Bodegraven – Reeuwijk in model a zijn opmerkelijk hoog. Na het grondig controleren van de

data en de analyses blijkt dat de resultaten kloppen. De hoge scores in vergelijking met andere gemeenten zijn te verklaren doordat verschillen tussen de verschillen in de groepen erg scherp zijn maar wel rechtmatig.

In de gemeente Bodegraven-Reeuwijk bestaat model a uit 76 respondenten en model b uit 125 respondenten. Er is in de gemeente Bodegraven-Reeuwijk positief geantwoord op de vragen die beleidsparticipatie meten ($M=3,70$). Het sociaal vertrouwen ligt één heel punt boven het landelijk sociaal vertrouwen ($M=7$). Het politiek vertrouwen daarentegen scoort een onvoldoende. De mate van reciprociteit lijkt volgens de beschrijvende statistieken een rol te spelen in de gemeente. De verwachting van wederkerigheid of het ruilen van diensten of goederen lijkt dus tot stand te komen vanuit de verwachting dat men iets daarvoor terugkrijgt. Het construct netwerken scoort eveneens als reciprociteit positief in de beschrijvende resultaten. Men ziet vrienden, familie en de directe burens meerdere keren per week en brengt nooit of zelden een bezoek aan een welzijnsmedewerker of een vertegenwoordiger van een buurtcomité. Er is in de gemeente weinig sprake van sociale of fysieke verloedering. De vragenlijst werd over het algemeen het meeste ingevuld door de mannen. De gemiddelde respondent zat in de ‘jonge’ leeftijdscategorie 0-65 jaar. Het gemiddelde opleidingsniveau van de respondent ligt op het MBO niveau.

Culemborg

In Culemborg bestaat model a uit 76 respondenten en model b uit 148 respondenten. De respons op de vragenlijst bedroeg 180 respondenten, na het filteren van extreme waarden en ‘system missings’ zijn er uiteindelijk 148 respondenten meegenomen in de analyses. In Culemborg is er door de respondenten overwegend ‘nee’ geantwoord op vragen die beleidsparticipatie meten ($M= 2,51$). Op alle stellingen werd over het algemeen ‘nee geantwoord’ alleen op de vraag of de respondent iets heeft geprobeerd te veranderen in de buurt werd door een meerderheid van 54% ‘ja’ geantwoord. Het sociaal vertrouwen in Culemborg scoort met een 7- een ruime voldoende. Het politiek vertrouwen scoort met een 5,49 een onvoldoende. De stellingen die gaan over reciprociteit zijn overwegend positief beantwoord ($M=5,12$). Hieruit blijkt dat de inwoner van Culemborg over het algemeen een wederdienst verwacht bij het verrichten van een dienst of gunst. Men bezoekt over het algemeen meerdere keren per week vrienden en familie en heeft daarnaast minstens 1 keer week contact met de directe burens en buurtgenoten. De grote meerderheid geeft te kennen nooit contact te hebben met een vertegenwoordiger van een buurtcomité of welzijnswerker. In de gemeente Culemborg is er gemiddeld geen sprake van sociale of fysieke verloedering. De vragenlijst is gemiddeld genomen met een kleine meerderheid door mannen ingevuld. De gemiddelde leeftijd van de respondent ligt in de leeftijdscategorie 0-65 jaar oud. Tot slot heeft de gemiddelde inwoner van Culemborg een MBO opleiding afgerond.

Leudal

In Leudal bestaat model a uit 51 respondenten en model b uit 102 respondenten. In Leudal is er met een kleine meerderheid ‘ja’ geantwoord op de vragen die beleidsparticipatie meten ($M=2,98$). Zoals uit het gemiddelde blijkt ligt in model a het gemiddelde iets lager dan in model b. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de mensen

die alle vragen over sociale en fysieke verloedering hebben ingevuld zich meer betrokken voelen bij de buurt en daardoor eerder overwegend positief antwoorden op vragen over beleidsparticipatie of zelf actief zijn. Het sociaal vertrouwen ligt in Leudal ($M=7,51$) ruim boven het Nederlands gemiddelde van een 6. Het vertrouwen in de politiek van de inwoner scoort een magere voldoende ($M=5,90$). De aandacht voor het persoonlijke netwerk van de inwoners van de gemeente Leudal is positief ($M=26,38$). Men gaat meerdere keren per week naar familie en vrienden en zoekt daarbij minstens 1 keer per week contact met de directe burens en buurtgenoten. Het contact met een welzijnswerker of een vertegenwoordiger van een buurtcomité vindt zelden tot nooit plaats. In beide samples scoort reciprociteit gemiddeld genomen positief op de antwoordcategorieën die reciprociteit meten. Er is een zeer beperkte mate van sociale verloedering in de gemeente Leudal. Met een minimale score van 4 en een maximale score van 40 liggen de scores voor totaal geen sociale verloedering positief boven het gemiddelde ($M=25,79$). Fysieke verloedering kent een minimale score van 6 en een maximale score van 60. Er is in de gemeente Leudal overwegend positief gescoord ($M=41,43$) op het niet aanwezig zijn van fysieke verloedering. In beide samples waren er meer mannen dan vrouwen en lag de gemiddelde leeftijd van deze mannen en vrouwen het meest in de leeftijdscategorie 20-65 jaar oud. Tot slot heeft de gemiddelde respondent in Leudal een MBO opleiding afgerond ($M=7,10$).

Rhenen

In Rhenen is in tegenstelling tot de gemeente Leudal negatief geantwoord op de vragen die beleidsparticipatie meten ($M=1,63a$ en $M=1,68b$). Hieruit kan worden opgemaakt dat de burger in Rhenen in het verleden amper tot niet zich heeft bemoeid met besluitvorming e.d. Dit zou niet zozeer te maken kunnen hebben met het sociaal vertrouwen. Het sociaal vertrouwen ligt in Rhenen net als in Leudal ver boven het Nederlands gemiddelde. Daarnaast heeft de inwoner van Rhenen voldoende vertrouwen in de politieke bewindsvoering ($M=6,27$). De mate van reciprociteit speelt in Rhenen een zwakke rol ($M=4,80$). Hieruit blijkt dat de inwoner van Rhenen geen wederdienst verwacht als zij zichzelf inzetten voor een ander. Zo geeft de meerderheid van 36% te kennen dat als zij zich zouden inzetten voor de buurt, dan zij het ook van een ander verwachten. De gemiddelde inwoner van Rhenen geeft aan veel contact te onderhouden met familie, vrienden en burens. Tegelijkertijd geven zij aan, zelden tot nooit contact te hebben met een welzijnsmedewerker of een vertegenwoordiger van een buurtcomité. De mate van sociale en fysieke verloedering is in Rhenen zeer beperkt. De leefomgeving werd dan ook over het algemeen door de inwoner van Rhenen als positief beoordeeld. Wel geven de inwoners van Rhenen aan dat ze betrokken willen worden bij de plannen die hun buurt betreft. Naast betrokkenheid zijn ze het er eens over dat men gezamenlijk verantwoordelijk is voor de buurt. Tot slot kan er vermeld worden dat de vragenlijst over het algemeen meer ingevuld werd door vrouwen (60%) dan door mannen (40%). De mannen en vrouwen die de vragenlijst hebben ingevuld waren het hoogst vertegenwoordigd in de leeftijdscategorie 20-60 jaar oud. De gemiddelde inwoner van de gemeente Rhenen heeft als hoogst genoten opleiding een havo diploma.

Totaal

In totaal zijn er 329 respondenten meegenomen in model a en 618 respondenten van alle vier de deelnemende gemeenten in model b. Over het algemeen hebben de respondenten ‘nee’ geantwoord op de vragen die beleidsparticipatie meten. Hieruit kan worden opgemaakt dat de gemiddelde respondent nog niet de noodzaak inziet van beleidsparticipatie of er nog niet bekend mee is. Het sociaal vertrouwen ligt in de vier gemeenten samen boven het landelijk gemiddelde en scoort een dikke voldoende ($M=7,18$). Het politiek vertrouwen scoort een magere voldoende ($M=5,74$). De mate van reciprociteit en netwerken lijken over het algemeen een rol te spelen ($M=5,74$) ($25,72$) in Nederland. In de vier deelnemende gemeenten is nauwelijks sprake van sociale of fysieke verloedering. Men leeft in het algemeen in een prettig sociale buurt met goed onderhouden openbare ruimte. De vragenlijsten werden over het algemeen meer ingevuld door mannen dan door vrouwen ($M=1,47$). De leeftijdscategorie tot 65 jaar is beter vertegenwoordigd in de totale respons dan 65+ers. Het gemiddelde opleidingsniveau van de respondenten die de vragenlijst hebben ingevuld ligt net onder het MBO niveau.

Tabel 8

Beschrijvende statistieken voor de vier deelnemende gemeenten en totaal weergegeven in range, mean en standaarddeviatie.

	Bodegraven - Reeuwijk			Culemborg			Leudal			Rhenen			Totaal																				
	N=76a			N=125b			N=93a			N=148b			N=61a			N=102b			N=100a			N=243b			N=329a			N=618b					
	Range	Mean	S.D.	Range	Mean	S.D.	Range	Mean	S.D.	Range	Mean	S.D.	Range	Mean	S.D.	Range	Mean	S.D.	Range	Mean	S.D.	Range	Mean	S.D.	Range	Mean	S.D.	Range	Mean	S.D.			
Beleidsparticipatie	0-6	3,70	1,92	0-6	3,58	1,85	0-6	2,51	2,57	0-6	2,40	1,86	0-6	2,98	2,02	0-6	3,11	1,93	0-6	1,63	1,70	0-6	1,68	1,74	0-6	2,61	1,97	0-6	2,47	1,97			
Vertrouwen																																	
Sociaal vertrouwen	3-10	7,00	1,31	3-10	7,22	1,08	2-10	7,08	1,52	2-10	6,97	1,58	4-9	7,51	1,10	1-10	7,45	1,41	1-10	7,14	1,62	1-10	7,27	1,48	1-10	7,18	1,40	1-10	7,22	1,43			
Politiek vertrouwen	1-10	5,11	1,93	1-10	5,41	1,80	1-9	5,53	1,94	1-10	5,49	1,97	1-9	5,90	1,62	1-9	5,68	1,78	1-10	6,27	1,45	1-10	6,24	1,48	1-10	5,74	1,78	1-10	5,80	1,76			
Reciprociteit	2-10	5,39	1,86	2-10	5,40	1,81	2-10	5,05	1,83	2-10	5,12	1,81	2-9	5,49	1,92	2-10	5,31	2,03	2-10	4,80	2,19	2-10	5,00	2,19	2-10	5,15	1,97	2-10	5,16	2,00			
Netwerken	6-37	26,12	5,00	16-41	26,51	4,60	12-37	24,69	5,02	11-37	24,86	4,96	11-34	26,38	4,87	11-34	25,94	4,89	9-40	25,77	4,49	6-40	25,14	4,91	9-40	25,72	4,74	6-41	25,48	4,88			
Omgevingsfactoren																																	
Sociale verloedering	4-40	26,14	8,30	-	-	-	9-38	23,78	8,13	-	-	-	10-40	25,79	8,93	-	-	-	4-37	24,76	9,46	-	-	-	4-40	25,06	8,684	-	-	-			
Fysieke verloedering	6-55	37,09	9,33	-	-	-	6-56	38,05	9,06	-	-	-	25-55	41,43	7,66	-	-	-	14-55	36,27	9,24	-	-	-	6-56	36,73	9,023	-	-	-			
Persoonlijke factoren																																	
Geslacht (1= man 2= vrouw)	1-2	1,46	0,50	1-2	1,54	0,50	1-2	1,49	0,50	1-2	1,49	0,50	1-2	1,33	0,47	1-2	1,42	0,50	1-2	1,60	0,49	1-2	1,60	0,49	1-2	1,60	0,49	1-2	1,47	0,5	1-2	1,53	0,50
Leeftijd	0-1	0,18	0,39	0-1	0,18	0,38	0-1	0,07	0,26	0-1	0,07	0,26	0-1	0,16	0,37	0-1	0,19	0,39	0-1	0,23	0,42	0-1	0,30	0,46	0-1	0,16	0,371	0-1	0,16	0,41	0-1	0,21	0,41
Opleiding	0-9	7,32	1,45	0-9	7,29	1,68	0-9	6,07	2,97	0-9	6,07	2,97	2-9	7,10	1,60	0-9	6,92	1,74	0-9	5,46	2,72	0-9	5,15	2,75	0-9	6,39	2,505	0-9	6,10	2,63	0-9	6,10	2,63

Bron: datasets van de vier deelnemende gemeenten

4. RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten van deze studie gepresenteerd. Als eerst worden de resultaten uit het kwantitatief onderzoek behandeld. De hypothesen komen per gemeente apart aan bod in verschillende paragrafen. Tevens worden de data in een totale sample gezamenlijk gepresenteerd. Nadat de resultaten uit het kwantitatief gedeelte behandeld zijn, zullen de resultaten uit het kwalitatief gedeelte aan bod komen. Hierbij worden wederom de gemeenten apart beschouwd evenals de data van de professionals. Aan de hand van citaten en samenvattende data wordt het beeld compleet gemaakt wat bij moet dragen aan het beantwoorden van deelvraag 4 wat zal resulteren in enkele conclusies in hoofdstuk 5. Aan het einde van zowel het kwantitatieve als kwalitatieve gedeelte zal er aandacht zijn voor het totaalbeeld van deze studie.

4.1.1 Kwantitatief onderzoek

In de hierna volgende paragrafen worden de resultaten uit de kwantitatieve studie gepresenteerd. De resultaten zullen op volgorde van gemeenten en hypothese gepresenteerd worden. Met het afsluiten van het kwantitatieve hoofdstuk is er antwoord gegeven op deelvraag 1 tot en met 3 en de bijbehorende hypothesen van dit onderzoek. De resultaten worden weergegeven in twee modellen, namelijk model a en model b. In model a is sociale en fysieke verloedering meegenomen en in model b niet. De resultaten van de regressiemodellen worden weergegeven in tabel 6 op bladzijde 63.

4.1.2 Bodegraven – Reeuwijk

In de gemeente Bodegraven-Reeuwijk zijn in model a 76 respondenten meegenomen in de analyses. In model b zijn er 125 respondenten meegenomen. De adjusted verklaarde variantie van model a bedraagt 42% en van model b 3,8%. Dit betekent dat in model a 42% van de mate van beleidsparticipatie wordt verklaard door de variabelen uit het regressiemodel en in model b 3,8%.

Hypothese 1: Reciprociteit (1a), netwerken (1b) en vertrouwen (politiek-sociaal) (1c) hebben een positieve invloed beleidsparticipatie. In de gemeente Bodegraven-Reeuwijk scoren de effecten van reciprociteit significant op beleidsparticipatie in model a. Wat wellicht als opmerkelijk kan worden opgevat is dat de negatieve b coëfficiënt impliceert dat men minder beleidsparticipeert als anderen dat ook doen. In model b scoren de effecten van reciprociteit niet significant op beleidsparticipatie. Hypothese 1a wordt dan ook in model a aangenomen en in model b verworpen. Naast reciprociteit scoren de effecten van netwerken in beide modellen significant op beleidsparticipatie. De positieve b coëfficiënten impliceren dat hoe groter het netwerk van de inwoner van de gemeente is, hoe groter de drang tot participatie. Hierdoor wordt hypothese 1b in zowel model a als in model b aangenomen. Tot slot scoren de effecten van politiek vertrouwen eveneens significant op de mate van beleidsparticipatie. De negatieve b coëfficiënt in model b impliceert dat men bij een minder gevoel van vertrouwen in de politieke bewindsvoering meer gaat participeren. Met andere woorden, als de burger ontevreden is over de politieke bewindsvoering, dan zal men eerder geneigd zijn om het heft in eigen handen te nemen en zich in positieve manier te onderscheiden in de buurt. Met deze kennis in acht genomen wordt hypothese 1c in model b aangenomen en in model a verworpen.

Hypothese 2: Fysieke (2a) en sociale(2b) verloedering hebben een negatieve invloed op de mate van beleidsparticipatie. In model a zijn geen significante effecten naar voren gekomen die van invloed zijn op de mate van beleidsparticipatie. Hypothesen 2a en 2b worden dan ook verworpen.

Hypothese 3: 65+ers doen meer aan beleidsparticipatie dan andere leeftijdsgroepen. In zowel model a als b zijn de effecten van leeftijd significant op de mate van beleidsparticipatie. De positieve b coëfficiënten in beide modellen impliceren dat hoe ouder de respondent is, hoe meer hij of zij doet aan beleidsparticipatie. In de

gemeente Bodegraven-Reeuwijk zijn het dus vooral de ouderen die participeren in plaats van de jongeren. Hiermee wordt hypothese 3 in beide modellen aangenomen.

Hypothese 4: Hoog opgeleide mensen doen meer aan beleidsparticipatie dan laag opgeleide mensen. Uit de resultaten van zowel regressiemodel a als b zijn geen significante effecten gevonden. Hypothese 4 wordt dan ook verworpen.

Hypothese 5: Mannen participeren meer dan vrouwen. Uit beide modellen blijkt dat mannen meer aan beleidsparticipatie doen dan vrouwen. Hypothese 5 wordt dan ook in beide modellen aangenomen.

4.1.3 Culemborg

In de gemeente Culemborg zijn in model a 93 respondenten meegenomen en in model b 148 respondenten. Dit heeft geresulteerd in een adjusted verklaarde variantie van 7,8% in model a en 8,8% in model b. Dit betekent dat respectievelijk 7,8% en 8,8% van de beleidsparticipatie verklaard kan worden door middel van de variabelen van regressiemodel a en b.

Hypothese 1: Reciprociteit (1a), netwerken (1b) en vertrouwen (politiek-sociaal) (1c) hebben een positieve invloed beleidsparticipatie. In de gemeente Culemborg zijn reciprociteit en vertrouwen geen significantie voorspeller voor beleidsparticipatie. Hypothese 1a en 1c worden daarom ook verworpen. De effecten van netwerken op beleidsparticipatie zijn in model b wel significant. De positieve B coëfficiënt impliceert dat hoe groter het netwerk is van de respondent, hoe groter de mate van beleidsparticipatie. Hierdoor wordt hypothese 1b aangenomen in model b en verworpen in model a.

Hypothese 2: Fysieke (2a) en sociale (2b) verloedering hebben een negatieve invloed op de mate van beleidsparticipatie. In beide samples zijn geen significante effecten gevonden die ertoe hebben geleid dat sociale of fysieke verloedering een negatieve of positieve invloed heeft op de mate van beleidsparticipatie. Hypothesen 2a en 2b worden daarom ook verworpen.

Hypothese 3: 65+ers doen meer aan beleidsparticipatie dan andere leeftijdsgroepen. Uit zowel regressiemodel a als uit model b blijkt dat de effecten van de factor leeftijd geen significante invloed hebben op de mate van beleidsparticipatie in de gemeente Culemborg. Hypothese 3 wordt daarom ook verworpen.

Hypothese 4: Hoog opgeleide mensen doen meer aan beleidsparticipatie dan laag opgeleide mensen. Uit de resultaten van regressiemodel a en b blijkt dat hoe hoger het opleidingsniveau van de respondent is, hoe groter de mate van beleidsparticipatie. Bij elke trede hoger op de educatieladder neemt de mate van beleidsparticipatie met .19 toe. Met andere woorden, hoe hoger het opleidingsniveau van de respondent, des te groter de drang om zich in te zetten voor de belangen van de buurt. Hypothese 4 wordt daarom in regressiemodel b aangenomen en in model a verworpen.

Hypothese 5: Mannen participeren meer dan vrouwen. Uit de resultaten van regressiemodel a en b blijkt dat mannen meer doen aan beleidsparticipatie dan vrouwen. Hypothese 5 wordt daarom aangenomen in beide modellen.

4.1.4 Leudal

In de gemeente Leudal is de dataverzameling eerder gestopt. Dit kan effect hebben gehad op de hypothesen die vanuit wetenschappelijke inzichten zijn gevormd. De adjusted verklaarde variantie van model a was 11% en van model b 18%. Dit betekent dat respectievelijk 11% en 18% van de mate van beleidsparticipatie verklaard kan worden door alle variabelen in het regressiemodel.

Hypothese 1: Reciprociteit (1a), netwerken (1b) en vertrouwen (politiek-sociaal) (1c) hebben een positieve invloed beleidsparticipatie. Uit de regressietabel blijkt dat in zowel model a als in model b vertrouwen en reciprociteit geen positieve of negatieve invloed hebben op beleidsparticipatie. Wel blijkt uit de resultaten uit beide modellen dat netwerkeffecten een positieve invloed hebben op beleidsparticipatie. De positieve B coëfficiënten in beide modellen impliceren dat mensen met een groot netwerk meer doen aan beleidsparticipatie dan mensen met een klein netwerk. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat mensen die over het algemeen een groot netwerk hebben, meer beschikken over ‘weak ties’ en daardoor sneller mensen vinden die zich willen inzetten voor de gemeenschap dan mensen met een kleiner netwerk. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat mensen met een groot netwerk over het algemeen meer extern georiënteerd zijn dan mensen met een kleiner netwerk en zich daardoor ook actiever opstellen met als beleidsparticipatie van dien. Hypothesen 1a en 1c worden verworpen en hypothese 1b wordt aangenomen.

Hypothese 2: Fysieke (2a) en sociale(2b) verloedering hebben een negatieve invloed op de mate van beleidsparticipatie. Uit de resultaten van de gemeente Leudal is uit model a gebleken dat een positief sociaal klimaat bijdraagt aan bevordering van de beleidsparticipatie in de gemeente Leudal. Met andere woorden, een veilige en gemoedelijke omgeving zorgt ervoor dat mensen zich willen inzetten voor de buurt in de gemeente Leudal. Echter is de hypothese dat sociale verloedering een negatieve invloed heeft op de mate van beleidsparticipatie. Hypothese 2b wordt dan ook verworpen. Er zijn geen significante effecten gevonden dat fysieke verloedering in positieve of negatieve zin bijdraagt aan de bevordering of vermindering van de beleidsparticipatie. Hypothese 2a wordt verworpen.

Hypothese 3: 65+ers doen meer aan beleidsparticipatie dan andere leeftijdsgroepen. De negatieve B coëfficiënt van de referentiegroep ‘oud’ geeft weer dat ouderen minder participeren dan de jongeren. Hypothese 3 wordt daarom in beide modellen verworpen.

Hypothese 4: Hoog opgeleide mensen doen meer aan beleidsparticipatie dan laag opgeleide mensen. Uit de resultaten van beide modellen blijkt dat er geen significante effecten zijn gevonden en dat opleiding dus in de

gemeente Leudal geen invloed heeft op de mate van beleidsparticipatie. Hypothese 4 wordt daarom ook verworpen.

Hypothese 5: Mannen participeren meer dan vrouwen. In de gemeente Leudal zijn de effecten van het geslacht niet van invloed op de mate van beleidsparticipatie. Hypothese 5 wordt dan ook verworpen.

4.1.5 Rhenen

In Rhenen is de respons het grootst. De totale respons op de vragenlijst bedroeg 262 respondenten. Na het controleren op extreme waarden en het uitfilteren van missing zijn er uiteindelijk 243 respondenten meegenomen in de uiteindelijke analyses. Regressiemodel a bedraagt 100 respondenten en regressiemodel b 243 respondenten. De adjusted verklaarde variantie van model a is 28% en van model b 13%. Dit betekent dat respectievelijk 28% en 13% van de mate van beleidsparticipatie verklaard kan worden door alle variabelen in het regressiemodel.

Hypothese 1: Reciprociteit (1a), netwerken (1b) en vertrouwen (politiek-sociaal) (1c) hebben een positieve invloed beleidsparticipatie. In zowel regressiemodel a en b zijn de effecten van het politiek vertrouwen op beleidsparticipatie significant bevonden. De negatieve B coëfficiënten impliceren dat een mindere mate van politiek vertrouwen bijdraagt aan een toename van de beleidsparticipatie. Dat wil zeggen dat de inwoners van Rhenen meer invloed willen uitoefenen op besluitvorming, zelf acties organiseren, de leefomgeving van de buurt willen verbeteren en inspraak willen hebben op de toekomstplannen van de buurt als zij een gebrek van vertrouwen constateren in de lokale bestuurders. De factor van reciprociteit speelt in de gemeente Rhenen een positieve rol. In beide modellen. De verwachting bij de burgers van de gemeenten Rhenen is dat als men zich inzet voor de gemeenschap, dat andere dat ook zouden moeten doen. De positieve B coëfficiënten impliceren dat bij een grotere mate van wederkerigheid tussen burgers onderling, men bereid is om zich in te zetten voor de buurt of gemeenschap. De derde factor is netwerken. Mensen met een groot netwerk doen over het algemeen meer aan beleidsparticipatie dan mensen met een kleiner netwerk, zo blijkt uit regressiemodel b. De positieve B coëfficiënt impliceert net als in de gemeente Leudal, dat als het netwerk van de burgers toeneemt, dan neemt de mate van beleidsparticipatie over het algemeen ook toe. Met deze kennis in het achterhoofd worden hypothesen 1b en 1c in model a aangenomen en 1b verworpen. In regressiemodel b worden hypothesen 1a, 1b en 1c aangenomen.

Hypothese 2: Fysieke (2a) en sociale(2b) verloedering hebben een negatieve invloed op de mate van beleidsparticipatie. Uit de resultaten van de gemeente Rhenen uit beide samples zijn geen significante resultaten naar voren gekomen waaruit blijkt dat sociale of fysieke verloedering enige invloed heeft op beleidsparticipatie. Hierdoor wordt hypothese 2 verworpen.

Hypothese 3: 65 +ers doen meer aan beleidsparticipatie dan andere leeftijdsgroepen. Uit de resultaten van beide samples blijkt dat mensen tot 65 jaar niet significant meer participeren dan de 65+ers.

Hypothese 4: Hoog opgeleide mensen doen meer aan beleidsparticipatie dan laag opgeleide mensen. Wederom blijkt uit de resultaten van beide samples dat er geen significante resultaten zijn gevonden en dat opleiding dus in de gemeente Rhenen geen invloed heeft op de mate van beleidsparticipatie. Hypothese 4 wordt daarom ook verworpen.

Hypothese 5: Mannen participeren meer dan vrouwen. Uit regressiemodel b blijkt dat mannen meer participeren dan vrouwen. Hypothese 5 wordt dan ook in regressiemodel b aangenomen en in model a verworpen.

4.1.6 Totaal

Met het bijeenvoegen van de data uit de vier gemeenten ontstaan er twee samples. Model a bestaat uit 329 respondenten en model b uit 618 respondenten. De adjusted verklaarde variante van model a is 14,5% en van model b 16,3%.

Hypothese 1: Reciprociteit (1a), netwerken (1b) en vertrouwen (politiek-sociaal) (1c) hebben een positieve invloed beleidsparticipatie. De effecten van reciprociteit komen in beide samples niet significant naar voren. Hypothese 1a wordt dan ook in beide samples verworpen. Hypothese 1b wordt in beide samples aangenomen. Het effect van netwerken op beleidsparticipatie is in beide modellen significant. De positieve b coëfficiënten laten zien dat naarmate het netwerk van een respondent groter is, de mate van beleidsparticipatie ook groter is. In beide modellen zijn eveneens de effecten van minder gevoel van politiek vertrouwen significant op de mate van beleidsparticipatie. Hypothese 1c wordt dan ook in beide samples aangenomen.

Hypothese 2: Fysieke (2a) en sociale(2b) verloedering hebben een negatieve invloed op de mate van beleidsparticipatie. In beide samples zijn geen significante effecten gevonden van sociale of fysieke verloedering die de mate van beleidsparticipatie beïnvloeden. Hypothesen 2a en 2b worden dan ook in beide modellen verworpen.

Hypothese 3: 65+ers doen meer aan beleidsparticipatie dan andere leeftijdsgroepen. In beide modellen scoren de effecten van leeftijd significant op de mate van beleidsparticipatie. De positieve b coëfficiënten impliceren dat de groep 65+ers significant meer participeren dan de jongere leeftijdscategorie. Hypothese 3 wordt in beide samples aangenomen.

Hypothese 4: Hoog opgeleide mensen doen meer aan beleidsparticipatie dan laag opgeleide mensen. Uit beide modellen blijkt dat hoe hoger men opgeleid is, des te meer er wordt gedaan aan beleidsparticipatie. De mate van opleiding is dus van invloed op de mate van participatie. Hypothese 4 wordt in beide modellen aangenomen.

Hypothese 5: Mannen participeren meer dan vrouwen. Uit beide modellen blijkt dat mannen meer participeren dan vrouwen. De effecten van geslacht zijn in beide resultaten significant bevonden. Hypothese 5 wordt in beide modellen aangenomen.

Tabel 9 op de volgende bladzijde geeft de resultaten uit de regressieanalyses weer van alle vier de deelnemende gemeenten van zowel model a als model b. Tevens wordt de totale sample gepresenteerd. Cijfers in het groen geven een aangenomen hypothese weer.

Tabel 6

Linear regressiemodel beleidsparticipatie in relatie tot vertrouwen, reciprociteit, netwerken, omgevingsfactoren en persoonlijke factoren weergegeven door de B coefficient en standard Error.

	Bodegraven-Reeuwijk		Culemborg		Leudal		Rhenen		Totaal											
	N=76a	N=125b	N=93a	N=148b	N=61a	N=102b	N=100a	N=243b	N=329a	N=618b										
	B	S.E	B	S.E	B	S.E	B	S.E	B	S.E										
Beleidsparticipatie	6,321	2,033	3,839	1,652	0,456	1,476	0,47	1,17	-0,388	2,86	-3,135	2,139	1,867	1,935	1,315	,993	0,704	0,918	0,26	0,637
Vertrouwen																				
Sociaal vertrouwen	0,154	0,17	0,128	0,145	-0,003	,132	0,021	0,101	-0,066	0,271	-0,003	0,105	0,052	0,132	-0,030	0,077	0,031	0,08	0,003	0,055
Politiek vertrouwen	-0,181	0,112	-0,177*	0,084	0,047	0,102	0,025	0,080	0,039	0,167	0,160	0,138	-0,267*	0,130	-0,247**	0,075	-0,129*	0,062	-0,165***	0,043
Reciprociteit	-0,235*	0,101	-0,115	0,08	0,05	0,102	0,038	0,083	0,065	0,132	0,147	0,089	0,167*	0,080	0,148**	0,048	0,054	0,052	0,057	0,036
Netwerken	0,111*	0,042	0,108**	0,033	0,06	0,037	,051*	0,030	,153***	0,053	,172**	0,038	0,004	0,045	0,077**	0,023	0,102***	0,022	0,109***	0,015
Omgevingsfactoren																				
Sociale verloedering	-0,022	0,029	-	-	-0,014	0,031	-	-	,071*	0,041	-	-	0,020	0,025	-	-	-0,009	0,014	-	-
Fysieke verloedering	-0,025	0,027	-	-	0,025	0,028	-	-	-0,058	0,047	-	-	-0,003	0,025	-	-	0	0,014	-	-
Persoonlijke factoren																				
Geslacht	-1,200**	0,399	-1,275*	0,292	-0,719*	0,369	-,573*	0,298	0,800	0,604	-0,064	0,365	-0,253	0,363	-0,405*	0,223	-0,789***	0,209	-0,545***	0,149
Leeftijd	1,202*	0,485	0,677*	0,382	0,816	0,674	0,862	0,565	-0,659	0,749	-1,146*	0,468	-0,041	0,418	-0,055	0,237	0,477*	0,278	0,331*	0,182
Opleiding	-0,188	0,128	-0,085	0,087	0,083	0,069	,162**	0,051	-0,051	0,164	-0,164	0,108	0,030	0,065	0,022	0,039	0,126**	0,042	0,139***	0,028
Adjusted R²	,421		,038		,132		,088		,115		,186		,280		,137		,145		,163	

Bron: datasets van de vier deelnemende gemeenten, groen betekent hypothese aangenomen

Note: ***p<.001 **p<.05 *p<.10

4.2 Kwalitatief onderzoek

Het kwalitatief onderzoek bestaat uit vijf delen. De gemeenten afzonderlijk beslaan vier delen en het laatste deel beschrijft de resultaten uit de interviews met de experts en de gemeente Amsterdam. De interviews die zijn afgenomen bij de vier deelnemende gemeenten kennen allemaal een vaste terugkomende structuur. Het eerste gedeelte gaat over de huidige stand van zaken in de gemeenten op het gebied van burgerparticipatie. Het tweede kopje gaat over de rol van de gemeenten op het gebied van beleidsparticipatie. Hierbij wordt gekeken naar eventuele valkuilen van beleidsparticipatie en de mogelijkheden. Tevens wordt hier ingegaan op vrijheid binnen beleidskaders. Daarbij wordt aandacht gegeven aan de sociale innovatie-paradox en de zorg innovatie-paradox. Het laatste gedeelte gaat over de toekomst van de gemeenten en dan met name wat voor rol de gemeenten gaan spelen in de toekomst. Per kopje worden de resultaten in samenvattende stijl beschreven en eventueel toegelicht met citaten waar nodig. De resultaten zijn meningen van de respondenten, vanwege het groot aantal interviews wordt de objectiviteit van het onderzoek gewaarborgd.

4.2.1 Bodegraven – Reeuwijk

In de gemeente Bodegraven – Reeuwijk zijn vijf diepte-interviews telefonisch afgenomen. De interviews zijn telefonisch afgenomen. Omdat de interviews telefonisch zijn afgenomen is er gekozen om een bewonersavond bij te wonen in de gemeente Bodegraven – Reeuwijk om zo in staat te zijn beter de dynamiek te kunnen beoordelen in de gemeente. Telefonische interviews geven namelijk in beperkte mate de context weer. Het bijwonen van een bewonersavond waar de dorpsraden en de gemeente bij elkaar komen heeft bijgedragen aan het leren begrijpen van deze context.

1. De huidige stand van zaken

De gemeente is nog niet zo lang geleden gestart met het thema beleidsparticipatie. De bewonersavond die is bijgewoond was de eerste bewonersavond waar de dorpsraden gezamenlijk bij elkaar zijn gekomen om te discussiëren over het beheer van de openbare ruimte. De dorpsraden bestaan uit vertegenwoordigers van de verschillende kernen in de gemeente. Deze raden worden financieel gefaciliteerd door middel van een bankrekening met een startbudget. De raden hebben tevens de beschikking tot een persoonlijke website waarmee ze hun achterban kunnen informeren. Sommige raden waren al afzonderlijk van de gemeente in een eerder stadium actief, andere raden zijn onlangs gestart. De dynamiek tussen de dorpsraden en de gemeente lijkt stroef. Tijdens de bewonersavond ging het veel over randzaken en oud zeer. De echte inhoud blijft daardoor onderbelicht. De dorpsraden zijn een belangrijk middel voor de gemeente om de burger te betrekken bij de ontwikkelingen in de gemeente. Het is dan ook de ambitie van de gemeente om de burgers intensiever te betrekken bij diverse processen. Een van de manieren waarmee de gemeente dit wil doen is door internet en social media als communicatiemiddel met de burgers in te zetten. Tot die tijd worden er avonden georganiseerd waarbij de dorpsraden bij elkaar komen.

Respondent B4: 'Er is in het verleden een kloof ontstaan tussen burgers en gemeente. Daardoor heb je nu veel oud zeer. Je zult het oud zeer voor een deels moeten verhelpen want er zijn genoeg burgers die echt samen met elkaar aan de slag willen.'

Respondent B5: 'Je ziet dat er nog veel oud zeer is, het gaat nog veel over randzaken. Je zult eerst het oud zeer moeten begraven voordat je samen productief kunt werken aan de toekomst.'

Respondent B2: 'Onze gemeente is goed bezig om het dialoog op te zoeken. We zijn de eerste stappen aan het zetten om de controle los te laten. Dit doen we via dorp- en wijkteams. De burgers reageren daar enthousiast op maar ze gebruiken het tevens als moment om aan te geven wat er allemaal slecht is, daarbij kan het zijn dat ze soms erg ongenueanceerd zijn. Toch gaat het betrekken van burgers toenemen in de toekomst. We hebben nu in de hele gemeenten dekking. We faciliteren de wijkteams door het ondersteunen van de communicatie. Zo hebben alle wijkteams bijvoorbeeld een website die ze kunnen gebruiken voor hun communicatie met hun achterban.'

Respondent B1: 'Vorig jaar in november zijn er een aantal brainstormsessies geweest in de verschillende kernen met burgers om te kijken of er wederzijdse interesse is om met elkaar te werken. We zitten nu in de opstartfase. We faciliteren ze door bij vergaderen te zitten, ze krijgen een budget 2500 euro met een bankrekening. We stimuleren ze door het houden van bijeenkomsten. De spelregels voor het besteden van het geld worden nog gemaakt.'

2. De rol van de gemeente

De start is dus gemaakt. Toch lijkt het betrekken van burgers bij beleid of het starten van burgerparticipatie vooral gefocust te zijn op het vroegtijdig betrekken van burgers in de conceptfase van beleidsontwikkeling. In deze fase kunnen burgers aangeven wat ze goed of slecht vinden aan een beleidsstuk. De uitvoeringsfase die in de handen van burgers zou kunnen liggen wordt door de respondenten niet of nauwelijks genoemd. De respondenten zien wel in dat de rol van de gemeente zal moeten veranderen. De eerste stap lijkt dan ook het erkennen van de nieuwe rol van de gemeente. De gemeente zou momenteel vooral 'nieuw' willen denken terwijl de organisatie nog voor een groot deel 'oud' denkt. Een belangrijk onderdeel van het 'nieuwe' denken zou de mate van externe oriëntatie zijn. Het actief naar buiten gericht zijn als organisatie.

Respondent B3: 'We moeten als organisatie naar buiten gericht zijn met een open houding. We moeten geen belemmering opwerpen. Dan doen we nu teveel. Je moet daarbij vertrouwen in de samenleving hebben. De controlemechanismen worden soms gebruikt als doel op zich. Iedere medewerker moet met een mond naar buiten treden. De raadsleden kunnen een struikelblok vormen. Uiteindelijk zeggen de raadsleden wat zij willen en dat kan de dynamiek verstoren.'

Respondent B1: 'Je moet als organisatie zijnde meer kunnen schakelen tussen de verschillende rollen van de gemeente. Welke rol hebben we en welk gedrag past daar bij, dus in grotere mate sensitief zijn als organisatie zijnde en daarbij meer extern georiënteerd zijn.'

Naast de competenties sensitiviteit en externe oriëntatie zou de organisatie een cultuuromslag moeten doormaken. In de gemeentelijke organisatie zou nog sprake zijn van een sterke hiërarchische cultuur waarin er een kloof is tussen beleidsmedewerkers en wethouders. Daarnaast zouden bestuurders en ambtenaren zich meer tussen de mensen moeten bewegen in plaats van besturen van achter het bureau.

Respondent B4: 'De organisatie behoeft een cultuuromslag. De kloof tussen ambtenaren en wethouders is nog altijd aanwezig. We zijn allemaal gelijk binnen de organisatie, dat moeten we ons realiseren. Actief met elkaar aan de slag gaan is essentieel voor de toekomst. Minder op een eilandje werken en meer samenwerken binnen de organisatie en met de gemeenschap.'

Respondent B1: 'Sommige mensen binnen de organisatie zitten erg strak in het begrip participatie. Ik vind dat het vanuit de burger zelf moet komen, maar dat je dan wel faciliteert waar het kan.'

Aan de respondenten is gevraagd wat de mogelijke valkuilen zijn van een faciliterende overheid. De reacties daarop waren verschillend. Zo zou het kunnen zijn dat de kloof tussen arm en rijk en laag- en hoogopgeleid toeneemt. Ook zou het kunnen zijn dat de mondige burgers of dorpsraden meer financiële steun krijgen dan de minder mondige raden of burgers. Dit zou kunnen betekenen dat er onvrede ontstaat tussen de verschillende kernen binnen de gemeente. Tot slot zou het kunnen zijn dat de besluitvorming vertraging oploopt als de gemeente een faciliterende stijl hanteert. Op het organisatieniveau zou het loslaten van bepaalde controlemechanismen erg lastig zijn. Dit zou te maken hebben met bepaalde gedragsreflexen. Mensen zouden geneigd zijn de controle in handen te houden in tijden van schaarste of op het moment dat het aspect verantwoordelijkheid ten sprake komt.

Respondent B2: 'Faciliteren moet in evenwicht zijn met de beleidsvorming. In feite moet de gemeente doen wat de burger wil. Als de besluitvorming vertraging oploopt dan schiet het zijn doel voorbij. Ik denk dat je toch verantwoordelijk bent als gemeente zijnde aan het einde van rit. Ik kan het dus best begrijpen dat mensen de controle willen vasthouden. Je moet daarom goede afspraken maken met de stakeholders.'

Respondent B3: 'Een valkuil zou kunnen zijn dat de 'zwakkere' burgers achterblijven op de rest of dat mensen blijven vasthouden aan bepaalde controlemechanismen. Daarnaast kan het zijn dat je minder efficiënt bent als gemeente zijnde doordat je teveel meningen op je af krijgt en dat daardoor de besluitvorming vertraging oploopt.'

Respondent B1: 'Je moet ervoor waken dat je als gemeente niet teveel meegaat met de 'stoepregel' vragen. Burgers kunnen wellicht teveel gaan 'shoppen' voor hun eigen belang.'

3. De toekomst van de gemeente

Tot slot is er gevraagd welke rol de gemeente in de toekomst gaat spelen in de gemeenschap. De antwoorden van de respondenten kennen veel overeenkomsten. Zo zou de gemeente in de toekomst een stuk kleiner worden en meer ruimte bieden aan burgers en professionals. De professionals zullen een groot gedeelte van de taken die nu bij de gemeente liggen op zich gaan nemen. Er moet dan gedacht worden aan taken in het fysiek en sociaal domein die momenteel centraal geregeld worden door de gemeenten. De samenwerking met andere partijen gaat dus belangrijker worden. Daarnaast wordt door een groot gedeelte van de respondenten nogmaals onderstreept hoe belangrijk het is dat de organisatie zich zal moeten gaan openstellen voor buitenstaanders.

Respondent B1: 'Je krijgt kleinere compactere gemeenten met veel uitvoerende taken in het veld. De gemeente gaat intensief samenwerken met andere partijen. Dus echt producten produceren op basis van inhoud met andere partners.'

Respondent B3: 'In de toekomst heb je een kleine en magere overheid die zich richt op het waarborgen van het algemeen belang, primair de verantwoordelijkheden legt bij de samenleving en daarin een faciliterende rol hanteert. Ambtenaren worden nu nog geselecteerd op risico reductie, dat zit in het DNA. In de toekomst moeten ze moeten richting het publiek ondernemerschap tonen. In de toekomst zal je dus eerder zien dat een ambtenaar beleid coördineert en dat professionele partners het beleid vormen samen met de burgers. Medewerkers bij de gemeente zitten nu vooral op de inhoud, de communicatie kant gaat in de toekomst belangrijker worden.

Verbinden, vertalen en communiceren. Dat zal echt de essentie gaan worden in de toekomst.'

Respondent B4: 'In de toekomst zal de gemeente een adviserende rol hebben. De tijden van maakbaarheid zijn voorbij. De gemeente zal meer gaan werken op basis van prestatiecontracten met burgers en overige stakeholders. Dus enerzijds faciliteren en anderzijds toezien op prestaties door heldere communicatie en contracten.'

Respondent B5: 'De rol van de dorpsraden gaat in de toekomst een belangrijkere rol spelen. Je zult zien dat gemeente en burger meer gaan co-creëren en communiceren. Dit is ook de juiste manier want zo creëer je draagvlak bij de burgers.'

4.2.2 Culemborg

In de gemeente Culemborg zijn zeven diepte-interviews afgenomen. De interviews zijn afgenomen met medewerkers van de gemeente Culemborg en maatschappelijke instellingen. In de interviews wordt meerdere malen het voorbeeld van Lanxmeer⁶ benoemd. Lanxmeer is een zelfredzame wijk waarin burgers de grond als mandaat zijnde van de gemeente hebben overgenomen. Zo hebben ze hun eigen energiemaatschappij in de wijk, onderhouden ze zelf voor een gedeelte het groenwerk en denken en beslissen ze intensief mee over de toekomst van de wijk. Een mooi voorbeeld waarin burgers en gemeente samenwerken. In het kader van deze studie is een

⁶ <http://www.eva-lanxmeer.nl/>

bezoek gebracht aan de wijk Lanxmeer en is er een interview afgenomen met een bewoner van Lanxmeer, die tevens de initiator is van het eerder genoemde co-creatie netwerk.

1. De huidige stand van zaken

In de gemeente Culemborg staat beleidsparticipatie afgezien van de wijk Lanxmeer nog in zijn kinderschoenen. De respondenten geven aan dat beleidsparticipatie voornamelijk tot stand komt door inspraakmogelijkheden van burgers in de conceptfase van het beleidsplan. Dit kan via de formele kanalen zoals inspraakavonden en meepraten als lid van een belangengroep op uitnodiging van de gemeente. Anderzijds kan dit gebeuren via de informele kanalen. De burger klopt met een dergelijk plan aan bij de gemeente, deze beoordeelt het plan vervolgens op verschillende aspecten. Toch blijkt het lastig te zijn om in Culemborg beleidsparticipatie van de grond te krijgen. Veel burgers zijn in Culemborg actief en participeren vanuit een positieve als een negatieve context. De nadruk zou echter te vaak op het laatste liggen. Dit wil zeggen dat de burgers vanuit onvrede zich verzetten tegen de gemeente in plaats van uit de gedachten om samen vanuit een positieve gedachten een plan te ontwikkelen.

Respondent C3: 'Heel veel burgers participeren al. Het is hier redelijk goed ontwikkeld. In positieve en negatieve zin. Wat ik heel erg jammer vindt in Culemborg is dat de burger zich verenigen als ze tegen de gemeente in zijn plaats van in positieve zin. Op de een of andere manier krijgen we het niet voor elkaar om de enorme kracht in de samenleving om te draaien naar de positieve kant. Daar worstelen we als organisatie erg mee.'

Respondent C1: 'Participatie heeft in de gemeente vaker een negatieve insteek. Dat wil zeggen dat burgers de mond open doen als ze het niet eens zijn met de gemeente in plaats van laten we er samen iets moois van maken.'

Respondent C7: 'De gemeente is op de goede weg, de veranderingen vinden plaats. We zitten in de beginfase maar de start is gemaakt.'

Zo zou ook de gemeenteraad onterecht kritiek uiten op het ambtelijk uitvoerend apparaat. Ze zouden beleidsparticipatie te geforceerd willen introduceren in de gemeente Culemborg. Beleidsparticipatie zou een proces zijn wat bottom-up ingevoerd zou moeten worden, de gemeente moet daarom niet al te graag willen of sturen. De gemeenteraad zou zich vooral bezig moeten houden met het stellen van beleidskaders en daarnaast de controle moeten verleggen. De maatstaven van controle die nu gehanteerd worden zijn vooral kwantitatieve maatstaven. In de toekomst zouden dat vooral kwalitatieve maatstaven moeten zijn. Wel zijn de respondenten het eens dat de huidige mate van beleidsparticipatie niet toereikend genoeg is. In de toekomst zouden deze processen geïntensiveerd moeten worden.

Respondent C1: 'We gaan krabbelende wijs qua beleidsparticipatie omhoog. We zitten nu op een 3 of 4. De ambitie is er, echter de politiek vindt het lastig. Er is niet zozeer een verschil in visie, wel in de uitwerking van kaders.'

Respondent C4: 'We zijn nog aan het zoeken naar de precieze invulling van het begrip burgerparticipatie. Je zult ook wel moeten, in deze tijd kun je niet meer zonder de burger. Daar ligt ook mijn passie, om in mijn werk samen te werken met andere partners dan alleen de gemeente.'

Respondent C5: 'De huidige organisatie is nog niet klaar om te durven loslaten. De gemeenteraad dwingt ons tot haalbare afspraken en dat allemaal vanuit de controlestand. De gemeenteraad moet de kaders stellen en durven loslaten. Het opmerkelijke is dat een cultuurslag plaats vindt in organisatie maar niet zozeer in de gemeenteraad. Blijkbaar zijn mensen in de raad gewoontegetrouw of schieten ze in de krimp.'

Respondent C3: 'We proberen bij bestemmingsplannen via formele inspraak de burger te betrekken bij het beleid. Bij grotere ontwikkelingen betrekken we de burger vooraf actief. We proberen actief na te denken. De raad dwingt ons bijna in negatieve zin op het thema big society. De raad heeft meerdere malen aangegeven dat we het niet goed doen. Bij de drie d's betrekken we de burger echt actief. Het lijkt dat we niks doen maar dat doen we wel. We gaan wel degelijk het gesprek aan.'

De wijk Lanxmeer is dus een voorbeeld waar burgers en gemeente samenwerken. Dat het in de rest van de stad niet van de grond wil komen zou vooral liggen aan het type burger. In Lanxmeer is er sprake van een homogene samenstelling van hoogopgeleide mensen die tevens erg bewust zijn van hun omgeving. Naarmate de diversiteit toeneemt binnen een gemeenschap, wordt het voor de politiek moeilijker om de controle over te geven aan de gemeenschap. Toch zou de gemeente ook in Lanxmeer het nog lastig vinden om intensief samen te werken met de burger. Zo zou besluitvorming in Lanxmeer vaak erg veel tijd eisen, tijd die de gemeente niet altijd heeft. Een oplossing hiervoor zou zijn om concrete tijdlijnen op te stellen. Binnen die tijdlijnen zouden burgers en professionals mee mogen denken en beslissen. Maar als de tijd op is, dan beslist de gemeente. Het initiëren van beleidsparticipatieprocessen zou naast de homogene bevolkingsgroep het meeste kans van slagen hebben in nieuwbouwwijken waar vanaf het begin participatie de norm is.

Respondent C5: 'De wenselijkheid is groter dan de realiteit. Daardoor sneuvelen plannen op tijd. In die processen zou je tijdlijnen moeten vasthouden. Je kunt ze het eerste half jaar zelf laten knutselen, na dat half jaar verloopt het recht op meedenken.'

Respondent C1: 'Het initiëren van dergelijke participatieprocessen is het makkelijkst in nieuwe wijken. Meestal komen alleen de burgers die een direct belang hebben. Het kost veel tijd en energie, jammer genoeg zie je vaak dat burgers alleen komen als het om hun eigen belang gaat. Daarom moet vanaf het begin participatie de norm zijn.'

Respondent C7: 'De mensen in Culemborg willen wel participeren, echter willen ze zich niet meer voor lange tijd committeren. Ook zijn ze geïnteresseerd in een andere vorm van participatie. Vroeger was het meer uitvoerend werk, nu willen ze meer advies geven en meedenken.'

2. De rol van de gemeente

De gemeente zou een andere soort rol moeten gaan spelen. Waar in het verleden vaak beredeneerd werd vanuit de gedachte wat niet kan, zou de gemeente nu vooral moeten kijken naar wat wel kan. Het eerste antwoord richting een dergelijk burgerinitiatief is vaak funest. Zeg je als gemeente meteen ‘nee’ dan zou je de burger zomaar kwijt kunnen zijn. Het is daarom belangrijk om te zoeken naar alternatieven hoe je de burger kan helpen. Dit vereist een nieuw soort beleidsmedewerker. De beleidsmedewerker zou minder risicoberekend moeten zijn en meer moeten beschikken over de mogelijkheid tot externe oriëntatie. Daarnaast zou de interne bedrijfscultuur ook moeten veranderen. De afstand tussen wethouders en beleidsmedewerkers zou nu nog ‘traditioneel’ aanwezig zijn. Mensen zouden vooral beoordeeld moeten worden op kwaliteit in plaats van rangen of standen. De hiërarchische structuren zouden nog ingebakken zitten in de huidige organisatie.

Respondent C5: ‘Ik zou de ambtelijk cultuur willen veranderen. De afstand tussen wethouder en medewerker is erg groot. Je moet mensen beoordelen op kwaliteiten en gezamenlijk processen oppakken. Blijkbaar denken wij nog altijd in rangen en standen.’

Respondent C3: ‘De gemeente vindt het lastig om de controle los te laten. Het eerste waar we op aanhaken is op meer vertrouwen en minder controle. Wethouders reageren dan: we kunnen dat niet doen want we hebben al zo weinig geld, als we dan de controle ook kwijt raken dan raken we dat laatste beetje geld ook kwijt. Er moeten dus andere mechanismen in het hoofd bij de bestuurders. Open staan voor een nieuwe manier van denken.’

Respondent C4: ‘De burgers moeten niet alleen de hand open houden. Ze moeten zelf actief zijn. Er is ook nog het risico van de neiging van bestuur en politiek om controle uit te blijven oefenen, om op detailniveau te willen blijven beslissen. Die controlefactoren moeten minder worden.’

Respondent C6: ‘Het is lastig voor de overheid om de ruimte te geven. De overheid wil sturen en dat doem ze. De leefbaarheid zou stappen vooruit gaan als de overheid meer ruimte zou durven geven. Er moet zowel in fysieke als in beleidsmatige zin ruimte komen voor overige stakeholders.’

Uit de bovenstaande citaten blijkt dat de gemeente het nog altijd erg lastig vindt om de controle uit handen te geven. Dit beeld wordt ook bevestigd door de meerderheid van de respondenten. Op de vraag hoe de gemeente dergelijke initiatieven kan faciliteren wordt veelal de mogelijkheid van kennisdeling genoemd en actief informatie inwinnen bij de burgers. Wat wellicht opvallend is, is dat het uitvoeren van beleid of het overdragen van verantwoordelijkheden aan de burgers niet wordt genoemd. Faciliteren of beleidsparticipatie zou voornamelijk burgers de mogelijkheid tot inspraak gunnen. De respondenten die de vraag is gesteld of ze zelf de controle uit handen durven te geven, zeiden allemaal volmondig ja. Toch blijven het aantal initiatieven beperkt. Dit zou voornamelijk te maken hebben met de regel- en protocollencultuur waarin vrijheid van handelen niet vanzelfsprekend is.

Respondent C6: 'De gemeente is teveel bezig met regeltjes afvinken in plaats van mee te denken. De gemeente denkt 'wij hebben zijn het klimaat en wij beslissen en betrekken burgers daarbij.' Burgers pikken dat niet meer. Het vereist een andere houding. Iemand die bereidt is om te luisteren in plaats van alleen zeggen wat moet.'

Respondent C1: 'Voor overheden lokaal of landelijk is het enorm lastig om te komen tot participatie. Iedereen is voor, maar het realiseren is enorm moeilijk. Je moet echt af van bepaalde drempels om andere indicatoren te regelen.'

Aan alle respondenten is gevraagd hoe de gemeente zou moeten faciliteren en wat de mogelijke valkuilen zijn van het loslaten van de controle en het hanteren van een faciliterende stijl van besturen. Er zijn een aantal factoren die terugkomen bij meerdere respondenten. De gemeente zou vooral kennis en kunde beschikbaar moeten stellen. Een ander belangrijk aspect zou het leren luisteren zijn. De gemeente zou nu te passief te werk gaan met daarbij een te grote eigen wil. Faciliteren zou daarom ook die drang om de inwoners te willen veranderen loslaten en vooral ook vrijheid durven te bieden aan partners. De meer praktische kant van het faciliteren zou het beschikbaar stellen van ontmoetingsruimtes zijn, professionele ondersteuning en eventueel het beschikbaar stellen van budgetten. De problemen die zich voor kunnen doen bij een faciliterende manier van sturen zijn vooral organisatorisch van aard. Zo zou het kunnen dat de gemeente en haar medewerkers zich verzetten tegen de huidige maatschappelijke processen die spelen. Dit kan ervoor zorgen dat er tweedeling ontstaat binnen de organisatie. Aan de ene kant wil de organisatie 'nieuw denken en faciliteren' aan de andere kant heb je de organisatie die het lastig vindt om met dergelijke processen om te gaan, hetgeen leidt tot weerstand. Dit zou kunnen leiden tot een minder gunstige werksituatie of een gebrek aan een eenduidige boodschap naar de buitenwereld. Een tweedeling in een organisatie heeft ook een raakvlak met het type medewerker welke gemeente ambieert. Uit de resultaten blijkt dat er in de toekomst behoefte is aan een medewerker die meer extern georiënteerd is en daarbij een groot gevoel heeft voor organisatiesensitiviteit. De medewerker zou zijn rol in het geheel moeten kunnen overzien en snel en adequaat moeten kunnen schakelen tussen de verschillende rollen die de situatie vereist. Hiermee wordt vooral gedoeld op het aansturen van netwerken zodat partners intensiever met elkaar samenwerken. Op deze manier zou de overheid een faciliterende manier van sturen kunnen hanteren doordat de controle wordt verlegd naar de overige stakeholders en hun netwerken. Vanuit burgerperspectief zou het kunnen zijn dat de burger niet bereid is om de verantwoordelijkheden op zich te nemen of dat ze teveel naar de gemeente blijven kijken. Daarnaast zou het kunnen zijn dat de mondige burgers meer ondersteuning krijgen dan de niet mondige burgers, met als gevolg dat de kloof tussen arm en rijk of laag- en hoogopgeleid toeneemt.

Respondent C1: 'Onvermijdelijk is dat we steeds meer een andere rol gaan innemen met een andere manier van sturen. Meer sturen op netwerken en mogelijkheden. Daar heb je een nieuw soort medewerker voor nodig maar ik denk dat je tevens behoefte blijft houden aan een traditionele beleidsmedewerker.'

Respondent C4: 'Je moet stoppen met het betrekken van burgers bij beleid wanneer het belang van andere burgers wordt geschaad.'

Respondent C3: 'In een organisatie moet je dwarsdenkers hebben. Het sociale domein is daarin ook een goed voorbeeld, daar organiseren we zulk soort mensen omheen. Toch zal je deels ook de traditionele medewerkers nodig hebben die de controle houdt.'

Respondent C2: 'In Nederland maken we het ons als regelgevers erg lastig. Je moet de verantwoordelijkheden ook daadwerkelijk bij de burgers kunnen leggen. De burger moet daartoe wel bereid zijn. Burgers denken immers veel minder na over wat mis kan gaan, gemeenten denken juist teveel na over wat mis kan gaan.'

Respondent C6: 'De gemeente realiseert zich te weinig dat ze in dienst staan van de maatschappij. De gemeente moet één lijn trekken die wringt met de ongelijkheid zelf.'

3. De toekomst van de gemeente

De respondenten zijn het er unaniem over eens dat de rol van de gemeente in de toekomst gaat veranderen. De gemeente wordt opdrachtgever en gaat veel minder zelf uitvoeren. De gemeente zal kleiner van aard zijn en vooral faciliteren in plaats van actief aansturen. Er zal meer ruimte ontstaan voor het maatschappelijk middenveld en professionele partners om taken en verantwoordelijkheden van de gemeente over te nemen. Burgers worden bovendien eigenaar van producten en diensten. De gemeente zal daarom meer moeten investeren in netwerkaansturing. Tot slot zal de samenwerking met andere gemeenten gaan toenemen, door onder andere gezamenlijk diensten en producten in te kopen. Op deze manier tracht de gemeente efficiënter te kunnen werken.

Respondent C6: 'De rol van de gemeente gaat veranderen, budgeten gaan veranderen. In sommige terreinen moet de gemeente meer gaan doen, in andere juist veel minder. Algeheel gaat de taak van curatief naar creatief om een soort van bedding te creëren waarin burgers elkaar tegenkomen en kunnen ondernemen.'

Respondent C7: 'De gemeente zal ongeacht een stuk kleiner gaan worden. De gemeente moet gaan inzien dat er een aantal controle mechanismen weg moeten. Daarnaast zullen veel taken verschuiven naar marktpartijen en welzijnsinstellingen.'

Respondent C4: 'In de toekomst gaan de gemeente een regisserende rol hebben, minder uitvoering. De gemeente gaat over wat en waarom maar minder over hoe.'

Respondent C2: 'De gemeente is een krachtige netwerkpartner. Ze zijn straks financier. Ze moeten de partners meer betrekken en meer laten doen, burgers meer laten doen. Dan moet je zorgen dat je netwerk op orde is. Maar ook minder bureaucratie, terug naar de eenheid. Daarvoor is vertrouwen nodig, als je dat niet hebt kun je het vergeten.'

Respondent C5: 'De kanteling is gewenst vanuit een deel van de burgerij. Het is nog maar de vraag of er draagvlak voor een nieuwe methode.'

4.2.3 Leudal

In de gemeente Leudal zijn er 9 interviews afgenomen. De interviews worden hieronder in samenvattende wijze gepresenteerd. De respondenten zijn gecodeerd zodat de betrouwbaarheid van het onderzoek gewaarborgd blijft.

1. De huidige stand van zaken

Het begrip burgerparticipatie en beleidsparticipatie staat nog in de kinderschoenen in de gemeente Leudal. Met de drie decentralisaties (WMO, Jeugdzorg en de participatiewet) wordt wel al rekening gehouden met inspraak van de burger. Echter lijkt er momenteel nog geen algehele participatievisie aanwezig te zijn bij de gemeente.

Respondent L4: 'Tot noch toe zijn het activiteiten die los staan van elkaar. De operationele samenhang tussen de verschillende diensten is er nog niet. Het sturingsmodel is nog niet scherp genoeg.'

Respondent L6: 'We zitten nog in de startfase en zijn daarbij nog op zoek naar het juiste sturingsmodel.'

Respondent L8: 'De ambitie om de burger actief te betrekken is er, echter het ontbreekt nog aan concreet beleid en visie gericht op beleidsparticipatie.'

De gemeente organiseert de inspraak van burgers via insprekavonden of via de partners in het maatschappelijk middenveld. Een voorbeeld van een dergelijk partner is de WMO-raad. Deze raad kent vrijwilligers die zich inzetten voor de gemeente. Zij hebben de mogelijkheid om mee te denken over de plannen van de gemeenten. Naast de WMO-raad lijkt de inspraak van de overige burgers beperkt. Dit zou te maken kunnen hebben met de traditionele houding van de burger en de gemeente. Zo zou de burger te afwachtend zijn en de gemeente zou de burger nog als maakbaar achten. De burger die niet afwachtend is en wel actie onderneemt zou daar van kunnen profiteren. Dat zou ervoor kunnen zorgen dat de mondige burger meer krijgt dan de niet mondige burger.

Respondent L7: 'De gemeente wil 'iets' doen met zelfsturing, echt concreet is het nog niet. Dit komt doordat het ambtelijk apparaat de burger nog als maakbaar acht. Anderzijds moet de burger ook op een andere manier gaan denken. Eerst naar jezelf kijken en dan pas naar de gemeente.'

Respondent L5: 'De eerste stappen zijn gezet, maar we zullen kritisch naar onszelf moeten kijken. De ambtelijke organisatie moet daarbij ook een transitie doormaken. Je kunt als organisatie niet 'nieuw' willen denken als je organisatie nog oud van aard is.'

Respondent L4: 'De mate van een dergelijk burgerinitiatief hangt vooral af van de lobbykracht van een dergelijke groep. Je zult gaan zien dat de minder mondige burger minder gaat krijgen.'

Respondent L1: 'Je moet voorkomen dat een kleine groep inwoners veel invloed gaat krijgen omdat het algemeen belang dan wordt geschaad. Zelfredzaamheid is iets wat vanuit de mens moet komen, diegene die hard schreeuwt krijgt daarom ook meer.'

2. De rol van de gemeente

Een belangrijk onderdeel van beleidsparticipatie is het geven van vrijheid aan burgers en professionele partners. Deze vraag is voorgelegd aan de respondenten. Tevens is ze gevraagd hoe ze partners en burgers kunnen faciliteren zodat deze zelfredzaam worden of deels taken kunnen overnemen van de gemeente. De antwoorden van de respondenten kennen veel overeenkomsten. Zo zou de gemeente vooral kunnen faciliteren door het beschikbaar stellen van een financieel budget, het geven van professionele ondersteuning en het aanbieden van kantoorruimte of ontmoetingsruimte. Maar wat misschien wel het belangrijkste lijkt te zijn, is het leren luisteren naar de omgeving en elkaar vertrouwen in een potentiële samenwerking. Eigenlijk zijn de respondenten het allemaal erover eens dat het nu te weinig gebeurt. Naast de algemene terugkomende thema's zoals financieel budget etc. zijn er ook respondenten die pleiten voor een externe belangenbehartiger die bemiddelt tussen de burgerraden en maatschappelijke instellingen. Een reden hiervoor zou zijn dat het risico op negatieve energie of het verloop van energie in een dergelijk initiatief te groot is, een objectief persoon kan hierin bemiddelen. Toch blijkt er enigszins een verschil van mening te zijn in de redenen van faciliteren. Zo zijn er respondenten die vooral vinden dat de burger zelfredzaam moet zijn en dat de gemeente juist daarom zou moeten faciliteren. Anderzijds zijn er respondenten die pleiten voor een faciliterende stijl van sturen vanuit een ideologisch perspectief. Wel zijn ze het er gezamenlijk over eens dat faciliteren in de breedste zin van het woord een juiste sturingswijze is voor de toekomst.

Respondent L2: 'De burger moet op eigen kracht zijn leven leiden. De gemeente kan wel de partners faciliteren en met elkaar laten communiceren., maar met als doel dat bij die partners ook verantwoordelijkheden kunnen worden gelegd.'

Respondent L4: 'De gemeente kan het beste faciliteren door de mensen in te zetten op de terreinen waarin ze goed zijn en dan vooral in de praktijk / uitvoeringsfase. De gemeente moet daarom kennis hebben van de netwerken die aanwezig zijn. De positieve rolmodellen in die netwerken moet de gemeente bewust als voorbeeld gebruiken naar anderen toe.'

Respondent L7: 'Faciliteren met als doel dat mensen het zelf kunnen uitvoeren. De bureaucratische last om daadwerkelijk iets te ondernemen als burger zijnde is te hoog. Je moet de burger vertrouwen geven en ondersteunen waar het mogelijk is, en vooral niet belemmeren met bureaucratische lasten.'

Respondent L9: 'Faciliteren door kennis en kunde ter beschikking te stellen, geen verdere inhoudelijke inbreng vanuit de gemeente.'

De respondenten is tevens gevraagd waar de grenzen liggen voor de gemeente als het gaat om het betrekken van burgers en partners bij de beleidsvoering. De respondenten die over het algemeen een functie bekleden in de politiek zijn stellig in het aangeven van grenzen. De grenzen zijn er namelijk niet of nauwelijks. Het ambtelijk apparaat zou alles in werking moeten stellen om de burgers te betrekken bij de gemeentelijke plannen. Het ambtelijk apparaat daarentegen zegt dat er wel degelijk grenzen zijn aan het betrekken van burgers bij het beleid. Zo zou de balans gezocht moeten worden tussen faciliteren en sturen en het bieden van inspraak. Een verschil van visie hierin zou kunnen verklaard worden doordat de politiek en het ambtelijk apparaat beiden andere belangen vertegenwoordigen. Er worden hier geen citaten over weergegeven om de anonimiteit van de respondenten te waarborgen. Een citaat zou immers makkelijk te herleiden zijn naar de functie of politieke kleur. Wel is een algehele tendens waar te nemen dat partijen twijfels hebben over de kundigheid van het implementeren van beleidsparticipatie binnen de organisatie. Naast de grenzen van het betrekken van de burgers bij beleid is gevraagd wat de eventuele valkuilen kunnen zijn, of welke problemen zich kunnen voordoen. Over deze twee vragen zijn de meningen verdeeld. Zo zegt enerzijds een kleine meerderheid dat het gevaar vooral te zoeken is in het eindeloos blijven praten. De gemeente zou de burgers en partners moeten betrekken, maar wel op een duidelijke en resolute manier. Anderzijds zou er het gevaar schuilen dat men te erg vasthangt aan zekerheden binnen een ambtelijk apparaat waardoor het in beperkte mate mogelijk is om burgers te betrekken bij beleidsvoering.

Respondent L3: 'Als gemeente zijnde moet je resoluut zijn in je besluit. Meepraten door de burgers is heel goed, uiteindelijk moet je wel een beslissing nemen als gemeente zijnde. Teveel praten zorgt ervoor dat het proces veel tijd nodig heeft, als gemeente zijnde moet je daarvoor waken. Je echter wel in de voorgaande discussie faciliteren maar uiteindelijk zelf knopen doorhakken.'

Respondent L4: 'Als er teveel gepraat wordt dan gebeurt er niks. Je moet daarvoor waken. Op een gegeven moment moet je als gemeente zijnde sterk en helder zijn in je argument. Dit is het en zo gaan we het doen. Maar wel van tevoren luisteren naar de burger.'

Waar de grenzen van knopen doorhakken en stoppen met luisteren liggen, bleef vaak onbeantwoord. Een ander aspect waarin problemen worden verwacht door de respondenten is het niet capabel achten van het ambtelijk apparaat om te durven loslaten of te komen tot innovatie. Reden hiervoor zou zijn dat mensen teveel bezig zijn met hun eigen belangen en verwikkeld zijn in een web van protocollen en regels waarin vrijheid een utopie blijkt te zijn. Wel zien de respondenten over het algemeen in dat het niet helder communiceren over de doelen behoort tot een mogelijk obstakel. Wat wellicht opvallend is, is dat van de 9 respondenten slechts 1 respondent een gebrek aan financiële middelen als een potentiële valkuil ziet.

Respondent L8: 'Loslaten is ook daadwerkelijk loslaten en dat moet duidelijk naar de buitenwereld toe gecommuniceerd worden.'

Respondent L1: 'Vanuit het ambtelijk apparaat kun je te maken krijgen met een te beperkte integrale aanpak doordat mensen teveel op hun eigen eilandje zitten.'

Respondent L8: 'Vaak draait het om de kosten en de baten. Een deel van de organisatie wil de controle loslaten, maar ook een deel van de organisatie heeft behoefte aan een grote mate van zekerheid. Als organisatie moet je zo ingericht zijn dat fouten geaccepteerd worden. Er is dus echt behoefte aan een eenduidige visie.'

Respondent L9: 'Een gevaar zou kunnen zijn dat er wordt gedacht vanuit een bepaald kader vanuit het bestuur en dat er niet duidelijk gecommuniceerd wordt dat men vrij is in zijn denken.'

Centraal in deze studie staat de rol van de burger. Met die kennis is gevraagd naar de rol van de burger in de ogen van de gemeente. Tevens zijn de respondenten aansluitend gevraagd wat ze concreet zouden willen veranderen als ze daar de mogelijkheid toe hebben. Er is over het algemeen een tweedeling te herkennen in de resultaten. De ene helft geeft sterk te kennen dat ze de burger als potentiële samenwerkingspartner ziet en dat je als gemeente de burger niet teveel moet willen veranderen. De andere helft ziet de rol van de burger vooral als zelfredzaam maar dat je als gemeente wel altijd de belangen moet behartigen van de burger. De burger mag daarin wel meer verantwoordelijkheid nemen voor zijn eigen handelen door eerst naar zichzelf te kijken.

De gemeenteraad zou zich meer moeten bezig houden met het collectieve belang, het gevoel zou bestaan dat de raad zich nu teveel focust op het belang van een individu of kleine groep en dat het ontbreekt aan een lange- termijn visie. Het ambtelijk apparaat zou daarentegen meer moeten luisteren naar de burger en daar ook een concrete beleidsparticipatie visie voor hebben in plaats van werken vanuit een 'eilandje met eigen belangen'.

3. De toekomst van de gemeente

Tot slot is er gevraagd naar de toekomst van de gemeenten. Met wie gaat de gemeente samenwerken? en wat wordt de plaats van de gemeente in de samenleving? Op deze vragen zijn alle respondenten het eens. De rol van de gemeente zal gaan veranderen. De gemeente zal zich bezig gaan houden met een aantal kerntaken en tegelijk op meer afstand gaan staan. Hierdoor zal meer ruimte komen voor de burger en het maatschappelijk middenveld. De samenwerking met alle stakeholders zal geïntensiveerd worden. Tegelijk bestaat er bij een groot gedeelte van de respondenten de twijfel of het zal komen tot een eenduidige visie met concrete stappen. De voornaamste veranderingen zitten in de samenwerking met partners en burgers. Zo zou de burger veel meer vrijheid moeten krijgen, hetgeen ook geldt voor het maatschappelijk middenveld.

Respondent L1: 'Ik verwacht dat we als gemeente meer op afstand komen te staan. We hebben momenteel te weinig gekwalificeerde mensen die het nieuwe denken kunnen toepassen. We zullen daardoor op zoek moeten gaan naar een nieuw soort medewerker met een ander soort competentieprofiel.'

Respondent L6: 'Ik denk dat de gemeente kleiner wordt en meer op afstand komt te staan. Daarnaast zal de gemeente intensiever de samenwerking moeten gaan zoeken met het maatschappelijk middenveld en de burger. Ik denk dat er tevens behoefte is aan een nieuw soort beleidsmedewerker. De medewerker beschikt daarbij over andere competenties dan die nu aanwezig zijn. Er moet dan gedacht worden aan competenties zoals netwerken, sensitiviteit, minder risicobereidheid enz.'

Om dat te bewerkstelligen is, er behoefte aan een nieuw soort ambtenaar die meer risico's neemt in het werk en daarbij goed luistert naar de omgeving. Competenties die daarbij belangrijk zijn, worden getypeerd als: sensitiviteit, risicobereidheid, ondernemingsgeest, netwerken en daadkracht. De huidige beleidsmedewerker zou teveel op zijn eigen 'eilandje' actief zijn en niet gewend zijn om creatief te denken in oplossingen. Dit zou met name te maken hebben met het starre bureaucratisch systeem waarin logisch en innovatief denken wordt belemmerd door regelgeving en protocollen. De vraag die een aantal respondenten zichzelf stelde was of het huidige personeel capabel genoeg is om die transitie te kunnen doorzetten.

Respondent L3: 'De gemeente heeft veel plannen omtrent burgerparticipatie, aan uitvoering ontbreekt het vaak.'

Respondent L2: 'Op de korte termijn(3-5 jaar) gaat de WMO zich vooral richten op ondersteuning. De gemeente gaat daar samen met de burger diensten voor inrichten. In het begin zal de rol leidend zijn maar op de lange termijn trekt de gemeente zich terug. Daarvoor is een andere type medewerker nodig. Belangrijke competenties daarbij zijn netwerk beheer en contract beheer. De toekomst is meer horen en voelen wat de samenleving wil.'

Respondent L3: 'Er moet een vermindering van regelgeving plaatsvinden. Daarbij moeten we de mens niet willen sturen maar wel faciliteren. Dat zullen de voornaamste taken worden voor de gemeente. Ik denk dat de rol van burgerraden belangrijker gaat worden omdat de burgerraden dichter bij de burger staan. De centrale rol moet bij de gemeente blijven liggen.'

Respondent L1: 'De overheid zal een aantal kerntaken gaan uitvoeren. Daarnaast zal de overheid meer op afstand staan en zal er meer toenadering worden gezocht tot overige stakeholders.'

Respondent L2: 'De gemeente Leudal wil een regievormende gemeente zijn. Ik vraag me daadwerkelijk af of het goed is om te decentraliseren. Als gemeente verlies je de grip op een decentralisatie maar als het fout gaat, betaal je toch de rekening. Als je de controle loslaat dan moet je wel zeker weten dat je er alles aan hebt gedaan om te voorkomen dat het misgaat.'

Respondent L6: 'De grootste uitdaging voor de gemeente Leudal ligt in een nieuwe werkwijze. Daarbij moet ruimte zijn voor efficiënter werken en moet er meer invloed komen voor de burgers.'

4.2.4 Rhenen

Er zijn in totaal vier interviews afgenomen in de gemeenten Rhenen, zie de tabel op bladzijde 36 voor gedetailleerde informatie.

1. De huidige stand van zaken

De huidige stand van zaken omtrent burgerparticipatie wordt door alle geïnterviewden bestemd als een nieuw gedachtegoed. Het actief betrekken van burgers bij het beleid is iets waar de gemeente Rhenen zich met het oog op de toekomst op wil focussen. Eveneens zien de geïnterviewden in dat er behoefte is aan een nieuwe manier van denken binnen de gemeentelijke organisatie. Een nieuwe manier van denken waarin burgers actief betrokken worden bij de plannen van de gemeente. De gemeente Rhenen is druk bezig met het hervormen van het sociaal domein. Met de huidige transities in de jeugdzorg, WMO en de participatiewet wordt er onderzocht hoe de burger en professional actief een rol kunnen hebben in de inspraak en uitvoering van het beleid. Op het moment van het afnemen van de interviews is er een algehele consensus dat op het gebied van beleidsparticipatie amper tot niets gebeurt en dat een eenduidige visie op beleidsparticipatie ontbreekt.

Respondent R1: 'We proberen wel meer de burger aan de voorkant te betrekken. Het lukt ons steeds beter, soms vergeten we het echter nog. Wel vinden we het nog eng om de burger te betrekken of actief informatie in te winnen.'

Respondent R2: 'Wij bedenken eerst een plan of project, pas in een latere fase gaan we ons pas afvragen wat de burger wil of nodig heeft. Dat is niet de juiste volgorde.'

Respondent R3: 'De wens om de burger te betrekken bij de gemeente leeft. Je moet ook wel anders gebeurt er helemaal niets.'

2. De rol van de gemeente

Een reden dat beleidsparticipatie in de kinderschoenen staat zou zijn dat de ambtelijke organisatie er nog niet klaar voor is. Uit de interviews komt naar voren dat er een drang is naar algehele controle met een autoritaire stijl van sturen. Het vasthouden aan controles en het bewust al dan niet onbewust blijven inbouwen van zekerheden lijkt normaal te zijn. Een oplossing hiervoor zou volgens respondent R1 en R2 zijn het ontwikkelen van een nieuw soort beleidsmedewerker. Een beleidsmedewerker die beschikt over een aantal andere competenties dan die de traditionele beleidsmedewerker op dit moment heeft. Zo zou een nieuwe beleidsmedewerker moeten beschikken over de volgende competenties; een grote mate van organiserend vermogen, sensitiviteit, netwerken en procesmanagement. Een gedeelte van de huidige beleidsmedewerkers zou niet voldoende beschikken over deze

competenties om de juiste stap te zetten richting de toekomst. Hierover zijn ook de nodige zorgen binnen de organisatie.

Respondent R1: 'Op dit moment is ons personeel er nog niet klaar voor. De vraag is of we voldoende en vooral of we ook de juiste mensen in de toekomst naar ons toe kunnen trekken om de transitie naar beleidsparticipatie te laten plaatsvinden.'

Respondent R2: 'Ik denk dat er problemen komen op het gebied van gewenning. Onze mensen zijn het gewend om de controle in handen te houden. Loslaten of faciliteren kan op verweer rekenen bij de mensen die dat niet gewend zijn. Ik denk dat dan de neiging van bijsturen en regels hanteren op de loer liggen.'

Met de transitie wordt hier gerefereerd aan een kleinere overheid die ruimte biedt voor burgers en professionals die inspraak en vrijheid hebben in de plannen van de gemeente. Een andere reden dat de gemeente vasthoudt aan een controlerende rol van sturen zou zijn omdat de politiek ingesteld is op het snel willen zien van resultaat. De politiek heeft moeite met een visie voor de lange termijn. Het gedachtegoed van beleidsparticipatie of big society zou vooral een visie moeten zijn voor de lange termijn. De politiek zou hier niet goed mee om kunnen gaan. Het ontbreekt dus aan een algehele politieke en ambtelijke visie.

Respondent R2: 'We moeten eerst nadenken over een algehele visie over waar de gemeente staat en welke kant de gemeente op moet. Niet zomaar beginnen met schrijven van beleid, maar eerst samen nadenken en dan doen. Er is ondernemingszin nodig, wederzijds vertrouwen en een stukje lef voor nodig om te komen tot een transitie.'

Respondent R1: 'We zijn aan het zoeken naar een juiste visie voor de toekomst. We gaan daar de komende tijd eens goed over nadenken.'

Respondent R4: 'In mijn visie zou de gemeente actief de burger en professional moeten opzoeken en moeten betrekken bij het beleid.'

In elk interview kwam het onderwerp beleidsvrijheid terug. Alle vier de respondenten erkenden dat het durven loslaten van controle en het bieden van vrijheid binnen beleidskaders een essentieel onderdeel is van beleidsparticipatie. In de toekomst zou de gemeente zich dan ook vooral moeten bezig houden met het schetsen van de grote lijnen. Binnen die lijnen moet er ruimte zijn voor het maatschappelijk middenveld en voor de burger om de ruimte te nemen. De algehele tendens beschrijft een huidige organisatie die wordt gekenmerkt door eindeloze regelgeving die verstikkend kan werken voor initiatiefnemers en professionals.

Respondent R4: 'In Nederland hebben we voor alles regels en beleid, we moeten daar eens mee ophouden. Soms moet je problemen op zijn beloop laten en ophouden als samenleving om mensen te blijven 'pamperen' Als gemeente moet je durven loslaten waar het kan, maar wel op een gebalanceerde manier.'

Respondent R2: 'Als de gemeente een faciliterende stijl zou handteren, dan zal de politiek hierop krampachtig reageren. Ze zullen naziën op het toepassen van talloze regels wat het werken onmogelijk maakt.'

In elk interview is gevraagd wat de respondent anders zou willen doen. Hierop kwamen uiteenlopende antwoorden waarin overeenkomende thema's als toenadering tot de burger en communiceren in het algemeen terugkwamen. Zo zouden de gemeenten duidelijk moeten aangeven in wat kan en wat niet kan. Geen beloften maken die je als gemeente niet kunt nakomen, maar wel vrijheid bieden waar het kan en dit dus per context bekijken. Alle vier de respondenten waren het eens over het feit dat er actief toenadering gezocht dient te worden richting de burger en professional. Iets waar het nu nog aan ontbreekt. De vraag die daarna gesteld werd, was de vraag hoe de gemeente de burger en professional kan faciliteren zodat zij zichzelf kan terugtrekken. Communiceren blijkt daarin het belangrijkste aspect, het leren luisteren naar de omgeving. En dan met name het op de juiste manier voorzien van informatie richting de betrokken stakeholders. Drie van de vier respondenten voegden aan de vraag toe dat de gemeenten nog opzoek zijn naar de juiste manier van faciliteren. Geen enkele respondent benoemde het bieden van professionele ondersteuning of een financieel budget als onderdeel van faciliteren. Ook is er expliciet gevraagd naar wat voor beeld de gemeente heeft van de burger. Het algehele beeld dat naar voren komt is dat de gemeente de burger nog niet als een potentiële samenwerkingspartner ziet. De verhoudingen zijn nog erg traditioneel, waarbij de burger eerst kijkt naar wat de gemeente kan doen in plaats van wat ze zelf kan doen. De respondenten zeggen dat de gemeente dit beeld in stand houdt doordat ze sterk de controle willen houden.

Respondent R4: 'De gemeente vindt het lastig als de burger iets anders wilt. Er ontstaan dan allerlei krachten spellen wat lastig is voor de gemeente om te managen.'

Respondent R3: 'Het gaat het beste met de burger als de overheid op afstand staat. Je moet niet teveel willen als gemeente zijnde of de burger als maakbaar achten.'

Respondent R1: 'De rolverdeling is redelijk traditioneel. Als de burger iets wil dan kijken ze naar de gemeente. Ik heb niet het gevoel dat we burgers zien als klant, eerder als onderdanen. Wel staat de gemeente in dienst van de burger.'

3. De toekomst van de gemeente

Tot slot is er gevraagd hoe de respondenten de rol van de gemeente in de toekomst zien. De respondenten geven aan dat de rol van de gemeente gaat veranderen. De gemeente wordt kleiner met een ander soort medewerker. De gemeente zal zich gaan focussen op een aantal hoofdtaken waardoor er meer ruimte ontstaat voor het professionals en burgers die een gedeelte van de huidige taken overnemen. Verder wordt het zelfstandig bestaan van de gemeente Rhenen in twijfel gesteld. Zo zou het zomaar kunnen dat de gemeente opgaat in een andere gemeente of dat er een intensieve vorm van samenwerken wordt gezocht. Het ontbreekt echter nog aan een concrete visie op het gebied van beleidsparticipatie.

Respondent R2: 'Het maatschappelijk middenveld kan genoeg taken overnemen van de overheid. Ik ben daar een absolute voorstander van. We denken momenteel te weinig na over intensieve samenwerking met partners. De processen lopen vaak ad-hoc en zonder enige vorm van visie.'

Respondent R4: 'De gemeente zal zich meer moeten gaan openstellen voor andere partijen waarbij afstand, faciliteren en regisseren belangrijk is.'

Respondent R1: 'De toekomst heeft behoefte aan frontline specialisten die de regie vormen in het veld in plaats van achter het bureau, die faciliteren waar nodig. Daarnaast concentreert de gemeente zich op een aantal specifieke taken, de rest laat ze over aan partners.'

Aan het eind van elk interview is er gevraagd of de respondenten nog aanvullende opmerkingen hebben. Hieruit werd door drie van de vier respondenten nogmaals bevestigd dat de hoeveelheid regelgeving de realiteitszin voorbij is gegaan. Mensen zouden afgeleerd worden om logisch na te denken, wat als gevolg heeft dat mensen geen risico's meer durven te nemen in het werk omdat het systeem niet toelaat.

Respondent R4: 'We leven in een garantiemaatschappij waarin mensen tot in den treure toe 'gepamperd' worden. Mensen durven geen risico's meer te lopen omdat één fout fataal kan zijn voor je baan, daarom kiezen ze ervoor om de burger te blijven 'pamperen'.'

Respondent R3: 'De juridisering van de maatschappij is enorm toegenomen, terwijl de vrijheid en openheid van de maatschappij dat ook zijn en dat botst.'

Respondent R2: 'In de grondwet van Bhutan staat dat de regering er alles aan moet doen om het hoogst mogelijke niveau van geluk na te streven voor zijn burgers. In Nederland zijn ambtenaren 'besmet' met bureaucratisch denken waarin de logica allang verloren is. Mensen zouden hun eigen leefwereld moeten kunnen creëren waarin ze zelf bepalen wat ze nodig hebben, in plaats van dat de overheid bepaalt wat je nodig hebt.'

4.2.5 Amsterdam

Er zijn twee interviews afgenomen bij de gemeente Amsterdam. De respondenten zijn wederom gecodeerd met een letter en een cijfer om de anonimiteit te waarborgen. De vragen die gesteld zijn tijdens de interviews komen deels overeen met de interviews van de vier deelnemende gemeenten. Echter sommige vragen zijn minder van toepassing op de gemeente Amsterdam. Deze vragen zijn vervangen door vragen die van toepassing zijn op de gemeente Amsterdam. De interviews zijn op locatie afgenomen bij de gemeente in een vergaderruimte.

1. De huidige stand van zaken

Er is aan de respondenten gevraagd wat de huidige stand van zaken is omtrent burgerparticipatie in Amsterdam. Beide respondenten geven te kennen dat er allerlei projecten gaande zijn om de burger actiever te betrekken bij beleid en besluitvorming in de gemeente Amsterdam. Tevens neemt het aantal burgerinitiatieven waarbij de

burger geheel verantwoordelijk is voor het initiatief enorm toe. Zo zijn er projecten waarbij burgers een budget krijgen van de overheid waardoor ze op lange termijn zichzelf kunnen voorzien en tevens de overheid verlichten in hun taken. Respondent A4 geeft te kennen dat het succes van een dergelijk initiatief afhangt van de samenstelling van een bepaalde groep.

Respondent A4: Ik denk dat dergelijke initiatieven moeilijker van de grond komen in de stad dan bijvoorbeeld in een dorp. Dit komt met name omdat je in dorpen vaker een homogene samenstelling van de bevolking tegenkomt.'

2. De rol van de gemeente

In Amsterdam worden dergelijke groepen daarom samengesteld met behulp van een participatiemakelaar. Deze professionals kunnen in dienst zijn van de gemeente of bij een maatschappelijke instelling. Het doel van de makelaar is het ondersteunen van een groep burgers bij een dergelijk initiatief. Deze makelaar kan onder andere helpen bij het verkrijgen van subsidiegelden en het bieden van coaching. De mogelijkheid van een dergelijke coach voor een groep burgers is volgens respondent A1 van wezenlijk belang.

Respondent A1: 'Burgers kunnen aanspraak maken op een wijkbudget. Met dit budget kunnen ze een dergelijk initiatief starten, wel schuift er dan een participatiemakelaar aan. Deze zorgt voor coaching en kennis.'

Ook is de respondenten gevraagd waar de grenzen liggen voor het betrekken van de burgers bij dergelijke besluitvorming of het ontwikkelen van beleid. Op deze vragen kwamen verschillende antwoorden. Zo zou de burger inspraak moeten kunnen hebben in de lokale politieke agenda zodat de burgers zelf bepalen waar de focus van hun buurt op de lange termijn moet liggen. Echter er wordt daarbij wel aangegeven dat elk stadsdeel daar een andere visie op heeft. Het lokale bestuur is dus een belangrijke factor in het activeren van burgers door ze ook daadwerkelijk te betrekken bij beleid. Een probleem vanuit de rol van de burger zou kunnen zijn dat er binnen de burgergroeperingen negatieve rolmodellen aanwezig zijn die zorgen voor negatieve energie waardoor er minder aandacht is voor de inhoud van een dergelijke buurtgroepering. De gemeenten zou dit moeten voorkomen door positieve rolmodellen in het licht/kracht te zetten en de negatieve rolmodellen op de vlakte te houden. Een ander hulpmiddel zou de participatiemakelaar kunnen zijn die actief het proces monitort en bijstuurt waar het nodig is om energiebehoud te waarborgen binnen een dergelijke groep. Het wegvallen van energie zou namelijk dodelijk kunnen zijn voor een burgerinitiatief of groepering. De ideale situatie zou zijn dat burgers elkaar onderling corrigeren zodat de gemeente afzijdig blijft, dat zou volgens respondent A1 ook daadwerkelijk gebeuren. Respondent A4 is daar minder positief over. Als het over geld gaat ontstaat er vaak een belangenstrijd, daarom zou de gemeente die rol op zich moeten nemen.

Respondent A4: 'Je zult altijd zien dat binnen bepaalde groeperingen mensen uit zijn op het verspreiden van negatieve energie of met opzet lastig doen. De kunst is om de positieve rolmodellen in hun kracht te zetten en de negatieve rol modellen op afstand te houden.'

Respondent A1: 'Problemen die ontstaan bij het verdelen van budget tussen burgers onderling worden ook daadwerkelijk door de burgers zelf opgelost. Je ziet dat in zulk soort wijken de sociale cohesie enorm toeneemt.'

Een gebrek aan vertrouwen van de burgers in de gemeenten zou vooral te maken hebben met miscommunicatie. De gemeente moet helder communiceren naar de burger wat kan en wat niet kan. Het zou nog vaak voorkomen dat men de burger iets belooft met goede intenties. Echter soms kunnen de beloften niet nagekomen worden doordat het bureaucratisch systeem te ingewikkeld is. Dit zou de samenwerking tussen burger en overheid niet ten goede komen. De gemeente zou daarom eerlijk en helder moeten communiceren. Om de samenwerking een boost te geven zou de gemeente goede voorbeelden moeten uitvergroten in de media.

Respondent A4: 'Ik heb zelf ook wel vaker dingen beloofd waarvan ik zeker wist dat het niet onmogelijk was om die beloften na te komen. Echter zie je dat hoe verder het verzoek het systeem ingaat, hoe moeilijk het wordt om een te beloften na te komen.'

Respondent A1: 'De gemeente moet intensief samenwerken met burgers en partners daarbij het vertrouwen geven en durven loslaten. Een dergelijke samenwerking moet positieve voorbeelden kennen voor een gezonde relatie voor de toekomst.'

De succesfactoren voor het durven loslaten en het kunnen terugtrekken van de gemeente ligt vooral in het wederzijds vertrouwen en leren luisteren. Dit vertrouwen zou versterkt kunnen worden door de burgers actief te betrekken bij beleid en ze de mogelijkheid tot inspraak gunnen. Daarbij zou actief het dialoog aangaan met de burger enorm kunnen helpen. Een andere succesfactor zou kunnen zijn het creëren van belang. Als burgers belang hebben bij het beleid in hun buurt dan zullen zij zich eerder willen conformeren aan dergelijke regels en uitvoering. Een groep die belang heeft zijn ondernemers. De gemeente zou deze groep actief moeten benaderen voor het tot stand komen van participatie in de buurt, zij zouden immers financieel belang hebben bij een goede en gezonde buurt met veel samenhang.

Respondent A1: 'Burgers moeten inspraak krijgen in de lokale politieke agenda om de focus van de buurtpolitiek te bepalen. Het verstrekken van budgetten en het aangaan van het dialoog zou daarbij kunnen bijdragen aan het wederzijds vertrouwen. Dit zorgt ervoor dat de kloof tussen overheid en burger daadwerkelijk kleiner wordt.'

3. De toekomst van de gemeente

Tot slot is er gevraagd hoe de toekomst van de Nederlandse gemeente eruit gaat zien. Daarop waren beide respondenten het met elkaar eens. De gemeenten zou zich bezig moeten houden met de grote lijnen. Binnen die lijnen moet er genoeg ruimte zijn voor professionals en burgers om naar eigen geweten invulling te geven aan beleid. Ook zou de politiek zich transparanter moeten opstellen zodat burgers meer inzicht krijgen in besluitvorming wat op de lange termijn het enthousiasme bij de burger ten goede moet komen.

4.2.6 Rijksoverheid

Er zijn twee interviews afgenomen bij de rijksoverheid. Deze interviews zijn afgenomen bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in Den Haag.

1. De huidige stand van zaken

Er is gevraagd aan beide respondenten hoe zij het gedachtegoed van ‘The big society’ terugzien in hun eigen beleid of leefwereld.

Respondent A3: ‘Je ziet dat er op dit moment twee stromingen ontstaan in het gedachtegoed van the big society die elkaar overigens versterken. Enerzijds hebben we niet meer de middelen om onze verzorgingsstaat te onderhouden. Anderzijds is er de drang van de burger om te willen participeren en actief bij te dragen. Dus de druk van minder middelen en de wil van de burger om Nederland te kunnen veranderen.’

Respondent A2: ‘De beweging in de maatschappij zie je overal in terug. We waren al een lange tijd bezig met het gedachtegoed van the big society al voordat het zijn intrede kende in Nederland. We waren al aan het onderzoeken hoe we dichterbij de leefwereld van de burger konden komen. We zagen dat de huidige gemeenten en instituties daarin niet konden voorzien. Op een begeven moment kwam big society daarbij. Wij zitten in het big society verhaal vanuit het thema leefbaarheid. Hoe kunnen we mensen in hun kracht zetten en wat is daarvoor nodig?’

2. De rol van de rijksoverheid

Er is aansluitend gevraagd of de Rijksoverheid heeft geleerd van de lessen die zijn getrokken uit het beleid in Engeland om zo eventuele problemen in de toekomst in Nederland te voorkomen. De antwoorden hierop kwamen bij beide respondenten overeen. Zo zou het BZK op reis zijn geweest naar Engeland om daar te praten met bewindsvoerders over de gang van zaken. Positieve verhalen zouden ze meenemen naar Nederland om verder toe te passen in beleid in Nederland. Wel wordt er aangegeven dat sociale innovatie niet afgedwongen kan worden. Het is een beweging die van onderaf komt. Als Rijksoverheid zijnde zou je daarin moeten faciliteren waar het kan.

Respondent A3: ‘In het verleden hebben we vaak goede voorbeelden geprobeerd op te schalen naar andere steden en wijken. Een les die we daaruit getrokken hebben is dat het juist vanuit de onderkant de beweging moet plaatsvinden. Mensen vinden elkaar daardoor beter doordat ze zelf voorzien in hun eigen belang. Een visie en innovatie en daarin afdwingen zal niet goed werken. Het gaat voornamelijk erom dat je als rijksoverheid een open houding hebt. Je moet ondersteunen op bepaalde casussen maar zeer zeker niet innovatie afdwingen’.

Om bepaalde innovatie of initiatieven van de grond te krijgen is er beleidsvrijheid nodig voor burgers en professionals. Met deze kennis in het achterhoofd is de vraag gesteld wat de overheid eraan doet om deze vrijheid te creëren zodat innovatie plaats kan vinden. De Gemeenten zouden op dit moment meer vrijheid krijgen door de decentralisaties die plaatsvinden zowel in wetgeving en in financieel aspect.

Respondent A3: 'Als rijksoverheid willen we dat de gemeenten terugkoppelt naar ons waarin zij die vrijheid missen. Ik werk nu een aantal jaar bij het BZK ik ben erachter gekomen dat er juist heel veel vrijheid is. De crux zit vooral in de hoeveelheid protocollen die men heeft en zelf bedacht. Mensen en ambtenaren moeten durven het risico te nemen. Je hebt daarvoor goede wethouders nodig die dat durven en ook het dialoog aangaan met mensen om die verantwoordelijkheid te nemen. Je zult samen moeten zoeken naar een oplossing waarin men met elkaar risico's durft te delen. In tijden van schaarste moet men anders leren denken. De creativiteit en noodzaak wordt in tijden van schaarste ook groter, men moet daarmee leren omgaan.'

Respondent A2: 'Ik denk dat de gemeenten veel meer vrijheid hebben gekregen dan ooit. Het is een combinatie tussen lef om de ruimte te creëren en daadkracht om de ruimte te nemen. Goede plaatselijke bestuurders zijn daarvoor nodig. Bestuurders spreken vaak alleen met woorden en daden blijven achter. Je moet daarom iemand hebben die snapt wat het ambtelijk betekent en wat het voor burgers betekent. Iemand die tussen die dynamiek kan schakelen. Het zou juist daarom verstandig zijn dat kleinere gemeenten gaan fuseren om meer daadkracht te krijgen in besluitvorming'.

Een opmerking die vaak in de interviews en vakliteratuur terugkomt is de roep om een nieuw soort beleidsmedewerker. Deze nieuwe beleidsmedewerker zou andere competenties behoeven dan de traditionele beleidsmedewerker. Deze vraag is ook voorgelegd aan de rijksoverheid. Beide respondenten waren het eens met deze stelling. Zo zou de rijksoverheid bij de instroom van nieuwe collega's sterk selecteren op externe oriëntatie. Dat zoveel zou betekenen als het veld ingaan en kunnen schakelen tussen de verschillende dynamiek die aanwezig is.

Respondent A3: 'Externe oriëntatie is daarbij belangrijk. Bij het BZK vinden we dat erg belangrijk. Ga het veld in en ervaar wat de leefwereld van de professional en burger is'

Respondent A2: 'Je ziet dat er binnen de rijksoverheid steeds meer wordt aangestuurd op netwerksturing. Je rol als rijksoverheid erkennen binnen het geheel, dat zal belangrijker worden'.

Het vermageren van de overheid en daarbij het loslaten van de controle kan ook zo zijn negatieve kanten hebben. Beide respondenten is gevraagd wat voor problemen er kunnen optreden bij een terugtrekkende overheid. Beide respondenten gaven een soortgelijk antwoord. De kloof tussen rijk en arm of geleerd en niet geleerd zou groter kunnen worden omdat de overheid minder energie steekt in de zwakkeren. Toch hoeft dit niet per direct een probleem te zijn. Het zou immers ook stimulerend kunnen werken om de zwakkeren in de samenleving actief te laten bijdragen.

Respondent A3: 'Een valkuil zou kunnen zijn dat 'zwakkere' verder op afstand komen te staan. Kun je van deze groep nog meer vragen dat je al doet? Maar dit kan juist ook werken als een extra motiverende factor omdat je hun vraagt om actief mee te participeren. Als politiek moet je hierbij goed de balans zoeken, dit vereist een intelligente manier van sturen. Een ander interessante vraag is hoe het eigen initiatief zich verhoudt tot

democratische besluitvorming. Dit vraagt om nieuwe vaardigheden bij de politiek om durven te regeren boven de huidige regels en protocollen’.

Respondent A3: ‘Je ziet het steeds meer opkomen dat burgers zelf gaan bepalen hoe een bepaald idee of beleid eruit gaat zien. Als overheid moet je dat niet al teveel willen belemmeren. Juist proberen te faciliteren binnen bepaalde kaders.’

3. De toekomst van bestuurlijk Nederland

Tot slot is er zoals bij elk interview gevraagd hoe de toekomst er bestuurlijk uit gaat zien. Net zoals bij de voorgaande interviews erkennen beide respondenten dat de overheid meer op afstand gaan staan. Al vinden zij dat een verkeerde woordkeuze, zo zou de rijksoverheid het vooral zien als een ‘nieuwe intelligente manier van sturen’. Daarmee wordt bedoeld dat de overheid voor een groot gedeelte de controle moet durven overgeven aan partners en burgers. Toch is er ook enige vorm van cynisme te bespeuren. Het durven loslaten zou zeer politiek gevoelig zijn. Zo zou het best kunnen voorkomen dat de ene minister het wel durft en de andere minister wel de controle in handen wilt houden. De roep om een nieuwe soort politiek die woord bij daad voegt is dan ook groot.

Respondent A2: ‘Lokale overheden zullen meer zeggenschap krijgen. Het is nog maar de vraag of het gaat lukken. Je zult altijd zien dat bepaalde ministers niet durven los te laten en proberen hun eigen visie door te drukken. Wel zie je dat in bestuurslagen een nieuw soort bestuurder komt. Jonge en energieke bestuurders die inzien dat er een andere manier van besturen nodig is. De politiek zal minder zeggenschap krijgen. Als ze niet meegaan in die beweging dan verliezen ze hun geloofwaardigheid.’

Respondent A3: ‘Het hele technocratisch denken zal meer van de verleden tijd zijn. Juist het eigen initiatief zal meer voorop komen te staan. Inefficiënte als eindeloos overleggen zal in de toekomst minder van toepassing zijn. Organisaties als ‘buurtzorg’ wordt het model voor veel organisaties voor de toekomst.’

Tot slot is er teruggekeken op het interview met beide respondenten en is er gevraagd of er nog aanmerkingen of opmerkingen zijn die de respondenten wilden toevoegen aan het interview. Respondent A3 sloot af met de volgende woorden:

Respondent A3: ‘Het gaat niet alleen om het hebben van een sluitende visie. Er komt echt een stuk lef bij en daadkracht te kunnen werken met een visie. Dus het kunnen omgaan met de complexiteit die aanwezig is. Kun je daarbij het dialoog aangaan met de juiste argumenten en kun je schakelen tussen stakeholders dat is zeer belangrijk!’

4.2.7 Professionals en maatschappelijk middenveld

Naast de vier gemeenten, de rijksoverheid en de gemeente Amsterdam zijn er nog een aantal interviews gehouden met adviseurs en wetenschappers die niet zijn verbonden aan een van de vier deelnemende gemeenten maar wel inhoudelijk over veel kennis beschikken over het onderwerp. De resultaten uit de interviews zullen hieronder

gepresenteerd worden, wel zal dit in tegenstelling tot de bovenstaande resultaten in een beknopte manier worden gedaan om overlap en irrelevante informatie te voorkomen en de leesbaarheid van deze studie te bevorderen.

1. De huidige stand van zaken

Volgens de respondenten gebeurt er al veel op het gebied van vergaande samenwerkingsvormen tussen de overheid en andere stakeholders. Echter zijn de respondenten het met elkaar eens dat de gemeenten het nog erg lastig vinden om de controle los te laten. Ze zouden bij het loslaten van de controle teveel aandacht besteden aan het inbouwen van controle-elementen.

Respondent O1: 'Er zijn genoeg voorbeelden waarbij het kan en werkt. Toch zie je dat gemeenten het nog lastig vinden om de controle los te laten, ze willen teveel zekerheden inbouwen. Een initiatief kan plaatsvinden mits een waslijst aan factoren wordt nageleefd. Op deze manier is er geen sprake van het betrekken van de burger bij beleid of het bieden van vrijheid. Het is mogelijk het duurt alleen heel lang. We zitten vast in verworven rechten zekerheden en garanties. We moeten daar een einde aan maken. Het gaat vooral om durven loslaten. Teveel organisaties en gemeenten bouwen eindeloos veel zekerheden in waardoor initiatieven al snel doodbloeden.'

Een andere bijkomend probleem zou zijn dat overheid en gemeenten het lastig vinden om de gelaagdheid van problemen in te zien. Het effect van besluitvorming zou meer doordacht moeten worden, zo kan het bouwen van een nieuw zwembad een stedelijk gewin zijn. Maar als hetzelfde zwembad in de buurt komt waar men woont of zelfs in de straat dan heeft dat een enorm effect op de bewoners van de buurt. Politici zouden moeite hebben met het leren begrijpen van die gelaagdheid.

Respondent O2: 'Het probleem is dat het zogenoemde probleem aan de voordeur vaak deel uitmaakt van een probleem op buurniveau of zelfs groter op gemeentelijk niveau. De gemeenten moet deze gelaagdheid herkennen en faciliteren op de juiste laag waas sturing nodig is. De mensen inzetten en verzamelen op de juiste laag. De gemeenten moet leren om de dynamiek en het speelveld van sturing, vraag en aanbod te begrijpen. Alleen is mijn ervaring dat ze dit niet kunnen of willen.'

Dit zou met name te maken hebben dat het bureaucratisch systeem niet is ingericht op het luisteren naar de burger. De overheid is in veel gevallen dan ook de vijand van de burger.

Respondent O2: 'De gemeenten zijn nog niet klaar voor het nieuwe denken. Op het institutioneel niveau moeten gemeenten en instellingen vraag en aanbod anders indelen. De gemeenten moet leren luisteren naar de burger. Op dit moment verzint de gemeente bij een probleem een sturingsprincipe. Het moet anders, de gemeenten moeten denken vanuit de behoefte van de burger, op deze manier kan het allemaal veel efficiënter. Ik acht de gemeenten op dit moment incapabel om te luisteren, ze zijn niet te vertrouwen en werken de burger tegen.'

Respondent O1: 'Beleid kan ook vanuit de burger komen. Bewoners kunnen hun eigen visie ontwikkelen. Gemeente moeten maximaal inzetten op het weg nemen van hindermacht en daarmee beleidsvrijheid gunnen. Echter ze durven het niet, omdat het te maken heeft met belangen en consumentisme. Iedereen kijkt naar de overheid en de overheid moet doen wat de burger wil. De overheid beaamt dit beeld, ze voelen zich prettig in die rol. De grenzen zijn daardoor lastig aan te geven, het is maar net wat de overheid durft. Wel zullen meer partijen de krachten gaan bundelen.'

Een respondent die werkzaam is in het maatschappelijk middenveld geeft te kennen dat het erg lastig wordt om op te roepen tot meer verantwoordelijkheid bij de burger. Dit zou te maken hebben met verkeerde drijfveren bij de bestuurders. De nuance zou teveel liggen op een bezuinigingsargument in plaats van een ideologisch argument.

Respondent O3: 'Als het wordt gebracht onder het mom van het geld is op, dan acht ik de kans zeer klein dat burgers bereid zijn om meer verantwoordelijkheid te nemen. De burgers gaan dan de hakken in het zand zetten. Het hangt af van de aanvliegroute of het slaagt of niet. Het ontwikkelen van the big society in tijden van financiële schaarste is niet de goede manier. Er moet veel tijd, energie en geld worden gestoken in the big society. Daar is momenteel niet het geld voor.'

2. De rol van de gemeenten/overheid

Bij alle interviews is diep ingegaan op de rol van de overheid/gemeenten. Zo is gevraagd hoe de dynamiek is tussen de overheid en stakeholders. De antwoorden kenden enigszins overeenstemming. Zo waren de respondenten het eens dat de overheid en gemeenten in veel gevallen goede of de juiste intenties hebben om de samenwerking te intensiveren. Maar het ontbreekt vaak aan praktische uitvoering en goede communicatie wat het gedachtengoed van een vijandige overheid jegens de burger voedt. Dit zou vooral te maken hebben met het bestuurlijk niveau wat in veel gemeenten erg laag is. Zo kan het zijn dat de lokale bloemist democratisch verkozen wordt tot raadslid, dat moet je niet altijd willen aldus respondent O3. Daarnaast zou de overheid de maatschappij als maakbaar achten, waardoor ze de controle in handen blijven en willen houden.

Respondent O3: 'Ik geloof daadwerkelijk dat de overheid goede intenties heeft om faciliterend op te treden naar de burger. Maar waar het cynisme tegen de overheid vandaan komt heeft te maken dat de overheid zelf de zaken wil regelen. Ze moeten de problematiek beleggen bij een tussenliggende partij, een partij die het proces monitort. Ze kunnen dat zelf niet en dat moeten ze ook niet willen. De overheid is ook de gene die belasting int en sancties uitdeelt. Mensen hebben moeite om de overheid dan ook als zakenpartner te zien als ze aan de andere kant ook nadelig voor ze zijn. Er moet dus een brug zijn tussen overheid, coöperaties en burgers. Een partij die het proces tussen deze partners monitort.'

Respondent O1: 'De overheidsorganisatiegraad van de overheden is zeer laag. Ze praten niet met dezelfde mond. Ze moeten naar zichzelf kijken, ze moeten het veld in. Ze moeten realisatiegericht gaan

werken. Energie zetten op het samen realiseren. Er is weinig ambitie en lef binnen overheden. Het niveau van de raadsleden binnen gemeenten is vaak erg laag. Zo kan het voorkomen dat een ongeschoold persoon raadslid wordt, deze persoon moet dan vervolgens ook nog leiding geven aan een ambtelijk apparaat. Dat is natuurlijk vragen om problemen'.

Aansluitend is er gevraagd hoe de gemeente of de overheid de burger moet organiseren om te komen tot een participatiemaatschappij. De overheid zou het niet moeten forceren. Burgers organiseren zichzelf, als overheid moet wel de ruimte geboden worden en professionele hulp beschikbaar gesteld worden. Succesfactoren die bijdragen aan een participatiemaatschappij zouden vertrouwen, goede persoonlijke relaties, goede communicatie, de juiste netwerken en ambitie bij de aanwezige partijen zijn.

Respondent O3: 'Vertrouwen en beleidskaders ruim houden zijn de belangrijkste factoren. De overheid moet het belang zien in de maatschappelijk middenpartij, dus niet zelf alles willen regelen. Daarbij moeten ze het vertrouwen houden, het vertrouwen komt te voet en gaat per paard bij de gemeente'.

Respondent O1: 'Voor ¾ organiseer je de burger door het loslaten en terugtrekken. De initiatieven ontstaan dan vanzelf bij de mensen. De rest faciliteer je door modern opbouwwerk. Dit bestaat uit het leren omgaan met belangen en gedragstechnieken.'

3. De toekomst van bestuurlijk Nederland

Aansluitend is net als in de andere interviews gevraagd naar de toekomstvisie van de respondenten als het gaat om bestuurlijk Nederland. Zo zijn de respondenten het eens dat de bestuurlijke taken van de gemeenten gaan veranderen. De gemeenten worden kleiner en het belang van het maatschappelijk middenveld en de burger wordt groter. De gemeenten gaan meer bestuurlijke taken op afstand plaatsen of afstoten naar de markt om efficiency en kostenbesparing te winnen.

Respondent O1: 'Er wordt in de toekomst een werkende gemeente gecreëerd, een werkplaats met een intensieve samenwerking tussen partners. Werkers worden verbonden. het gemeentehuis moet in de toekomst vooral leeg zijn. Energie zetten op het samen realiseren.'

Respondent O2: 'Wat je zult gaan zien is dat instituties en instellingen allianties gaan vormen om meer kracht en gezag te krijgen. Op deze manier hebben ze meer kans om bijvoorbeeld een aanbesteding binnen een sociaal en publieke domein in een buurt te winnen. De gemeenten zal daar altijd boven blijven staan. Wel zullen meer gemeentelijke diensten op afstand worden geplaatst.'

5. CONCLUSIES

In dit hoofdstuk worden de conclusies gepresenteerd die tot stand zijn gekomen aan de hand van de kwalitatieve en kwantitatieve resultaten. Met behulp van deze conclusies wordt er tevens antwoord gegeven op de hoofdvraag en de daarbij behorende deelvragen van dit onderzoek. Er zal tevens een conclusie worden getrokken over het totaalbeeld. Tot slot zal er in de laatste paragraaf terug worden gekoppeld naar het theoretische kader. Hierbij wordt de vraag gesteld in hoeverre de bevindingen van deze studie overeenkomen met de bevindingen uit eerder empirisch onderzoek.

5.1 Beantwoording deelvragen

Voordat de hoofdvraag van deze studie wordt beantwoord, worden eerst de deelvragen van deze studie beantwoord. Er is gekozen voor deze structuur, omdat de deelvragen samen de hoofdvraag vormen. De deelvragen zijn als volgt geformuleerd:

1. In hoeverre heeft sociaal kapitaal invloed op de mate van beleidsparticipatie?
2. In hoeverre hebben omgevingsfactoren invloed op de mate van beleidsparticipatie?
3. Wat voor invloed hebben persoonlijke kenmerken op de mate van beleidsparticipatie?
4. Met welke beleidsinterventies kunnen de gemeenten participatie in een faciliterende rol ondersteunen?
5. Wat is de huidige situatie ten aanzien van beleidsparticipatie in de gemeenten, welke rollen spelen de gemeenten daarin en welke rollen zien ze voor zichzelf in de toekomst?

De conclusies worden per deelnemende gemeenten apart behandeld. Aan het einde van dit hoofdstuk zal er tevens aandacht besteed worden aan het totaalbeeld van deze studie in de vorm van de beantwoording van de hoofdvraag. De hoofdvraag zal dus niet afzonderlijk worden behandeld. Met het beantwoorden van de hoofdvraag wordt er antwoord gegeven op de algemene trends die binnen deze studie zijn herkend. De beantwoording van de hoofdvraag kan dus gezien worden als de algehele conclusie van deze studie.

5.1.1 Beantwoording deelvragen Bodegraven - Reeuwijk

In de gemeente Bodegraven –Reeuwijk zijn 125 vragenlijsten en vijf diepte-interviews afgenomen. Dit heeft doen resulteren in de volgende conclusies:

Deelvraag 1–Sociaal kapitaal

In de gemeente Bodegraven –Reeuwijk blijkt sociaal kapitaal een grote invloed te hebben op de productie van beleidsparticipatie. De effecten van reciprociteit, netwerken en politiek vertrouwen hebben een positieve invloed op de mate van beleidsparticipatie in de gemeente. Mensen met een groot intensief netwerk beleidsparticiperen het meest in de gemeente. Om de beleidsparticipatie binnen de gemeente verder te bevorderen zou de gemeente dus moeten investeren in de netwerkmogelijkheden van de inwoner. Reciprociteit scoort in de gemeente in tegenstelling tot andere gemeenten negatief. Men participeert minder als anderen ook minder doen. De effecten van netwerken scoren significant op beleidsparticipatie. Tot slot draagt een minder gevoel van politiek vertrouwen bij aan de mate van beleidsparticipatie. Mensen worden in de gemeente dus blijkbaar actief als ze het gevoel hebben dat ze het heft in handen moeten nemen, omdat de politiek niet naar behoren presteert. Over het algemeen kan dus geconcludeerd worden dat sociaal kapitaal in de gemeente Bodegraven –Reeuwijk een grote invloed heeft op de mate van beleidsparticipatie.

Deelvraag 2–Omgevingsfactoren

De mate van sociale of fysieke verloedering heeft in de gemeente Bodegraven –Reeuwijk geen invloed op de mate

van beleidsparticipatie. De inwoners van Bodegraven –Reeuwijk gaat dus niet meer of minder beleidsparticiperen als ze in een veilige/onveilige of schone/ nette buurt wonen.

Deelvraag 3–Demografische factoren

Net als sociaal kapitaal blijken de demografische factoren een sterke invloed te hebben op de mate van beleidsparticipatie in de gemeente. De mannen en de mensen in de leeftijdscategorie 65+ beleidsparticiperen het meest. Het opleidingsniveau van de beleidsparticipaat blijkt in de gemeente geen rol te spelen. De gemeente doet er dus goed aan om de jongeren aan te spreken en te betrekken in het thema beleidsparticipatie. Ook blijkt uit de resultaten dat vrouwen achter blijven op mannen. Waar mantelzorg of ambulante zorg veelal wordt gedaan door vrouwelijke vrijwilligers, blijkt beleidsparticipatie in de gemeente Bodegraven –Reeuwijk voornamelijk weggelegd te zijn voor de mannen.

Deelvraag 4–beleidsinterventies

De gemeente Bodegraven –Reeuwijk faciliteert momenteel de aanwezige dorpsraden door het overdragen van kennis, een startbudget en het bieden van communicatieve ondersteuning. De gemeente wil in de toekomst meer gebruik gaan maken van slimme communicatiemiddelen om de dorpsraden te kunnen faciliteren. De wijkmanagers binnen de gemeente bieden ondersteuning aan de dorpsraden en fungeren als spreekbuis. De dorpsraden worden tevens gefaciliteerd door het beschikbaar stellen van het gemeentehuis als ontmoetingsplaats voor de leden van de dorpsraad. De dorpsraden is gevraagd om een eigen politieke agenda te maken en deze te delen met de gemeente. De gemeente informeert de dorpsraden over de gemeentelijke plannen door ze tijdens inspraakavonden te laten discussiëren met de gemeente over het onderwerp. Daarbij moet wel gezegd worden dat de plannen van de gemeenten dan al in de maak zijn en dat het initiatief niet van de burger komt maar van de gemeente. Uit interviews blijkt juist dat de gewenste situatie juist andersom zou moeten zijn. Tot slot blijkt uit de resultaten van het kwantitatief onderzoek dat het goed zou zijn om de positieve initiatieven in het daglicht te zetten. Men gaat immers minder beleidsparticiperen als men ziet dat anderen dat ook in mindere mate doen. De gemeente zou dit kunnen doen door goede initiatieven extra aandacht te geven in de media of de initiatiefnemers uit te nodigen tijdens inspraakavonden om te vertellen over het succes van een dergelijk initiatief. Dit zal de betrokkenheid tussen burger en gemeente vergroten en waarschijnlijk het ‘oud zeer’ verkleinen. Dit kan andere mensen bewegen om ook te gaan beleidsparticiperen.

Deelvraag 5–Huidige en gewenste situatie.

De eerste stappen zijn gezet door het opzetten van dorpsraden. Daarmee is een signaal afgegeven naar de burgers dat de gemeente toenadering zoekt. Deze toenadering zorgt ervoor dat burgers actief mee willen denken en beslissen over de toekomst van hun buurt/kern. Toch blijkt er, zoals eerder besproken, sprake te zijn van ‘oud zeer.’ Dit zorgt voor irritaties bij de medewerkers van de gemeente en burgers. Beloften die in het verleden niet nagekomen zijn lijken hiervan de oorzaak te zijn. Het ‘oud zeer’ zal dus voor een groot deel eerst opgelost moeten worden, voordat de gemeente en burgers op een constructieve wijze samen kunnen samenwerken. Vertrouwen is

hierbij van essentieel belang. Dit vertrouwen kan wellicht herwonnen worden door op een gepaste wijze afstand van de burger te staan en ze te faciliteren waar het kan. Om dit te kunnen doen dient de organisatie op een andere manier te leren denken. Hierbij is het zeer belangrijk dat er een eenduidige visie is op het gebied van beleidsparticipatie bij de burger, bestuurders en ambtenaren. Deze eenduidige visie staat nog in de kinderschoenen, maar er is wel in de organisatie het besef dat de rol van de gemeente gaat veranderen. De wil is er binnen de organisatie, maar de invulling daarvan dient nog verder uitgewerkt te worden. Met de uitwerking van die visie lijkt het belangrijk te zijn dat controlemechanismen worden geminimaliseerd en de externe oriëntatie wordt gemaximaliseerd. Hiermee wordt met name het actief naar buiten treden als organisatie met een open houding bedoeld, zodat burgers en professionele partners meer ruimte krijgen. Dit sluit tevens aan bij de toekomstvisie van de respondenten, namelijk een kleinere faciliterende overheid die vraaggestuurd werkt met minder controlemechanismen en meer vrijheden. Hiervoor is wel nog een cultuurverandering vereist binnen de organisatie. Zo dient de afstand tussen wethouders en ambtenaren te verkleinen en zou er in mindere mate sprake moeten zijn van de effecten van een hiërarchische bedrijfscultuur.

Profielschets beleidsparticiperende burger

De gemiddelde beleidsparticiperende burger in de gemeente valt in de leeftijdscategorie 65+). Deze man heeft een groot en intensief netwerk. Om te kunnen beleidsparticiperen wil deze man gefaciliteerd worden door een eerlijke en transparante gemeente die faciliteert door ze in contact te brengen met de medeburgers en hem ondersteunt door middel van kennis en kunde. De gemeenten moet de man dus ondersteunen en niet zozeer aansturen, hij wil het immers zelf doen en voelt zich ook verantwoordelijk voor de leefbaarheid van de buurt of kern waar hij in woont. Daarbij vindt hij het belangrijk dat het contact met de burens en buurtgenoten op een goede en sociale manier verloopt. Tot slot heeft hij veel vertrouwen in zijn medebewoners en onvoldoende vertrouwen in zijn politieke bestuurders. Omdat hij onvoldoende vertrouwen heeft in zijn lokale bestuurder neemt hij zelf het heft in handen en gaat hij meer beleidsparticiperen.

5.1.2 Beantwoording deelvragen Culemborg

In de gemeente Culemborg zijn er 148 vragenlijsten en zeven diepte interviews afgenomen. Dit heeft doen resulteren in de volgende conclusies:

Deelvraag 1–Sociaal kapitaal

In tegenstelling tot de gemeente Bodegraven – Reeuwijk blijkt sociaal kapitaal in de gemeente Culemborg een beperkte rol te spelen in de mate van beleidsparticipatie. Vertrouwen en reciprociteit spelen geen rol, netwerken wel. Beleidsparticipatie kan in de gemeente Culemborg dus bevorderd worden door de netwerk mogelijkheden van de inwoners te vergroten.

Deelvraag 2–Omgevingsfactoren

De mate van sociale of fysieke verloedering heeft in de gemeente Culemborg geen invloed op de mate van beleidsparticipatie.

Deelvraag 3–Demografische factoren

In de gemeente Culemborg spelen de demografische factoren wel een belangrijke rol in de mate van beleidsparticipatie. Mannen en hoogopgeleiden beleidsparticiperen het meest. De gemeente kan dus nog terrein winnen bij vrouwen en laagopgeleide inwoners.

Deelvraag 4–Beleidsinterventies

De gemeente Culemborg doet er goed aan om de burgers, het maatschappelijk middenveld en de professionele partners te faciliteren met kennis, procesmatige ondersteuning, netwerkondersteuning en het beschikbaar stellen van een fysieke ontmoetingsruimte. Het laatste is bijzonder belangrijk, omdat uit de resultaten blijkt dat mensen meer gaan beleidsparticiperen als het netwerk toeneemt. Het beschikbaar stellen van een fysieke ruimte of het organiseren van bewonersavonden kunnen ervoor zorgen dat netwerk mogelijkheden van de inwoners toenemen. De leeftijdscategorie 20-65 jaar en vrouwen blijven achter in de mate van beleidsparticipatie. De gemeente zou juist in deze groepen een actieve toenadering moeten zoeken. Tot slot is de mate van vertrouwen een belangrijk onderdeel in het faciliteren van burgers en professionals. Het elkaar leren vertrouwen ontwikkelt zich met name in een goede samenwerking tussen de betrokken stakeholders. Een goede eerste stap hierin zou het schetsen zijn van brede beleidskaders waarin genoeg ruimte is voor burgers en professionele partners om naar eigen kunnen en weten in te opereren. Mocht hieruit blijken dat een dergelijk initiatief goed van de grond komt, dan zou de gemeente dit initiatief in het daglicht moeten zetten. Dit zal bijdragen aan het wederzijds vertrouwen en wellicht anderen inspireren om actief en constructief met elkaar aan de slag te gaan.

Deelvraag 5–Huidige en gewenste situatie.

In de wijk Lanxmeer is er al een grote mate van beleidsparticipatie te bekennen. Buiten de wijk Lanxmeer wordt er binnen de gemeente onderzocht wat de mogelijkheden zijn om in de andere wijken beleidsparticipatie toe te passen. Binnen de gemeente lijkt beleidsparticipatie voornamelijk te zijn weggelegd voor homogene gemeenschappen. Het zijn voornamelijk de hoogopgeleide, zelfbewuste bewoners die beleidsparticiperen. In de rest van de gemeente komt het moeilijk op gang. Een uitdaging voor de gemeente is dan ook om in de toekomst juist de diversiteit te opzoeken bij beleidsparticipatie. De gemeenteraad wil dat de gemeente actiever inzet op beleidsparticipatie in de rest van de gemeente. Dit leidt tot irritaties bij het uitvoerend ambtelijk apparaat, omdat zij het gevoel hebben dat ze er al actief mee bezig zijn (drie decentralisaties). Om de samenwerking tussen de gemeenteraad en het uitvoerend ambtelijk apparaat op het gebied van beleidsparticipatie goed te laten verlopen, moet de gemeenteraad brede beleidskaders stellen en minder gefocust zijn op controle en beheersing. Het uitvoerend apparaat moet binnen deze brede beleidskaders op zoek gaan naar maatschappelijk draagvlak door een actievere extern georiënteerde rol aan te nemen. Net als in de gemeente Bodegraven – Reeuwijk zijn competenties

als procesmanagement, externe oriëntatie en sensitiviteit de sleutel tot succes. De gemeente ziet in de mate van externe oriëntatie de valkuil van stroperige besluitvorming. Het blijven praten met burgers zou er volgens de gemeente voor kunnen zorgen dat het zijn doel voorbij schiet. Het gevaar hiervan is dat je als gemeente alsnog de autoritaire manier van sturen hanteert en het vertrouwen van de betrokken stakeholders schaadt, terwijl er anders is beloofd. Dit sluit aan bij de huidige houding van de burger richting de gemeente. Waar de burgers zich nu nog te vaak mobiliseren vanuit onvrede tegenover de gemeente, is er de wens vanuit de gemeente om deze gedachtegang in de toekomst te veranderen in een meer positieve houding. Hierin is duidelijke en heldere communicatie naar de betrokken stakeholders een belangrijke factor net als een consistente houding van controle vasthouden en loslaten. Het niet duidelijk communiceren en het niet consistent met een open houding opstellen naar de burgers zorgt voor verwarring, onvrede en wantrouwen wat uiteindelijk bijdraagt aan minder draagvlak en realisatiekracht. Een belangrijke factor in het bewerkstelligen van een open houding en heldere communicatie is de interne bedrijfscultuur. De afstand tussen beleidsmedewerkers en wethouders is momenteel nog hiërarchisch van aard. Het is de wens van de organisatie om in de toekomst deze kloof te verkleinen en de transitie in te zetten naar een sterke eenheid die met eenzelfde visie communiceert naar de buitenwereld, zodat burgers en gemeente nader tot elkaar komen. Dit beeld sluit tevens aan bij de toekomstvisie van de gemeente namelijk een kleinere compacte gemeente die zich vooral focust op netwerk aansturing, het beschikbaar stellen van kennis en intensief samenwerkt met de stakeholders om de gemeente heen.

Profielschets beleidsparticiperende burger

De beleidsparticiperende burger in Culemborg is van het mannelijk geslacht. Deze man heeft een groot netwerk waarin er veel ruimte is voor familie en vrienden. De man heeft in het algemeen sterke behoefte aan contact met de mede buurtbewoners. Als hij problemen heeft denkt hij over het algemeen terecht te kunnen bij zijn bureaus. Als mensen zich verdacht of asociaal gedragen in de gemeente, spreekt hij ze hier op aan. Hij heeft zelden tot nooit contact met een wethouders of burgemeester. Hij voelt zich verantwoordelijk voor de buurt waar hij in woont, wil meedenken over de buurt en zich daar ook voor inzetten. Tot slot heeft hij veel vertrouwen in zijn buurtgenoten en voldoende vertrouwen in de politiek.

5.1.3 Beantwoording deelvragen Leudal

In de gemeente Leudal zijn er 102 vragenlijsten en negen diepte-interviews afgenomen. Dit heeft doen resulteren in de volgende conclusies:

Deelvraag 1–Sociaal kapitaal

Net als in de gemeente Culemborg speelt sociaal kapitaal een beperkte rol in de mate van beleidsparticipatie. Vertrouwen zowel politiek als sociaal en reciprociteit spelen geen rol. Netwerken spelen wel een rol. Beleidsparticipatie kan in de gemeente Leudal bevorderd worden door de netwerk mogelijkheden van de inwoners te vergroten.

Deelvraag 2–Omgevingsfactoren

In de gemeente Leudal speelt de fysieke woonomgeving van de inwoner geen rol in de mate van beleidsparticipatie. De sociale leefomgeving speelt wel een rol. Mensen gaan over het algemeen meer beleidsparticiperen als ze in een leefbaar sociaal klimaat wonen. Als de inwoner zich veilig voelt en op een sociaal wenselijke manier omgaat met de medebewoners van de gemeente, dan gaat men meer beleidsparticiperen. De gemeente doet er dus goed aan om het prettige sociale klimaat te hanteren of te bevorderen.

Deelvraag 3–Demografische factoren

In de gemeente Leudal spelen de demografische factoren een beperkte rol in de mate van beleidsparticipatie. Uit de resultaten blijkt dat mensen tussen de 20 en 60 jaar significant meer participeren dan de 65+ers. Zo proberen zij vaker druk uit te oefenen op besluitvorming, melden zij vaker klachten, hebben zij vaker dingen georganiseerd en vaker inspraakavonden bijgewoond. De gemeente zou de ouderen actiever moeten aanspreken en betrekken bij de plannen van de gemeente en de uitvoering daarvan. Bovendien geven de 65+ respondenten aan dat zij zich mede verantwoordelijk voelen voor de leefbaarheid en de plannen voor hun buurt, en dat zij zich nuttig voelen als ze zich inzetten voor de buurt. Dit blijkt ook uit de stelling dat ieder mens zich minstens eenmaal in zijn leven zou moeten inzetten voor de gemeenschap. Deze stelling werd met een grote meerderheid positief beaamd. Momenteel vindt de inspraak onder andere plaats door het betrekken van de WMO raad. Toch blijkt uit de resultaten dat de overgrote meerderheid van de respondenten nog nooit of zelden contact heeft gehad met een vertegenwoordiger van een actiegroep of buurtcomité zoals de WMO raad. De WMO is een goed middel voor het betrekken van burgers bij beleid, echter lijkt het middel niet voldoende burgers te bereiken of er is behoefte aan een vergroting van de mogelijkheden om de burgers te bereiken.

Deelvraag 4–Beleidsinterventies

Als de gemeente zou moeten faciliteren dan doet ze er verstandig aan om partners en burgers te voorzien van professionele ondersteuning, een financieel budget, een luisterend oor en het bieden van een ontmoetingsruimte. Het aanbieden van een ontmoetingsruimte is een belangrijke factor, aangezien mensen met een groot netwerk meer beleidsparticiperen dan mensen met een kleiner netwerk. Het uitbreiden van een middel als bijvoorbeeld de WMO-raad kan een goede oplossing zijn. Tot slot lijkt er een grote rol weggelegd te zijn voor de beleidsmedewerker. Om daadwerkelijk faciliterend te kunnen optreden als gemeente zijnde zullen competenties als externe oriëntatie, publiek ondernemerschap en procesmanagement in de toekomst een belangrijke rol gaan spelen binnen de gemeente.

Deelvraag 5–Huidige en gewenste situatie.

De eerste stappen zijn binnen de gemeente gezet. Met de aankomende decentralisaties wordt actief de toenadering tot de burger gezocht. Burgerparticipatie in de breedste zin van het woord speelt wel al een grote rol in het gemeentelijk beleid. Hiermee wordt vooral gerefereerd aan mantelzorg en vrijwilligers. Ook blijkt uit de

interviews dat beleidsparticipatie nog verdere ontwikkeling behoeft. Zo ontbreekt het nog aan een eenduidige visie en daadkracht op het gebied van beleidsparticipatie om daadwerkelijk faciliterend te kunnen optreden als gemeente. De voornaamste redenen hiervoor zouden zijn dat er niet genoeg ruimte is voor beleidsvrijheid, dat er onvoldoende beleidsmedewerkers zijn die de transitie naar het nieuwe denken kunnen bewerkstelligen en een gebrek aan heldere communicatie zowel intern als extern op het gebied beleidsparticipatie. Beleidsparticipatie bestaat nu nog vaak uit ad-hoc processen en in de toekomst zou dit moeten leiden tot een eenduidige werkvisie. De rol van de burger wordt voornamelijk betiteld als ‘samenwerkingspartner’ tegelijkertijd kan de grote meerderheid van de respondenten geen voorbeeld noemen van beleid waarin de burgers daadwerkelijk fungeren als samenwerkingspartner. Inspraak in beleid lijkt zich vooral voor te doen door mee te denken over plannen. De uitvoeringsfase wordt over het algemeen buiten beschouwing gelaten. Dit zou te maken kunnen hebben met het kantelpunt van de organisatie. Enerzijds zou er een groot deel van de organisatie ‘nieuw’ willen denken en opereren. Anderzijds is er een gedeelte van de organisatie dat ‘oud’ denkt en vasthoudt aan controlemechanismen en het actief sturen van burgers. Om een nieuwe manier van denken organisatie breed te kunnen bewerkstelligen dient de politiek en de werkorganisatie ruimte te creëren voor elkaar. De politiek zou vooral brede beleidskaders moeten schetsen en minder controle vereisen bij het evalueren van beleid en het werkbedrijf moet actief naar buiten treden om die beleidskaders in samenwerking met de burgers en professionele partners vorm te geven. Competenties als externe oriëntatie, procesmanagement en sensitiviteit lijken daarin de sleutel te zijn voor succes. Dit beeld sluit aan bij de toekomstvisie van de respondenten. Het besef of het erkennen van een andere rol van de gemeente in de toekomst is aanwezig binnen de gemeente. De gemeente heeft de eerste stappen gezet en gaat gezien de actualiteit en noodzaak (decentralisaties en bezuinigingen) van het thema beleidsparticipatie verdere stappen zetten. De gemeente wordt in de toekomst kleiner van stuk en zal een aantal taken overhevelen naar de markt en burgers. De gemeentelijke organisatie gaat meer vraaggestuurd werken en dat vereist een andere manier van denken binnen de organisatie maar zeer zeker ook bij burgers en professionele partners.

Profielschets beleidsparticiperende burger

De beleidsparticiperende inwoner van Leudal is een man tussen de 20 en 65 jaar oud. Deze man woont in een prettige sociaal leefbare buurt en heeft een groot en intensief netwerk waarin de aandacht voor familie, vrienden en de burens een belangrijke factor is. Deze man voelt zich verantwoordelijk voor zijn leefomgeving en maakt problemen kenbaar via inspraakavonden of de WMO-raad. Tevens heeft hij veel vertrouwen in de medemens en heeft hij voldoende vertrouwen in de lokale bestuurders.

5.1.4 Beantwoording deelvragen Rhenen

In de gemeente Rhenen zijn er 243 vragenlijsten en vier diepte interviews afgenomen. Dit heeft doen resulteren in de volgende conclusies:

Deelvraag 1–Sociaal kapitaal

In de gemeente Rhenen blijkt sociaal kapitaal een belangrijke voorspeller te zijn voor beleidsparticipatie. Net als

in de gemeente Bodegraven – Reeuwijk speelt een minder gevoel van vertrouwen een rol in de mate van beleidsparticipatie. De inwoners van Rhenen nemen het heft in eigen handen als ze het gevoel hebben dat de politiek in meer of mindere mate tekortschiet. De inwoners van de gemeente Rhenen verwachten over het algemeen een wederdienst of verwachten dat andere mensen participeren als ze dat zelf ook doen. Ook netwerken spelen een belangrijke rol in Rhenen. Net als bij de andere gemeenten doet de gemeente er verstandig aan om de netwerk mogelijkheden te vergroten om de beleidsparticipatie te vergroten.

Deelvraag 2–Omgevingsfactoren

De mate van sociale of fysieke verloedering speelt in de gemeente Rhenen geen rol in de mate van beleidsparticipatie.

Deelvraag 3–Demografische factoren

In de gemeente Rhenen spelen demografische factoren een sterke rol. Mannen, hoogopgeleiden en 65+ers beleidsparticiperen het meest. De gemeente zou dus verdere toenadering moeten zoeken tot 20-65 jarigen, vrouwen en laagopgeleiden.

Deelvraag 4–Beleidsinterventies

De gemeente Rhenen staat nog in het begin van beleidsparticipatie. De gemeente faciliteert nu de burgers door ze te betrekken bij de decentralisaties. De gemeente ziet het delen van kennis, afstand houden en procesmatige ondersteuning als de belangrijkste factoren om te kunnen faciliteren. De gemeente is nog op zoek naar de juiste invulling van het begrip faciliteren en wat voor invloed dat heeft op de bedrijfsvoering.

Deelvraag 5–Huidige en gewenste situatie.

De gemeente is zich ervan bewust dat met de huidige maatschappelijke processen de rol van de gemeente zal gaan veranderen. Om te kunnen inspelen op die maatschappelijke processen wordt er intern opnieuw vorm gegeven aan de inrichting van het sociaal domein. Binnen deze hervorming wordt de rol van de burger verder gedefinieerd. Het deelnemen aan het onderzoek was voor de gemeente een grote stap. Het actief informatie inwinnen bij burgers door middel van de vragenlijst was voor de gemeente enigszins beangstigend, maar wel de manier waarop ze in de toekomst willen doorgaan. Om deze nieuwe manier van denken en opereren te kunnen bewerkstelligen binnen de organisatie, moet er een cultuurverandering plaatsvinden. Er zijn zorgen binnen de organisatie over het personeel. De organisatie verwacht een nieuw soort beleidsmedewerker met een ander competentieprofiel, nl. de competenties die ook bij de andere gemeenten worden benoemd. De organisatie stelt zichzelf de vraag of het voldoende capabele mensen heeft en of het die überhaupt kan aantrekken om de transitie van sturen naar faciliteren te kunnen bewerkstelligen. Naast de mensen binnen de gemeentelijke organisatie moet de politiek eveneens meebewegen. De gemeenteraad zou momenteel te snel resultaat willen zien en het lastig vinden om de controle uit handen te geven. Om de controle uit handen te durven geven moet de gemeenteraad de beleidskaders in grote lijnen schetsen. De invulling daarvan moet plaatsvinden bij de ambtenaren die in samenwerking met de

burgers en professionele partners het beleid vormgeven. Het creëren van ruimte is van essentieel belang aangezien er binnen de huidige werkomgeving niet genoeg ruimte is om faciliterend te kunnen optreden. Tot slot ligt er ook een andere rol voor de burger in het verschieft. De verhouding tussen burgers en gemeente is traditioneel van aard, dat wil zeggen dat burger eerst kijkt naar de gemeente in plaats van naar zichzelf. De wens vanuit de organisatie is dat de burger actiever wordt ten aanzien van beleidsparticipatie met een andere ‘mindset’ waarin het woord ‘samen’ een grote rol speelt. Dit beeld sluit ook aan bij de toekomstvisie van de gemeente. De gemeente ziet voor zichzelf een faciliterende rol weggelegd in een kleinere omvang met aantal kerntaken. De rest van de taken wil het uitbesteden aan burgers, marktpartijen of andere vormen van samenwerkingsverbanden.

Profielschets beleidsparticiperende burger

De beleidsparticiperende burger in Rhenen is een man. Deze man doet momenteel nog erg weinig aan beleidsparticipatie maar vindt het desalniettemin een belangrijk thema. Hij voelt zich belangrijk voor de buurt waar hij in woont. Hij heeft een groot netwerk met daarin veel aandacht voor familie en vrienden. Over het algemeen verwacht hij dat als hij zich inzet in de buurt, dat anderen dat ook doen. Hij heeft veel vertrouwen in zijn mede buurtbewoners en voldoende vertrouwen in de politiek. Hij neemt het heft in handen als hij ziet dat de gemeente tekortschiet, maar over het algemeen is hij afwachtend en kijkt hij eerst naar de gemeente.

5.2 Beantwoording hoofdvraag

In paragraaf 5.1 zijn de deelvragen apart behandeld per gemeente. We hebben kunnen constateren hoe beleidsparticipatie ontstaat, hoe de gemeente omgaat met het fenomeen beleidsparticipatie en hoe de gemeente beleidsparticipatie kan faciliteren. Met deze kennis en aanvullende kennis van de overige interviews, bewonersavonden en de werkconferentie kan de hoofdvraag van deze studie beantwoord worden. De hoofdvraag van deze studie is als volgt geformuleerd:

Hoe ontstaat beleidsparticipatie in de gemeenten en hoe kunnen de gemeenten hierin een faciliterende rol hebben?

Kwantitatieve beantwoording hoofdvraag

Er kan geconcludeerd worden dat beleidsparticipatie ontstaat in de gemeente vanuit netwerken die aanwezig zijn binnen de gemeenschap. Met name grote en intensieve netwerken laten beleidsparticipatie ontstaan binnen een gemeenschap. Naast netwerken heeft politiek vertrouwen een sterke invloed op de mate van beleidsparticipatie. Er kan geconcludeerd worden dat een mindere mate van politiek vertrouwen bijdraagt aan een toename van de mate van beleidsparticipatie in de gemeenschappen. Mensen nemen het heft in eigen handen als ze het gevoel hebben dat politieke bewindsvoerders tekortschieten. Het construct reciprociteit heeft enigszins invloed op de mate van beleidsparticipatie. De factor van wederkerigheid kwam in het totaalbeeld niet naar voren. Echter scoorden de effecten van reciprociteit wel significant in twee afzonderlijke gemeenten. Sociaal vertrouwen en de

omgevingsfactoren hebben geen invloed op de productie van beleidsparticipatie. Tot slot zijn het mannen, hoogopgeleiden en 65+ers die het meest beleidsparticiperen.

Kwalitatieve beantwoording hoofdvraag

Het gehele totale kwalitatieve onderzoek schetst een beeld van een gemeente die zich bewust is van de naderende maatschappelijke processen. De gemeente zoekt naar een antwoord om het fenomeen beleidsparticipatie binnen de gemeente vorm te geven. Tegelijk is er het besef dat er binnen de huidige organisatie een aantal veranderingen doorgevoerd dienen te worden om in een kleinere gemeentelijke organisatie met een ander takenpakket faciliterend te kunnen optreden.

Eén van die veranderingen is te typeren als een gemeenteraad die in brede zin de beleidskaders moet schetsen. De beleidskaders dienen namelijk ingevuld te worden door burgers, professionele partners en de gemeente. Binnen de beleidskaders moet genoeg ruimte zijn met minder controlemechanismen. Om de beleidskaders op een goede manier te kunnen invullen is er een uitvoerende ambtelijke organisatie nodig die zich meer extern moet gaan oriënteren. Dit zal zijn effect hebben op het competentieprofiel van de medewerkers binnen de gemeenten. Externe oriëntatie, procesmanagement, sensitiviteit, publiek ondernemerschap en risicobereidheid zijn belangrijke competenties voor de toekomstige medewerkers. Toch is er ook tegelijkertijd zorg binnen de gemeente of het voldoende gekwalificeerde mensen heeft of kan aantrekken, om de transitie te kunnen inzetten naar een faciliterende gemeente.

De gemeente zou het beste de stakeholders kunnen faciliteren door het beschikbaar stellen van kennis en kunde, een financieel startbudget, een fysieke en digitale ontmoetingsruimte, procesondersteuning en het leren vertrouwen van de stakeholders. De gemeente doet er verstandig aan om de positieve initiatieven in het daglicht te zetten om anderen te motiveren en de negatieve initiatieven niet te generaliseren naar de rest van de initiatieven.

Tot slot moet de gemeente waken voor het ‘stuck in the middle’ principe. Hiermee wordt gerefereerd aan de innovatie-paradox. De controle aan de voorkant loslaten moet niet leiden tot het inbouwen van extra controlemechanismen aan de achterkant. Doet de gemeente dit wel dan bestaat het risico dat de mate van wantrouwen jegens de gemeente toeneemt, wat zijn effect heeft op het draagvlak en de realisatiekracht van de gemeentelijke plannen. Deze effecten zijn van grote invloed op de samenwerkingsrelatie tussen de gemeente en burgers. Dit beeld wordt tevens bevestigd op de bewonersavonden waar wantrouwen tussen burgers en de gemeente zorgt voor irritaties, het niet komen tot de inhoud van de verhaal en daardoor het niet kunnen bouwen aan een constructief samenwerkingsverband.

5.3 Terugkoppeling theoretisch kader

In de vorige paragrafen is vastgesteld hoe beleidsparticipatie in gemeenschappen tot stand komt. In deze paragraaf wordt het theoretisch kader langs de resultaten gelegd. Op deze manier wordt de vergelijking gemaakt tussen de theoretische verwachtingen en de uiteindelijke resultaten. De theoretische terugkoppeling vindt plaats aan de hand van het onderzoeksmodel (sociaal kapitaal, omgevingsfactoren en demografische factoren).

Deelvraag 1–Sociaal kapitaal

Onder andere Putnam (2000) stelde in zijn studies dat participatie in het algemeen tot stand komt naarmate het sociaal kapitaal binnen een gemeenschap toeneemt. Putnam onderscheidde sociaal kapitaal in drie factoren namelijk, vertrouwen, reciprociteit en netwerken. In deze studie speelt sociaal vertrouwen geen rol in de mate van beleidsparticipatie, ondanks de eerdere verwachtingen van onder andere Putnam (2000). Diezelfde Putnam stelde dat reciprociteit een belangrijke factor is in participatie. Hij noemde het de afweging die een burger maakt om te participeren of niet. In deze speelt reciprociteit een zwakke rol en komt dus niet overeen met de eerdere verwachtingen van Putnam. Netwerken spelen een sterke en belangrijke rol. Granovetter (1973) stelde in zijn studie dat netwerken van groot belang is in gemeenschappen. Hij onderzocht vooral de ‘weak ties.’ Uit deze studie blijkt nog maar eens dat Granovetter het bij het juiste eind had. Putnam (2000) stelde eveneens dat netwerken een belangrijke verklarende factor kon zijn. Hij stelde dat regeringen moeten faciliteren in tactische verwantschappen waar mensen met verschillende netwerken, maar met dezelfde belangen, bij elkaar kunnen komen. In deze studie wordt het belang van een dergelijk tactisch verwantschap aangetoond. Tot slot speelt politiek vertrouwen een belangrijke rol in deze studie. Fukuyama (1995) stelde in zijn studies dat vertrouwen en politiek vertrouwen in het algemeen een belangrijke factor zijn voor de welvaart en participatie in een land. Hij zegt dat naarmate het vertrouwen toeneemt, meer mensen gaan participeren. Uit deze studie blijkt juist dat bij een mindere mate van politiek vertrouwen mensen meer gaan beleidsparticiperen.

Deelvraag 2–Omgevingsfactoren

Uit onder andere studies van Samson, Raudenbush & Earls (1997) en Duyvendak (1997) blijkt dat een schone, veilige en leefbare leefomgeving van invloed is op de mate van sociale en fysieke verloedering. Deze verloedering laat mensen minder participeren. Uit deze studie blijkt dat de mate van sociale en fysieke verloedering geen invloed hebben op de mate van beleidsparticipatie. Mensen gaan dus niet meer of minder participeren als ze in een verloederde of juist welvarende wijk wonen. Deze bevinden weerspreken de eerdere theoretische verwachtingen. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat in de gemeenten die onderzocht zijn over het algemeen minder sprake is van fysieke of sociale verloedering dan in grote steden als Amsterdam of Rotterdam. Eerder onderzoek was vooral gebaseerd op grote steden als Chicago (Samson, Raudenbush & Earls, 1997).

Deelvraag 3–Demografische factoren

Uit een rapport van het SCP (2002) blijkt dat hoogopgeleiden het meest participeren. Die bevinding komt overeen met de bevindingen uit deze studie. Uit hetzelfde rapport van het SCP blijkt dat de 30-60 jarige mensen het meest participeren. Uit deze studie blijkt dat niet het geval te zijn. In deze studie zijn het juist de 65+ers die beleidsparticiperen. Tot slot stelt het SCP dat mannen meer participeren dan vrouwen, ook dat beeld wordt bevestigd in deze studie.

Toevoeging–innovatie-paradoxen

In het theoretisch kader zijn twee innovatie-paradoxen geïntroduceerd. Uit de kwalitatieve gegevens blijkt dat innovatie binnen de gemeenten beperkt tot stand komt. De sociale innovatieparadox (Verhoeff, 2011) stelt dat een gebrek aan visie en geen ruimte voor dwarsdenkers ervoor zorgen dat innovatie amper een kans krijgt. Dit beeld wordt bevestigd in deze studie. Over het algemeen kan er gesteld worden dat er nog geen concrete visie is op het onderwerp beleidsparticipatie en op het thema faciliterend sturen. Het zijn vaak ad-hoc processen die de gemeenten vormen. Tevens blijkt dat de ruimte voor dwarsdenkers binnen gemeentelijke organisaties beperkt is. Dit zou met name te maken hebben met het grote aantal protocollen en eindeloze regelgeving.

De tweede innovatie-paradox is de zorg innovatie paradox (Putters, den Breejen & Frissen, 2009). In deze studie is er veel gesproken over controlemechanismen en beleidsvrijheid. Het beeld dat naar voren komt uit interviews bevestigt het beeld van de zorg innovatie-paradox, namelijk dat vrijheid aan de voorkant leidt tot het inbouwen van extra controle mechanismen aan de achterkant. De gemeenten vinden het erg lastig om de controle los te laten en om niet terug te vallen in een controlestand. Dit zou vooral te maken hebben met de gemeenteraad die harde en snelle resultaten willen zien op de korte termijn. Een andere factor zou zijn dat we leven in een garantiemaatschappij waarin fouten fataal kunnen zijn voor het behoud van een baan. De ruimte om fouten te maken lijkt dus beperkt en bij te dragen aan een grote behoefte aan controle. Tot slot gaat het in tijden van recessie voornamelijk om tekorten en bezuinigingen. De controle uit handen geven zou voor sommige bestuurders beangstigend zijn, omdat dat het laatste beetje geld dan wellicht niet op de juiste manier besteed wordt. De drang naar controle blijft daardoor groot.

6. DISCUSSIE

In elke studie of onderzoek zijn er momenten dat een onderzoeker zich afvraagt of de keuzes die gemaakt zijn de juiste keuzes blijken te zijn. Tevens zijn er momenten van bezinning waarin men terugkijkt en tevreden kan zijn met het resultaat. Toch is er altijd ruimte voor verbetering en in dit hoofdstuk wordt er dan ook gereflecteerd op het onderzoek. Er wordt dieper ingegaan op het onderzoeksproces en de eventuele tekortkomingen van het onderzoek. Er is ruimte voor reflectie op de kwantitatieve manier van onderzoeken. Dit wordt gedaan door de vragenlijst, de onderzoeksopzet/proces en de analysemethode nader te beschouwen. De kwalitatieve methode kent tevens een dergelijke structuur. Alleen wordt de vragenlijst hier vervangen door het interview in het algemeen. Aansluitend worden er vragen gesteld die naar aanleiding van deze studie boven zijn komen drijven. Deze vragen zullen resulteren in aanbevelingen voor vervolgonderzoek wat het onderwerp van deze studie en de wetenschap in het algemeen verder helpt te ontwikkelen.

6.1. Aandachtspunten kwantitatief onderzoek

De veelzijdigheid van het data verzamelen heeft ertoe geleid dat sommige onderwerpen of fasen van het kwantitatief onderzoeksproces onderbelicht zijn gebleven. Met de kennis van nu zouden er een aantal andere keuzes hebben plaatsgevonden.

Vragenlijst

Ten eerste zou de vragenlijst anders zijn ingericht. Het besef van schaalindelingen en de daarbij horende meetbaarheid van sommige constructen als bijvoorbeeld beleidsparticipatie had dan anders plaatsgevonden. Er waren meerdere vragen in de vragenlijst die beleidsparticipatie zouden kunnen meten. Echter, sommige vragen hadden een andere schaalindeling en waren daardoor niet toepasbaar. Soms was het mogelijk om de schaalverdeling aan te passen en soms ook niet. Het besef kwam echter pas later tijdens het analyseren van de resultaten. De complexiteit van het ontwikkelen van een vragenlijst wordt hierbij maar weer eens bewezen. Een ander aspect wat een rol heeft gespeeld bij het ontwikkelen van de vragenlijst is de ‘weet niet’ categorie toevoegen. Dit is gedaan omdat in valide meetinstrumenten, zoals bijvoorbeeld die van het SCP, eveneens een dergelijke categorie wordt opgenomen. Echter heeft (het toevoegen van) deze categorie wel doen resulteren in wellicht onnodige complexiteit in dergelijke analyses en het beschrijven van resultaten. Dit ook vanwege het feit dat door de categorie de ‘weet niet’ respondenten wegvallen in de sample. De vragen die gesteld zijn waren simpel van aard en goed te begrijpen, dit blijkt ook uit de testresultaten van de enquête. Hierdoor zou een categorie als ‘weet niet’ overbodig moeten zijn. Uiteindelijk blijkt toch een gedeelte van de respondenten behoefte te hebben aan de categorie, zelfs na het herhaaldelijk testen van de vragenlijst. Dit is dan ook een aandachtspunt met het oog op de toekomst gericht, om de respons/sample te vergroten. Tot slot zijn er een hoop vragen uit de vragenlijst die nu niet zozeer relevant zijn voor de hypothese van deze studie, maar zeer zeker wel voor de vier deelnemende gemeenten. In een ruimer tijdsbestek zou hier meer aandacht aan zijn besteed.

Onderzoeksopzet/proces

Omdat het onderzoek vier gemeenten vergelijkt en nader onderzoekt, zijn er ook verschillen in de manier van het benaderen van respondenten in de vier gemeenten. In een ideale situatie zou er bij elke gemeente op dezelfde manier data worden verzameld om zo te komen tot de meest zuivere resultaten. Gezien de toch wel unieke situatie van het kunnen vinden van vier welwillende gemeenten die bereid zijn om actief deel te nemen aan het onderzoek, is er telkens gezocht naar balans tussen mogelijkheden en middelen. Concreet betekent dit: Wat kan er in een gemeente? Welke kant wil deze studie op en hoe kunnen we daar een consensus in bereiken? Dit betekent dat bijvoorbeeld in Rhenen wethouders, beleidsmedewerkers en managers de straat op zijn gegaan met de vragenlijst om een dialoog aan te gaan met de burger om zo de broodnodige response te verzamelen. Dit heeft ertoe geleid dat in Rhenen de respons het hoogst ligt, en bijvoorbeeld in Bodegraven - Reeuwijk waar de middelen minder ruim van aard waren, lager ligt. Toch zou een aandachtspunt voor de toekomst zijn om in elke gemeente dezelfde manier van respons te verzamelen, waardoor er een goede afspiegeling van de samenleving ontstaat en de

gemeenten daardoor op een betere manier onderling vergeleken kunnen worden. Zo hebben medewerkers van de gemeente Leudal als bewoner zijnde, maar dus ook als medewerker zijnde, de vragenlijst ingevuld. Dit kan ervoor zorgen dat bijvoorbeeld het politiek vertrouwen hoger ligt dan het daadwerkelijk zou moeten zijn. Toch weegt dit niet op tegen het enthousiasme en de bereidheid om mee te werken aan het onderzoek van de vier gemeenten. Tot slot heeft het voorval met Geenstijl en Powned roet in het eten gegooid in de gemeente Leudal. Dit heeft zijn effect gehad op de respons en de uiteindelijke resultaten. Wel geeft dit aan, in combinatie met de opmerkingen die anoniem zijn meegestuurd met de vragenlijst in de vier gemeenten, dat het onderwerp speelt dat er behoefte is aan ‘kanteling’ en de gemeente dit zal moeten veranderen.

Analysemethode

Nu de vragenlijst is besproken, wordt er dieper ingegaan op de analysemethode van de vragenlijst. Een thema dat vaak is teruggekomen tijdens het onderzoeksproces is tijdgebrek en de daarbij horende keuzes om zaken al dan niet achterwege te laten of gedeeltelijk te onderzoeken. Een voorbeeld hiervan is het niet uitvoeren van een factoranalyse. In deze studie is er alleen gecontroleerd op de betrouwbaarheid van verschillende vragenlijsten. Normaal zou hierop een factoranalyse volgen. Met een factoranalyse onderzoekt men of de variabelen in de vragenlijsten het betreffende construct op een juiste manier meten, of dat er bijvoorbeeld nog een derde variabele bij moet of juist niet. Op deze manier is men zeker dat bijvoorbeeld de vragen die beleidsparticipatie meten ook daadwerkelijk de lading dekken. In goed overleg met de universiteit is er besloten om een dergelijke analyse niet mee te nemen vanwege het tijdschap. Omdat beleidsparticipatie een relatief nieuw onderwerp is in de wetenschap en er nog geen juiste meetinstrumenten zijn, zou een factoranalyse op zijn plaats zijn geweest. Dit is dan ook een aandachtspunt voor de toekomst. Wel is deze ‘zwakheid’ opgevangen door het begrip beleidsparticipatie af te bakenen aan de hand van interviews met onder andere dr. Igno Propper (ontwerper participatieladder) en het lezen van aanverwante literatuur over beleid en participatie. Tot slot is het begrip netwerken tot stand gekomen door te vragen naar de frequentie van het contact met verschillende personen uit het netwerk van de respondent. In de ideale situatie zouden deze vragen apart in een regressiemodel worden getoetst. Gezien de grootte van de samples en het risico van een te groot regressiemodel is in overleg met de universiteit besloten om de variabelen die netwerken meten bij elkaar op te tellen.

6.2. Aandachtspunten kwalitatief onderzoek

De kwalitatieve manier van onderzoeken heeft doen resulteren in 33 diepte-interviews, bijwonen van bewonersavonden en het organiseren van een werkconferentie. Hieronder zal de aanpak besproken worden en tevens zullen de aandachtspunten belicht worden.

Interviews

Het aantal interviews per gemeente verschilt, eveneens met het soort medewerker en de duur van de interviews. Zo zijn er in Leudal meer interviews gehouden, omdat daar eerder gestopt moest worden met het verzamelen van de kwantitatieve data. In de ideale situatie zou er in elke gemeente hetzelfde aantal interviews zijn afgenomen met een zelfde soort functieprofiel. Dit was niet altijd mogelijk vanwege de tijd die men beschikbaar moest stellen voor het interview en de complexiteit van overlappende agenda's. Het type vragen die gesteld zijn tijdens een interview zijn in de loop van het proces veranderd. Dit is gedaan omdat in de opinie van deze studie sommige vragen beter de lading dekten dan andere vragen. Dit kan als gevolg hebben dat, in bijvoorbeeld de gemeente Rhenen, het accent van het interview anders ligt dan in de gemeente Leudal. Dit is zoveel mogelijk beperkt door het semi-gestructureerd interview te overleggen met adviseurs binnen van de Bunt Adviseurs en de hoofdconstructen overeind te houden.

Onderzoeksopzet/proces

De interviews in de gemeente Bodegraven – Reeuwijk zijn vanwege verschillende redenen telefonisch afgenomen. Dit kan ervoor zorgen dat er enigszins een vertekening ontstaat in de resultaten doordat de fysieke aanwezigheid van een onderzoeker wellicht intimiderend of belemmerd kan zijn voor de respondent. De verwachting is dat dit niet het geval is geweest tijdens deze studie omdat er geen schrijnende gevallen zich hebben voorgedaan.

Analysemethode

Het belangrijkste aandachtspunt voor de kwalitatieve manier van onderzoeken in deze studie is het niet transcriberen van de interviews door middel van software als NVIVO of ALTAS. In plaats daarvan zijn de interviews samenvattend uitgewerkt en opgenomen op audiotape (behalve de telefonische interviews, geen mogelijkheid tot audiotape). Deze keuze is bewust gemaakt omdat de rijke manier van data verzamelen in relatie tot het tijdsplan het niet toelaat om de interviews volledig te transcriberen. Het aantal interviews geeft bovendien een ruim beeld van het onderwerp en de veelzijdigheid daarvan. De keuze voor een mixed method approach woog dan ook zwaarder dan kiezen voor een puur kwalitatieve studie waarin de interviews getranscribeerd zouden worden. Gezien het tijdsplan, het aantal interviews, het bezoeken van de bewonersavonden en de forse kwantitatieve dataset zijn er gedurende de rit continu afwegingen gemaakt tussen wat wel en niet kan, wat concreet heeft doen resulteren in dit eindproduct voor de wetenschap, gemeenten, Van de Bunt Adviseurs en overige geïnteresseerden.

6.3. Vragen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Na het afronden van deze studie zijn er aan aantal vragen die overeind blijven. Zo zou het goed zijn om vervolgonderzoek te doen binnen de gemeenten hoe beleidsvrijheid tot stand komt. Wat is er nodig om de schotten weg te nemen en daadwerkelijk vrijheid te gunnen aan de burgers en partners. Hoe kan woord bij daad worden gevoegd zodat de organisatie in zijn geheel de kanteling inzet? Wat voor soort mensen zijn er nodig om de kanteling te ondersteunen en te bevorderen. Wat is daarin de rol van de rijksoverheid, gemeenten, professionals maar zeer zeker ook de burger? Uit de interviews is gebleken dat de gemeenten een stuk kleiner van aard gaan worden met een ander soort takenpakket. Hoe zou dit takenpakket eruit moeten zien en wat is daarvoor nodig? Resumerend zou de aanbeveling zijn om specifiek de rol van de gemeenten te onderzoeken zodat ze ‘toekomstproof’ zijn.

7. AANBEVELINGEN

In hoofdstuk 7 worden enkele aanbevelingen gedaan voor de vier deelnemende gemeenten om beleidsparticipatie te faciliteren en te bevorderen. De aanbevelingen zijn tot stand gekomen door de kwalitatieve en kwantitatieve resultaten. Hierbij worden drie niveaus erkend. Deze niveaus vormen tevens de structuur van dit hoofdstuk. Het eerste niveau is het strategisch niveau. Centraal staat in dit niveau welke kant de gemeenten op zouden kunnen gaan met het oog op de toekomst. Welke doelen kunnen de gemeenten zichzelf stellen en in gedurende welke periode kunnen deze doelen gerealiseerd worden? Het tweede niveau is het tactisch niveau. De focus ligt op de inrichting van de gemeenten. Hoe moeten de gemeenten vorm gegeven worden om de transitie succesvol te kunnen inzetten? Het laatste niveau is het operationeel niveau. In dit niveau worden enkele aanbevelingen gedaan hoe de gemeenten de strategische doelen kunnen bereiken. De georganiseerde werkconferentie heeft deels bijgedragen aan het schrijven van de aanbevelingen voor deze studie.

7.1 Aanbevelingen strategisch niveau

De aanbevelingen op het strategisch niveau zijn aanbevelingen die gaan over de visie binnen de gemeentelijke organisatie. De volgende vragen worden gesteld: welke koerswisseling zal moeten plaatsvinden? Wat betekent dit voor de missie en visie van de gemeentelijke organisatie? En wat is de invloed hiervan op de werkcultuur?

In de komende 5-10 jaren zal de opdrachtgeversrol van de gemeenten moeten gaan veranderen. De burgers en professionele partners zijn de partijen met de ideeën, dus zij zullen voor een groot deel de opdrachtgever worden voor een dergelijk beleid. Wethouders zullen minder afgerekend worden op afzonderlijke dossiers maar des te meer op het draagvlak in de gemeenschap. Dit zorgt ervoor dat de bestuurders verplicht worden om de wijk in te gaan en actief de dialoog aan moeten gaan met de stakeholders. De rol van de gemeente is dus vooral gebaseerd op samenhang en integraliteit. Dat betekent samen een oplossing zoeken in een goede en gezonde samenwerkingsrelatie waarin gemeenten minder gaan over het hoe en waarom, maar meer gaan over het wat. Het wat refereert aan wat heeft de gemeenschap nodig. Daarnaast zullen de gemeenten de dossiers bijsturen die goed gaan in plaats van repressie te voeren op de dossiers die anders zouden kunnen. Het vraagstuk zal dus voornamelijk bepalen hoe de dynamiek in een gemeente eruit ziet en wat er nodig is. Tot slot zal de komst van slimme media ervoor zorgen dat besluitvorming en inspraak meer toegespitst zijn op de belangen van de gemeenschap in plaats van op de belangen van de diverse politieke partijen in een gemeenschap. Dus directe inspraak via communicatiemiddelen in plaats van indirecte inspraak via politieke partijen. Dit sluit aan bij de woorden integraliteit en samenhang.

7.2 Aanbevelingen tactisch niveau

Om de bovenstaande visie te kunnen bereiken, zijn er een aantal veranderingen nodig binnen de gemeenten. De vragen die gesteld worden om de visie te kunnen bewerkstelligen zijn vragen als; hoe moet de gemeentelijke organisatie zich inrichten? En aan wat voor soort eisen moet de organisatie voldoen?

De gemeentelijke organisatie zal kleiner van stuk worden met een ander soort takenpakket en met andere medewerkers. Meer concreet zou dit betekenen dat de gemeente actief aan de slag moet met het inventariseren van hun middelen. De gemeente dient bij het rekruteren van nieuwe beleidsmedewerkers aan te sturen op een nieuw soort competentieprofiel. De mentaliteit van de nieuwe beleidsmedewerkers zal moeten veranderen. Het sportmerk Nike heeft de slogan 'just do it', dat zal ook de rode draad moeten zijn bij de nieuwe beleidsmedewerker. Hiermee wordt bedoeld dat de nieuwe beleidsmedewerker moet kunnen denken in kansen, mogelijkheden en realisatiekracht in plaats van 'waarom en maar wat als'. Om dit te kunnen bewerkstelligen, wordt integraliteit een belangrijke factor. Samenwerken in een eenheid aan een oplossing in plaats van de eilandjesmentaliteit waarin men niet verder kijkt dan hun eigen takenpakket. Om integraal te kunnen denken als organisatie, moeten de organisatie en haar medewerkers flexibel zijn. Om flexibiliteit binnen de organisatie te creëren, dient de gemeenteraad brede beleidskaders te schetsen waardoor in mindere mate een afrekencultuur ontstaat. De ambtenaar daarentegen is voornamelijk procesmatig bezig, stuurt het netwerk aan van de gemeente en zorgt ervoor dat partners elkaar kunnen vinden zodat die vanuit eigen initiatief afzonderlijk van de gemeenten

kunnen werken. De expertise ligt dus in het veld bij de stakeholders maar de gemeente zorgt ervoor dat die expertise op de juiste manier bij de juiste schakels terecht komt, zodat de gemeente kan faciliteren in plaats van sturen. In het algemeen kan er gesteld worden dat de veranderingen in de maatschappij de constante factor zijn in de inrichting van de gemeentelijke organisatie.

7.3 Aanbevelingen operationeel niveau

In paragraaf 7.1 en 7.2 zijn de visie en de inrichting van de gemeentelijke organisatie bepaald. Deze paragraaf beschrijft de middelen die nodig zijn om de inrichting en visie te kunnen bewerkstelligen. In de vorige paragraaf werd al het nieuwe competentieprofiel benoemd. De gemeenten dienen dan ook deze nieuwe beleidsmedewerker de komende jaren te verwelkomen of de huidige werknemers te bij te scholen binnen de organisatie.

Omdat de factor netwerken een belangrijke factor is in de resultaten moet de gemeente actief inzetten op het creëren van tactische verwantschappen en deze faciliteren. Dit doet ze door de verschillende wijken in de gemeenten in kaart te brengen en in deze buurten wijkraden op te zetten. Gemeente Bodegraven – Reeuwijk is hierin een goed voorbeeld. In deze gemeente zijn alle kernen vertegenwoordigd in een buurtraad. Andere gemeenten zouden dit voorbeeld moeten volgen. Deze buurtraden dragen namelijk bij aan de netwerk mogelijkheden van de gemeenten en burgers. Om de energie te waarborgen binnen een buurtraad of een netwerkgroep dienen deze de beschikking te hebben over een beleidsmedewerker met het nieuwe soort competentieprofiel. De communicatielijnen tussen de gemeenten en de burgers worden hierdoor een stuk korter en de samenwerking wellicht een stuk beter.

De gemeenten dienen actief de jongeren en de volwassen tot 65+ te benaderen. Uit de resultaten blijkt dat deze achterblijven, wellicht is tijdsgebrek of de noodzaak om te participeren een verklarende factor. De gemeenten dienen daarom beleidsparticipatie aantrekkelijk te maken zodat de werk/privé-balans van de bewoners gewaarborgd blijft. Dit doen ze door in te zetten op slimme communicatiemiddelen. Via verschillende sociale media kunnen bewoners of beleidsparticipanten meediscussieren, een daadwerkelijke fysieke ontmoeting is in deze digitale maatschappij minder nodig. Bovendien maakt het online beleidsparticiperen het daadwerkelijk participeren laagdrempelig omdat de factor tijd een minder grote rol speelt. Om mensen daadwerkelijk te committeren aan de uitvoering en de verantwoordelijkheid van en dergelijk initiatief, dienen gemeenten prestatiecontracten af te sluiten met de bewoners. Hierin worden middelen beschikbaar gesteld mits de burgers voldoen aan bepaalde voorwaarden binnen een bepaalde termijn, maar hierin moet de vrijheid voor burgers en professionele partners voorop staan. Op deze manier committeer je de bewoners aan een initiatief en kan de gemeente faciliteren in plaats van sturen. Om dit soort ‘burgerbedrijven’ een succes te laten worden, moet het wel aantrekkelijk zijn voor burgers om zich hieraan te committeren. De gemeente maakt het aantrekkelijk door in te spelen op de vraag van de burgers, minder regels en protocollen te hanteren en daadwerkelijk de controle aan de burgers te geven. Op deze manier zal het vertrouwen tussen beide partijen groeien en ontstaat er namelijk een

win-win situatie. Enerzijds een betrokken en actieve burgers / professionele partners die het gevoel hebben dat hun mening ertoe doen en anderzijds een faciliterende gemeente die een draagvlak creëert bij de stakeholders.

*~Bij elkaar komen is een begin, bij elkaar blijven is vooruitgang, met elkaar samenwerken is succes.~
Henry Ford*

8. LITERATUURLIJST

Alfabetische lijst in APA stijl met daarin de gebruikte bronnen die in deze studie van toepassing zijn.

- Adger, W. (2000). *Social and ecological resilience: Are they related?* Progress in Human Geography, 24, 347–364.
- Allen, P & Bennett, K. (2010) *PASW Statistics by SPSS. A practical guide*. Version 18.0. (pp. 143-164). South Melbourne: Cengage Learning Australia Pty Limited.
- Axelrod, R. M. (1984). *The evolution of cooperation*. (1e ed.). Cambridge: Persus Books Group.
- Batenburg, R., Raub, W., Snijders, C., 2003. *Contacts and contracts: dyadic embeddedness and the contractual behavior of firms*. In: Buskens, V., Raub, W., Snijders, C. (Eds.), *The Governance of Relations in Markets and Organizations, Research in the Sociology of Organisations*, vol. 20. JAI/Elsevier, Oxford, pp. 135–189.
- Becker, P.E. & Dinghra, P.H. (2001). *Religious Involvement and Volunteering: Implications for Civil Society*. *Sociology of Religion*, 62(3): 315-335.
- Beugelsdijk, S., Nederlands sociale kapitaalbalans, in: *Themanummer Sociaal kapitaal* ESB, 2004, D18-20.
- Blokland, T. (2009) *Oog voor elkaar, veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad*, Amsterdam: Amsterdam University Press
- Blond, P. (2010). *Red tory*. (1 ed., pp. 1-320). London: Faber And Faber.
- Boer, N. de (2010), *Samen buurten: participatie in steden en dorpen*. In: M. van Houten en A. Winsemius (Red.) *Participatie ontward, vormen van participatie uitgelicht*. Movisie i.o.v. Ministerie van VWS, uitgave Movisie, Utrecht.
- Boissevain, J.F. (1968). *Netwerken en quasigroepen: enkele beschouwingen over de plaats van niet-groepen in de sociale wetenschappen*. Assen: Van Gorcum
- Bolt, G. en R. ter Maat (2005), Participatie in de buurt, *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting*, 2005, 6, pp. 56-62.
- Bott, E. (1971). *Family and social network* (2 edition). London: Tavistock.
- CBS. (2010). *Sociale samenhang: participatie, vertrouwen en integratie*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Clausen, L. & C. Schlüter (Hrg.) (1991). *Hundert Jahre 'Gemeinschaft und Gesellschaft'*. Ferdinand Tönnies in der internationalen Diskussion. Opladen: Leske und Budrich.
- Coleman, J.S. (1958). *Relational analysis: the study of social organizations with survey methods*. In: *Human Organization*, 17, 28-36.
- Coleman, J.S. (1990) *Foundations of Social Theory* Cambridge, MA: Harvard University Press, xviii. 993 pp.
- Couch, L., L., Jones, W., H. 1997. Measuring Levels of Trust. *Journal of Research in Personality* 31: 319-336.
- Custers, J., & Schmitz, G. (2012). *Zelfsturende vitale gemeenschappen*. (1e ed., pp. 1-124). Eburon: Zutphen.
- Dekker, P. (2002). *De oplossing van de civil society*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Dekker, P., de Hart, J., & Faulk, L. (2007) *Toekomstverkenning vrijwillige inzet 2015*, Den Haag: SCP Sociaal en Cultureel Planbureau

- Dekker, P., & Hart, J. (2009). *Vrijwilligerswerk in meervoud*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Deutekom, N. (2011, 07 10). Donner houdt vast aan randstadprovincie. *Spits nieuws*
- Dijk, T. van en M. Koekkoek (2011), *Weten wat werkt: Evaluatie als basis voor succesvolle wijk-aanpak*, Instituut voor Integratie en Sociale weerbaarheid in opdracht van het Ministerie van BZK, Uitgave ISW: Groningen.
- Dirks, B. (2013, 03 12). Gemeenten besparen op onderhoud. *Volkskrant*, p. 1.
- Dul, J., Hak, T. (2008) *Case Study Methodology in Business Research*, Oxford: Elsevier Ltd.
- Durkheim, E. (1893/1997) *The division of labor in society*, with an introduction by Lewis Coser, New York, etc.: The Free Press (oorspr. *De la division du travail social*, 1893).
- Duyvendak., J.W. (1997) *Specie kleeft anders dan cement. Over breekbare en ontbrekende banden*. In: J.W. Duyvendak. Waar blijft de politiek? Essays over paarse politiek, maatschappelijk middenveld en sociale cohesie (91-101). Amsterdam/Meppel:
- Elchardus, M. en W. Smits. (2002) *Anatomie en oorzaken van het wantrouwen*, Brussel: VUB Press.
- Flache, A., & Koekkoek, M. (2009). *Interventies voor een leefbare wijk van theorie naar praktijk en terug*. Groningen: Instituut voor Integratie en Sociale Weerbaarheid.
- Fukuyama, F (1995). *Trust*, New York: Simon and Schuster
- Fukuyama, F. (2001) *Social capital, civil society and development*. *Third World Quarterly* 22 (1): 7-20.
- Fung, A. (2006). *Varieties of participation in complex governance*. Cambridge: (Doctoral dissertation, Harvard University).
- Goshal & Bartlett (1996). *Transaction cost economics: bad for practice?* In: *Academy of management review*, 21, 13-47.
- Granovetter, M. (1973) *The strength of weak ties*. *American Journal of Sociology*, 78:1360-80
- Te Grotenhuis, M., Matthijsen, A. 2007. *SPSS met syntax*. Assen: Koninklijke van Gorcum BV.
- Gunter, B. (2000) *Media research methods* Londen: SAGE
- Hart, H. 't., Boeije, H., Hox, J.(2005). *Onderzoeksmethoden (7^e herziene ed.)*. Amsterdam: Boom Onderwijs.
- Hart, J., Knol, F., Maas de - Waal, C., & Roes, T. (2002). *Zekere banden*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Hays, R.A., Kogl, A.M. (2007), Neighbourhood attachment, social capital building, and political participation: a case study of low- and moderate-income residents of Waterloo, Iowa; *Journal of Urban Affairs*, 29:181-205
- Hilhorst, P., *Tupperware-party, model voor emancipatie*, in: *Volkskrant*, 3 juni 2006.

- Hoogevest, L., Verhoeven, H. M., & Tamerus, P. C. J. (2011). *Wegbeheer en de kwaliteitscatalogus openbare-ruimte*. Ede : CROW.
- Houten, M. van en A. Winsemius (2010) *Participatie ontward, vormen van participatie uitgelicht* (Red.). Movisie i.o.v. Ministerie van VWS, uitgave Movisie, Utrecht.
- Homans, G.C. (1950). *The human group*. New York: Harcourt
- Homans, G.C. (1954). *The cash posters: a study of a group of working girls*. In: *American Sociological Review*, 6, 724-733
- Hortulanus, R.P. (1996). Leefbaarheid in theorie en praktijk. In: *Nieuw tijdschrift voor de volkshuisvesting* 5 (14-17).
- Inicio (2010), *Naar een verbindende en inspirerende participatie; Onderzoek naar de aanpak, ervaringen en beleidsontwikkelingen ten aanzien van participatie bij veertien corporaties*. In: *Corpovenista, Bewonersparticipatie: vastgeroest of lenig?* Rotterdam.
- Kisby, B. (2010), *The Big Society: Power to the People?*. *The Political Quarterly*, 81: 484–491.
- Knol, P.C. (2002), Stand van zaken en ontwikkelingen van de fysieke kwaliteit van de woonomgeving. In J. de Hart (red.) *Zekere banden –sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.
- Knol, F., Maas-de Waal, C., & Roes, T. (2002). *Zekere banden*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Komter, A. (2004). Zorgen voor morgen: over hedendaagse solidariteit en wederkerigheid. *Verzorgingsstaat: vaarwel, (2004), pp. 161-177*
- Komter, A. (2007). Gifts and social relations: the mechanisms of reciprocity. *International Sociology*, 22 (1), 93-107.
- Komter, A. en Schuyt, K. (2003). *Geven in Nederland*. Amsterdam: Trouw.
- Korsten, A. F. A., & Goede de, P. (2006). Vertrouwen in overheidsbestuur . *Vaktijdschrift bestuurswetenschappen*, 1-33.
- Leidelmeijer, K. Ministerie van BZK/WBI, (2011). *Buurtparticipatie en leefbaarheid*. Den Haag: RIGO Research en Advies BV.
- Mabbutt, A. Conservative Party, (2010). *building a big society*. London: Click digital solutions.
- Mateman, H. (2011). *Kwaliteit van maatschappelijke stages* . Utrecht: MOVISIE.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, (2012) : *Kabinetsreactie op WRR rapport 'Vertrouwen in burgers'*. Den Haag,.
- Ministerie Volksgezondheid, Welzijn en Sport, (2006). *Wet van 29 juni 2006, houdende nieuwe regels betreffende maatschappelijke ondersteuning (Wet Maatschappelijke Ondersteuning)*. Den Haag: Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden.
- Nienhuis, I., t. van Dijk, en G. de Roo (2010). *Participatie van bewoners; bewonersparticipatie in interventies gericht op het creëren van sociaal weerbare wijken*. In: Dijk, T. van en M. Koekkoek (Eds.). pp. 119-146. *Werken aan sociaal weerbare wijken; lessen over effectiviteit uit de Arnhemse praktijk*, ISW, Groningen.

- Newton, K. 2001. Trust, Social Capital, Civil Society and Democracy. *International Political Science Review* 22 (2): 201-214.
- Norris, F.H., Stevens, S.P., Pfefferbaum, B. Wyche, K.F. & Pfefferbaum, R.L. (2008). *community resilience as a metaphor, theory, set of capacities and strategy for disaster readiness*. *American Journal of Community Psychology*, 41, 1-2, 127-150
- Pharr, S.J. & R. Putnam. (2000) (eds.), *Disaffected democracies*, Princeton UP, Princeton.
- Potjens, A. (2012). *De kanteling en burgercommunicatie*. Den Haag: Vereniging van Nederlandse Gemeenten.
- Pröpper, I. (2009). *De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders*. (3 ed.). Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Putnam, R. (2003) *Making democracy work*, Princeton University Press, Princeton
- Putnam, R. (2003). *Better together – Restoring the American Community*, Simon and Schuster, New York.
- Putnam, R (2000). *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York etc.,|Simon & Schuster
- Putters, K., den Breejen, K., Frissen, P.H.A. (2009). *De winst van zorgvernieuwing*. Assen: Van Gorcum.
- Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2008). *Verkenning participatie: Arbeid, vrijwillige inzet en mantelzorg in perspectief. Werkdocument 16*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2008), *Verkenning participatie*. RMO, Den Haag.
- Rijksoverheid. (2013). *Bruggen slaan, regeerakkoord VVD - PvdA*. Den Haag: PvdA-VVD.
- Rijksoverheid, (2013) *Ronald Plasterk minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties*. (2013, 02 28). Retrieved from <http://www.rijksoverheid.nl/regering/bewindspersonen/ronald-plasterk>
- Sampson, R., Raudenbush, W. en Earls, F. (1997) *Neighborhoods and Violent Crime: A Multilevel Study of Collective Efficacy*. In: *Science*, vol 277, pp. 918-924
- Schaik, A.B.T.M (2004)., Empirie van sociaal kapitaal, in: *Themanummer Sociaal kapitaal* ESB, D6-D8.
- Seligman, A.B. (2002) *Civil society and ideal*. In: *S. Chambers en W. Kymlicka (red.) Alternative conceptions of civil society*. Princeton: Princeton University Press.
- Sommer, M. (2013, 03 03). Sommer: 'Plasterk vindt zelf vast ook dat hij een idioot plan uitvoert'. *Volkskrant*
- Shils, E. (1991). *The virtue of civil society*. *Government and Opposition* 26/1: 3-20
- Staehele, L.A., Clarke, S.E. (2003) The New Politics of Citizenship: Structuring Participation by Household, Work and Identity; *Urban Geography*, 21:103-126
- Tonkens, E. et al (2008). *Op zoek naar weerkaatst plezier, Samenwerking tussen mantelzorgers, vrijwilligers, professionals en cliënten in de multiculturele stad*. Den Haag: Nicis.
- Tweede kamer (2001-2002) *Arbeid en zorg. Brief van de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid*. Tweede Kamer 2001/2002, 26447, nr. 40.
- Transcript of a speech by the prime minister on the big society. (2010, 07 19). *The official site of the British Prime Minister's Office*. Retrieved from <http://www.number10.gov.uk/news/big-society-speech/>

- Vereniging Van Nederlandse Gemeenten (2012). *Bouwen op de kracht van burgers*. Den Haag
- Verhoeff, A. (2011). *No technical innovation without social innovation'*. (Doctoral dissertation).
- Visser, M. (2013, 02 06). Plan voor superprovincie leidt tot niets en is zonde van de energie. *Trouw*
- Volkskrant (2013), Nederland weer in recessie. (2013, 02 14). *Volkskrant*. Retrieved from <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2680/Economie/Nederland-weer-in-recessie.dhtml>
- Vrooman, J. C., Dykstra, P. A., Kapteyn, P. J. H., Leeuw, F. L., Sanders, K., & Snijders, T. A. B. (2001). *Netwerken en sociaal kapitaal*. Amsterdam: Nederlandse Sociologische Vereniging.
- de Waard, P. (2012, 03 07). Nederland is vertrouwen in leiders kwijt. *Volkskrant*
- Wasserman, S., & Faust, K. (1994). *Social network analysis*. New York/Cambridge: Cambridge University Press.
- Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid (WRR), (2005). *Vertrouwen in de buurt*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Winsemius, A. & Steyaert, J. (2011). *Big society past Nederland niet*. In: Sociale Vraagstukken. Retrieved from <http://www.socialevraagstukken.nl/>
- Wolfe, A. (1989). *Whose keeper ?*. Berkeley: University of California Press.
- Zwaard van der, J. (2004). *Sociaal kapitaal als basis voor sociaal beleid*. Instituut voor advies, onderzoek en ontwikkeling in Noord Brabant, Tilburg, 20-57.

9. BIJLAGEN

- Bijlage 1 interviewlijst: interviewvragen die zijn gebruikt bij het afnemen van de meeste interviews.
- Bijlage 2 vragenlijst: de vragenlijst zoals die bij de vier deelnemende gemeenten is gebruikt.
- Bijlage 3 notulen werkconferentie

Bijlage 1 Interviewlijst

Datum:

Met:

Functie:

Duur:

1. Wat zijn de huidige ontwikkelingen omtrent burgerparticipatie in de gemeente in uw vakgebied?
2. Wat vindt u dat er momenteel concreet gebeurt op het gebied van het betrekken van de burger bij de plannen van de gemeente en de uitvoering daarvan?
3. Wat is uw eigen toekomstvisie op uw vakgebied?
4. Heeft u een voorbeeld waarin u de burger actief heeft betrokken bij het ontwerpen, uitvoeren en realiseren van beleid?
5. Hoe zou de gemeenten daarbij een faciliterende rol kunnen hanteren?
6. Wat zijn volgens u daarbij de valkuilen?
7. Wat zijn volgens u de grenzen voor het betrekken van de burger bij het beleid?
8. Verwacht u daarbij problemen?
9. Introduceren zorg-paradox en sociale innovatie paradox
10. Hoe ziet u de rol van de burger?
11. Wat zou u anders willen doen als bestuurder?
12. Hoe ziet de rol + taalverdeling van de gemeente er in de toekomst eruit?
13. Zijn er bepaalde gemeentelijke diensten die worden gedecentraliseerd? Wordt dit gedaan door de gemeenten zelf of door de markt?
14. Hoe gaat de gemeente deze gemeentelijke diensten loslaten, hoe verloopt het proces en op wat voor termijn?
15. Heeft u nog aanvullende opmerkingen?

Bijlage 2 Vragenlijst

Het onderzoek "vitale gemeenschappen" is een wetenschappelijk onderzoek onder circa 1200 personen in vier gemeenten in Nederland. Het onderzoek gaat over de leefbaarheid, veiligheid en de mate van participatie in uw buurt. Deelname aan het onderzoek duurt ongeveer 5-10 minuten. Uw mening wordt erg gewaardeerd. Uw gegevens worden strikt vertrouwelijk behandeld. De gegevens worden alleen gebruikt voor wetenschappelijke doeleinden en zullen niet worden verstrekt aan derden.

Gedeelte A: Hierna volgen enkele ideeën over uw sociale relaties in de buurt. Er worden vragen gesteld over de veiligheid in uw buurt, uw contact met de buren en het vertrouwen in uw medemens. Deze vragen geven inzicht in uw netwerk en gedachtegoed over de buurt waarin u woont.

*** 1. A1. Wilt u aangeven in hoeverre u het eens bent met deze ideeën? U kunt kiezen uit vijf antwoordmogelijkheden: volledig oneens, enigszins oneens, noch oneens noch eens, enigszins eens en volledig eens**

	volledig oneens	enigszins oneens	noch oneens noch eens	enigszins eens	volledig eens
1. Als ik wat doe voor anderen dan verwacht ik ook dat anderen wat doen voor mij.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Als ik problemen heb dan kan ik terecht bij mijn buren.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Als ik zie dat mensen zich vreemd onheus of sociaal zie gedragen in mijn buurt dan spreek ik de mensen daar op aan.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Ik heb geen behoefte aan contact met mijn buurtgenoten.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Als ik me inzet als vrijwilliger in de buurt, dan verwacht ik dat mijn buurtgenoten dat ook doen.	☐	☐	☐	☐	☐

***2. A2. Heeft u wel eens...**

	Ja	Nee
1. Overlast gemeld, bijvoorbeeld bij gemeente, politie of woningbouwvereniging?	☐	☐
2. Een klacht over het beheer of onderhoud ingediend niet van uw woning, maar van het gebouw of voorzieningen in de buurt?	☐	☐
3. Inpraakvonden en/of bewonersbijeenkomsten bijgewoond?	☐	☐
4. Geprobeerd iets te verbeteren in uw buurt?	☐	☐
5. Met andere buurtbewoners een actie georganiseerd?	☐	☐
6. Geprobeerd om invloed uit te oefenen op besluiten van de gemeente?	☐	☐

***3. A3. De volgende vragen gaan over uw sociale contacten. Heeft u de afgelopen 5 jaar wel eens contact gehad met.....?**

	Ja	Nee
1. De wijkagent	☐	☐
2. Vertegenwoordiger van een buurt/wijk comité	☐	☐
3. Gemeenteraadslid	☐	☐
4. Gemeenteambtenaar	☐	☐
5. Wijk-/insmedewerker	☐	☐
6. Wethouder en/of burgemeester	☐	☐

***4. A4. Hoe vaak heeft u gemiddeld genomen contact met de volgende personen (uw huisgenoten tellen niet mee)?**

	Nooit	Zelden	Minder dan 1 keer per maand	1 keer per maand	1 keer per twee weken	1 keer per week	Meerdere keren per week
1. Familie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Vrienden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Directe buren	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Buurtgenoten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Wijk-/insmedewerker	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Vertegenwoordiger van een buurt/ wijk comité	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Gedeelte B: buurtbeleving. Hierna volgen enkele ideeën over hoe u de buurt ervaart waarin u leeft. Hiermee willen we onderzoeken of u zich betrokken voelt bij de buurt of juist niet. Dit geeft ons inzicht hoe het is gesteld met de samenhang tussen u en uw buurtgenoten.

***5. B1. Wilt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de onderstaande ideeën over uw buurt? U kunt kiezen uit vijf antwoordmogelijkheden: volledig oneens, enigszins oneens, noch oneens noch eens, enigszins eens en volledig eens**

	volledig oneens	enigszins oneens	noch oneens noch eens	enigszins eens	volledig eens
1. Het is vervelend om in deze buurt te wonen	☐	☐	☐	☐	☐
2. Ik voel me mede verantwoordelijk voor de leefbaarheid in de buurt	☐	☐	☐	☐	☐
3. Ik woon in een gezellige buurt met veel saamhorigheid	☐	☐	☐	☐	☐
4. Ik zou me best willen inzetten voor de buurt	☐	☐	☐	☐	☐
5. Ik wil inspraak hebben over de toekomst van de buurt	☐	☐	☐	☐	☐

Gedeelte C: In de volgende sectie willen we u vragen naar uw betrokkenheid bij vrijwilligerswerk en de beleving van de buurt waarin u woont. Hiermee willen we onderzoeken hoeveel mensen vrijwilligerswerk doen en of ze dat prettig vinden, of juist niet. Daarnaast zijn we geïnteresseerd in hoe u over vrijwilligerswerk denkt.

***6. C1. Hierna volgen enkele ideeën over het doen van vrijwilligerswerk. Wilt u aangeven in hoeverre u het eens bent met deze ideeën? U kunt kiezen uit vijf antwoordmogelijkheden: volledig oneens, enigszins oneens, noch oneens noch eens, enigszins eens en volledig eens.**

	volledig oneens	enigszins oneens	noch oneens, noch eens	enigszins eens	volledig eens
1. In mijn sociale omgeving (familie, vrienden, kennissen) wordt het inzetten voor de buurt als vrijwilliger als normaal beschouwd.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Iedereen zou ten minste een keer in zijn leven zich moeten inzetten voor de buurt als vrijwilliger.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Als ik me inzet voor de buurt dan voel ik me nuttig	☐	☐	☐	☐	☐
4. De gemeente mag best wat taken overdragen aan de burger zoals bijvoorbeeld het onderhouden van groenwerk en verlenen van informele zorg.	☐	☐	☐	☐	☐

***7. C2. Heeft u zich het afgelopen jaar ingespannen voor de buurt als vrijwilliger?**

- Nee geen behoefte aan (ga verder naar gedeelte D)
- Nee, ik zou het wel willen maar ik weet alleen niet hoe (ga verder naar vraag 9(C4)).
- Ja

8. C3. Hoeveel uur per week hebt u gemiddeld over het afgelopen jaar aan buurtwerk gedaan? Gemiddeld aantal uren per week invullen. Ook halve uren zijn mogelijk!

9. C4. Hoeveel uur per week zou u eventueel willen besteden aan vrijwilligerswerk gerelateerd aan uw buurt?

Gemiddeld aantal uren per week invullen. Ook halve uren zijn mogelijk!

Gedeelte D: Omgevingsfactoren. In de volgende sectie willen we uw mening vragen over de buurt waarin u woont. Uw mening wordt gevraagd over de fysieke toestand van uw buurt en of u een vorm van overlast ervaart. Op deze manier kan het onderzoek de staat van uw omgeving toetsen en of u daar tevreden over bent of juist niet.

***10. D1. Buurten veranderen. Geef voor elk van de onderstaande zaken aan, wat voor cijfer u geeft aan de aspecten die aan bod komen (1=slecht 10=uitstekend). Als u het niet weet dan vult u "weet ik niet" in.**

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Weet ik niet
1. De omgang van mensen onderling in de buurt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. De speelplekken en hangplekken voor kinderen tot 18 jaar.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Perken, groenstroken en bestraling	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Het onderhoud van de woningen in de buurt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. De parkeermogelijkheden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Drugsoverlast	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Hangjongeren	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Geluidsoverlast	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Zwerfvull op straat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Graffiti op muren en gebouwen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Gedeelte E: Hierna volgen enkele ideeën over uw relatie ten opzichte van de gemeente. Wij zijn benieuwd hoe u de gemeente beoordeelt op haar presteren. Met het stellen van deze vragen krijgen wij inzicht of u tevreden bent over de gemeente of dat u wellicht nog verbetering nodig acht bij de gemeente.

***11. E1. Hoe beoordeelt u de rol van de gemeente? antwoordmogelijkheden: heel slecht, slecht, neutraal, goed, heel goed en weet het niet.**

	heel slecht	slecht	neutraal	goed	heel goed	weet het niet
1. De mate waarin u als burger zijnde actief betrokken wordt bij de plannen die betrekking hebben op uw buurt?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. De mate waarin burgemeesters en wethouders hun beloften waarmaken?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. De mate waarin de gemeente de burger actief betrekt bij het uitvoeren van plannen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. De mate waarin de burgers de mogelijkheid krijgen om eigen plannen onder de aandacht van de gemeente te brengen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. De mate waarin de gemeente actief een beroep doet op u om een steentje bij te dragen en verantwoordelijkheid te dragen in de buurt?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

***12. E2. Wat voor rapport cijfer geeft u de gemeente voor alles wat zij doen voor u als burger zijnde (1= slecht / 10 = uitstekend) ?**

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

***13. E3. Hoeveel vertrouwen heeft u in de burgemeester en wethouders (1=totaal geen vertrouwen 10= volledig vertrouwen)?**

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14. E4. Hoeveel vertrouwen heeft u in uw buurtgenoten (1= geen / 10= volledig)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Gedeelte F: Samenstelling huishouden en werk. Er worden 3 vragen gesteld over uw huishouden en uw werksituatie. Dit geeft ons inzicht in de huidige stand van zaken in de gemeente. Gegevens worden geheel anoniem verwerkt en met zorg behandeld.

***15. F1. Sommige mensen werken anderen zorgen voor hun gezin en weer anderen zijn op zoek naar werk en doen onbetaald werk. Wat is uw belangrijkste dagelijkse bezigheid? Slechts één antwoord mogelijk!**

- Full-time werkend (36 uur of meer per week)
- Part-time werkend (minder dan 36 uur per week)
- Werkloos
- Gepensioneerd, vut
- Studerend, schoolgaand
- Voor het huishouden en/of kinderen zorgend
- Onbetaald werk, vrijwilligerswerk
- Overige (geef nadere toelichting)

***16. F2. Heeft u een partner, en zo ja, bent u getrouwd en/of woont u samen? Slechts één keuze mogelijk.**

- Getrouwd of geregistreerd partnerschap
- Gescheiden
- Weduwe/weduwenaar
- Geen partner
- Ongetrouwd samenwonend
- Geen antwoord

***17. F3. Hoeveel mensen wonen er bij u in huis inclusief uzelf (omvang huishouden)? graag in cijfers noteren.**

Gedeelte G: Persoonskenmerken. Er worden vragen gesteld over uw geslacht, leeftijd, woonplaats en uw educatie. gegevens worden geheel anoniem verwerkt en met uiterste zorg behandeld.

***18. G1. Wat is de hoogste opleiding die u met een diploma heeft afgerond?**

Lagere school

LBO (Lager Beroepsonderwijs)

LHNO (Lager Hulshoud en Nijverheidsonderwijs, hulshoudschool)

VMBO, MAVO, (M)ULO ((Meer) Uitgebreid Lager Onderwijs)

HAVO

VWO, atheneum, gymnasium

MBO

HBO

WO

Overige (geef nadere toelichting)

***19. G2. Wat is uw geslacht?**

Man

Vrouw

***20. G3. Wat is uw woonplaats, postcode en geboortejaar (bijvoorbeeld 1958)?**

Plaats:

Postcode:

Geboortejaar?

21. Heeft u nog vragen en of opmerkingen?

Bijlage 3 Notulen werkconferentie

Werkconferentie, groep 1: Operationeel.

Aanwezig: Joost de Weichs de Wenne (vdB), Erik Otten (gem. Rhenen), Frans Tijssen (zp'er in Rhenen via Altertief), Manfred Devilee (zzp'er, o.a. HR, organisatie ontwikkeling), Jorn Massa (vdBunt), Ellie Kamerbeek (?) (Zet zich in als burger voor wonen, zorg, welzijn in gem. Rhenen + lid ouderenbond), Machteld Wiersma (vdBunt/SPE).

Opdracht: Beleidsparticipatie op operationeel niveau. Welke operationele consequenties wanneer transformatie naar big society? Hoe ziet relatie burgers en overheid eruit? Welke organisatorische consequenties?

Joost: Definitie beleidsparticipatie, Integraal, participeren in beslissing, verantwoordelijkheid voor uitvoering.

Ellie: Is er genoeg mankracht; deskundig personeel? Bij gemeente zit niet genoeg kennis van verschillende werkvelden.

Erik: Deelt zorg. Er komt een grote ontwikkeling af op de gemeente. Hoe gaan we dit organiseren?

Vertegenwoordiging is erg belangrijk. Voelen burgers zich genoeg vertegenwoordigd? Hoe kunnen we de gezamenlijke deelname aan nieuwe processen vormgeven en burgers het gevoel geven dat ze hierin vertegenwoordigd zijn? Daarbij, wat moet ik als gemeentelijke organisatie veranderen waardoor de burgerkracht meer benut wordt?

Joost: Wat moeten we op operationeel niveau doen?

Erik: Grootste verandering voor gemeentelijke organisatie: aan het begin van processen (nieuw beleid) moeten burgers betrokken worden. Nu worden burgers pas aan het einde van een proces betrokken. Geen burgerinitiatief, geen gemeentelijke initiatief. Dat wordt door Frans in twijfel getrokken.

Frans: Uitdaging: je moet als gemeente achterhalen wat er speelt.

Joost: Wat moet ambtenaar anders doen?

Frans: Naar buiten.

Joost: Wat heeft hij daarvoor nodig?

Manfred: Oprechte interesse, vertrouwen in burger, burger serieus nemen.

Erik: Mee eens, meer naar buiten is nodig. Mooiste is als burgers zelf met initiatief komen. Als ambtenaar kun je de zelforganisatie van burgers aanwakkeren. Contact zoeken is hiervoor essentieel. Maar je moet niet (als gemeentelijke organisatie) gaan uitvoeren wat de burger aandraagt, maar zoveel mogelijk bij burgers laten en/of samenwerken.

Ellie: Hiërarchische organisatie gemeentelijk bestuur. Bij burgers zit angst en verwachting. Het systeem maak dingen 'dood'; kiemen van ontwikkeling. Heeft volgens haar te maken met 'feodale' bestuursvormen. M.a.w. wordt de burger genoeg vertrouwen geschonken?

Joost: goed na blijven denken, wat gaat ambtenaar anders doen en wat heeft hij daarbij nodig? Doorgaan op nieuwe rol ambtenaar, die moet info gaan inwinnen. Hoe ziet dit inwinnen van informatie eruit?

Ellie: Hij zal iets van zichzelf moeten laten zien.

Erik: Rol van de ambtenaar, kennis wordt minder belangrijk, het gaat om contact. Inzichten verzamelen.

Manfred: Eerst gaan begrijpen.

Jorn: Wat gaan mijn taken worden? Is dat een vraag die de ambtenaar in de wijk/buurt kan stellen?

Erik: Nee, niet over het hoe gaan praten. Rol staat vast. Maar met kennis van buiten, binnen verandering doorvoeren.

→ Conclusie: de ambtenaar blijft een vakman?

Jorn: hoe dan invloed op de beleidsagenda?

Manfred: In Zwolle krijgt een wijk een ton en mag zelf met initiatief komen. Waar liggen verantwoordelijkheden

en bevoegdheden?

Ellie: Modellen voor lokale participatie, rapport van Movisie.

Frans: Wat zijn de kaders waarbinnen wijk bevoegdheid krijgt?

Erik: Meer participatie levert niet per definitie betere uitkomsten op, maar wel beter draagvlak. Met elkaar over de opbrengsten praten: wat willen we realiseren?

Joost: Als het gaat over bevoegdheden en verantwoordelijkheden, wat geef je mee? Kaders, geld?

Erik: Het ontsluiten van informatie is zeer belangrijk. Dat informatie beschikbaar is voor burgers.

Ellie: Denk ook als gemeentelijke organisatie na over wat voor van vormen van participatie je belangrijk vindt.

Bijvoorbeeld: transitie jeugdzorg. Iedereen wil wiel opnieuw uitvinden. Gemeente moet nadenken, in wat voor vorm de participatie gegoten wordt. Gemeente moet ook voortrekkers rol nemen. Gemeente moet zijn keuzes/beleidsrichting goed kunnen onderbouwen.

Manfred: Onderscheidt maken tussen de gebieden waarop gemeente acteert. Welke vorm van participatie past bij welk gebied? Dat is heel belangrijke vraag. De juiste verwachtingen scheppen (dus communiceren in hoeverre en op welke manier burgers kunnen participeren).

Joost: Proces m.b.t. verantwoordelijkheid anders inrichten. Wethouder legt nu verantwoordelijkheid af aan de raad. Hoe denken jullie hierover?

Erik: Dereguleren.

Manfred: Bestuur moet mee de wijk in.

Erik: Goede opdracht gevende rol.

Manfred: Je ziet dat ambtenaren een grote drempel ervaren om naar wethouders en burgemeesters toe te stappen. Niet alleen ambtenaar moet de wijk in, maar ook die wethouders en burgemeesters. Met minder geld kan er meer gerealiseerd worden als je burgers erbij betreft. Stimuleren ondernemerschap.

Jorn: hoeveel verantwoordelijkheid kan je leggen bij de burger? Bijvoorbeeld in het geval van kinderopvang?

Erik: verantwoordelijkheden moeten overgedragen worden.

Notulen presentatie Jorn Massa en burgemeester Rhenen uitleg werkvormen

Burgemeester: Kracht van sociaal kapitaal inzetten. Landen in samenleving, vanuit eigen kracht op goede manier uitleggen dat niet alles van vaders staat komt.

Rhenen gebeuren dingen die ook in grote gemeente zouden kunnen gebeuren.

Beelden van gemeenten verdelen

Theorie en Oz omzetten in actie

Problemen oplossen met andere regio's interessant.

Joost:

Weergaloze indruk maken bij werkconferentie. Aftrap.

Wat gevonden over zelf vitaliserend vermogen?

Jorn:

Voorlopige resultaten delen

Burgers gaan gaten vullen van de overheid Onderzoeksvragen jorn

Verwachtingen:

1. Wederkerigheid leidt tot beleidspart 2.

Zie slides

Minder.

Rol burger niet duidelijk gedefinieerd

Bestuurders moeten lef tonen

Bg

Bg is fusie gemeente, in groene hart, centrale positie.

Reeuwijkse plassen, markt (toelichting op foto's) Heeft 10 kernen, dat is bijzonder. uitdaging bij organiseren van burgerparticipatie.

Wijkavond met assertieve burgers.

Burgerparticipatie is speerpunt van college, hoe wordt dit nu ervaren door burgers? Wat kunnen we daaruit leren? Moeten dingen anders?

Jorn:

Bg reciprociteit is negatief. Als ze zien dat mensen minder doen, gaan ze zelf ook minder doen.

Neg politiek vertrouwen leidt ertoe dat ze meer gaan beleidsparticiperen.

Mevrouw snapt het, niet ingevuld als burger of wijkteam.

Wie moet het gaan verklaren? (Ronilla)

Cb:

Wethouder cb: 1 kern, 28000 mensen gelegen aan lek, berucht veel in nieuws,

Bijzonder: ecowijk, volledig ontworpen en ontwikkeld door burgers. Bijzondere gemeenschapszin. Eigen warmte centrale.

Gouden piramide, landschapontwikkeling. Ter bescherming van sluis. burgers beheren dit.

1 kern, meerdere wijken, slappe netwerken in bepaalde wijken, groot stedelijke problematieken. Gaat om gemeenschap, laten voeden door omgeving, gemeenschappen vitaal gemaakt.

Punten cb:

1. Beleidsparticipatie weggelegd voor hoogopgeleiden.
2. Factor netwerken, mensen met weak ties vasthouden en samen Brengen en faciliteren.

Leudal:

16 dorpen, grootste dorp Limburg

10 miljoen gemeentehuis, anders werken ingericht. Gemiddelde bezettingsgraad is 50 procent, hierop is gemeentehuis ingericht, met marge. Bestuur heeft wel eigen stoel.

Grootste kern 12000 inwoners, landelijk gebied met agrariërs. Kassen en zaadveredeling. Instrumenten van Adams gemaakt in Id. Bijzonder zorginstellingen.

Sociaal kapitaal is aanwezig volgend Alfons, carnavalsverenigingen, schutterijen.

Zitten veel in buitenland, euregionaal, werkloosheid is laag. Zitten in anticipeer regio's.

1. Bij snavel omgeving gaan meer mensen participeren 2. 20 65 beleidsparticiperen het meest. 65 Plussers willen wel en belangrijk, mar doen het niet.

Al: ouderen zijn gepamperd, levert spanning tussen generaties op.

Rhenen:

Rijnbrug is te smal, mooi tegen heuvel. Voorbeeld van groep Achterberg die zorgcomplex hebben gemaakt. Betrokkenheid is er.

Cineira toren.

Problemen waar je wat aan wilt doen, oplossen door afstand tussen gemeente e club klein, maar onderscheid is groot. Minimale distantie, max distinctie!

1. Reciprociteit is groot, afwachtend terwijl ze zich wel verantwoordelijk voelen.
2. Politiek vertrouwen is laag dus daarom gaan ze veel doen. Henk: mensen gaan het zelf doen. Dus mensen bellen je op.

WORKSHOP IN KLEINE GROEPJES (STRATEGISCH)

Alfonds: Gemeentesecretaris Leudal

Hans: ZZP-er, tot 5 jaar geleden gewerkt bij de gemeente Rotterdam

Gerwin Verschuur: werkzaam in gemeente Culemborg, directeur lokaal energiebedrijf.

Henk: wethouder Rhenen

Roeland: wethouder Culemborg

Hinke: aantekeningen

Welke koersverandering zou er moeten plaatsvinden?

Faciliteren: wat betekent het?

Alfonds: Wat is legitimatie van burgers als ? welke richting gaan we op? Veel zaken moeten buiten gemeenten om geregeld worden. Wat voor samenleving gaan we dan naartoe?

Roeland: transitie is al ingezet, stokje gevonden om het proces te versnellen. Als transities er niet waren geweest, aren gemeente en burgers verder uit elkaar gekomen. Mismatch. Transities nodig om goed na te denken over proces dat al in gang gezet was beter te maken. Transitie als externe vijand om samenleving te veranderen. Grotere distantie.

Transitie als middel (Alfonds), Roeland

Politiek is machtigste instrument en burger (politiek als marginaal instrument voor vraagstukken).

Henk: transitie jeugdzorg, prima dat het bij provincie lag. Nu komt er steeds meer en geknepen in geldkraan. Blijkbaar transitie – burger gaan inzetten. Gewicht pol neemt af, afname lidmaatschappen pol partij. Burger heeft weinig contact met gemeente (alleen bij vuil, rijbewijs, geboorte), voor veel hoeven geen werkgroepen voor op te richten. Dit is anders als het aan de kern van de samenleving raakt (zoals bij zorg en hulp).

Gerwin: diversiteit samenleving maakt dat overheid niet kan bedienen. Zelfbewustzijn ontwikkelen stimuleren: wie ben ik, wat wil ik, wat kan ik? Mensen kunnen snel zichzelf organiseren, het is leuker om het zelf te vinden en te tackelen. Samen bouwen maakt dat je meer en uitdagende wilt. Ontsluiten van kracht in de samenleving. Hoe kan overheid actief ruimte geven?

Hans: stadsontwikkeling van gemeente kan door burgers gedaan worden. Ook op het gebied van zorg

Roeland: Zo was het vroeger ook bij notabelen/ religieuzen, die school gingen stichten. Met kleine ambtenarij.

Eerst naar zich toe getrokken en daarna geprivatiseerd.

Wat is dan nog betekenis van politiek?

Politiek lokaal bestuur en mensen uitdagen. Nachtwakersstaat niet willen. Wmo hopen dat burens rol gaan spelen. Politiek moet zich meer realiseren dat het belang relatief is.

8 partijen is voorbode, splinterpartijen hebben 1 issue. Henk vindt het geen probleem. Plaatselijke partijen zijn het groots. Rest is plaatselijk. Belemmerd de ontwikkeling.

Vraag of je al met volk spreekt, vraagt

Kleine partijen spreken wel met het volk.

Raden in toekomst: moeten toegroeien naar hun nieuwe rol.

Meer ruimte voor initiatieven als Culemborg, betekent dat pol zich moet heruitvinden. Alle initiatieven bekijken vanuit algemeen belang. Kader: past het erin of niet? Niet dichttimmeren.

Ambtelijk apparaat, hoe groot?

Misschien is rol politiek uitgespeeld, rest van het speelveld is voorbij. Terugtrekken op hoofdtaken. Reformatorisch karakter van samenleving is belangrijk, ook van belang (bijv. dus levensvisies zijn nog lang niet weg). Pol op basis van levensbeschouwing blijft.

Minder idealisten, meer beroepsbesturen. 1 issue neemt toe, en vind je gelijk gestemden. Ontstaat structuur die sociaal zwakkeren kan afstemmen.

Begonnen als pionier, steeds meer dichttimmeren. Waarom doen we dat? Georganiseerd wantrouwen. Afrekencultuur? Leven samenleving alles zelfde behandeld, regels stellen om te voorkomen dat je wordt aangesproken op willekeur.

Achilleshiel politiek: mensen zijn gelijkwaardig, behoefte, ambities etc. verschillen. Wanneer mensen gelijk behandeld worden (ze kunnen en willen hetzelfde). Je kunt ze niet in een frame zetten. Diversiteit is uitgangspunt ipv gelijkheid. Streven naar oplossingen, systeem voor oplossingen is doel. Regels maakt gemeenten verkokerd.

Goede bestuurders hebben nooit de regels gevolgd (hans). Regels hoeven niet altijd gevolgd te worden.

Waarom wil men uitzoeken hoe de NS komt tot Fyra? Kamerleden

VB van stadshuis in Leudal? Wat gebeurde met de rest? Verkocht, dus goed gedaan. Alblasserwaard geen stadshuis.

Beschreven hoe processen werken, moeten we alles inkaderen en controleren? !! wanneer hanteer je welk proces? Vraag die centraal staat. Er zijn mensen die zich sterk voelen bij regels.

Politici zijn minder generalisten, meer specialisten.

Gerwin: voorstander van ontschotten – vb landbouw was heel veel midden in samenleving, alleen voedselproductie (geen handicaptten helpen), nu erbij: stadsboerdeirij, functies erbij. Mensen spreken elkaars taal niet meer, stappen in op eigen doen in. Hierdoor overgeleverd. Meer grip op het leven, dus of alle talen leren. OF domeinen laten overlappen, zodat ze elkaar sterker maken. Integraliteit! Onderwijs en gezondheid. 1 vraagstuk en verbinden met 3 andere thema's.

Wat wil de gewone man? Vooral rust na hard werken (dus biertje na werken, geen hangjongeren voor de deur). Dit maakt de twijfel bij de transformatie, ze willen best even de burens helpen. Niet heel lang, want hypotheek.

Overheid moet begrijpen dat er rondom overheid meer speelt dan dat ene vraagstuk. Wegwijs maken en probleem oplossen door overheid. Slimmer organiseren als overheid. Systeem om beeld te hebben wat er aan de hand is. Aanzienlijk minder mensen hebben.

Wat is jouw bijdrage als burger daarin?

We zijn kind van de tijd. Vroeger ook geprobeerd mensen met elkaar te verbinden. Marokkaan laten groeien in burgerschap. Projecten passen in denkbeelden van die tijd. Probleem van law en order is probleem van altijd.

Mensen laten zich niet zomaar veranderen.

Afh van hoe je naar een stad kijkt (welke bril je opzet). Vrolijk van culturen.

RECAP VAN WORKSHOP:

Operationeel

Middelen

Organisatie

Proces

Wethouders worden afgerekend op draagvlak niet op zijn dossiers

Burger heeft idee wat hij wil en is dus eigen opdrachtgever.

Rol voor gemeente voor samenhang en integraliteit.

Grote zorgen of er goede ambtenaren zijn. Zijn de huidige ambtenaren goed toegerust daarvoor? 40 50 jaar gaat dat niet makkelijke. Daarop duidelijker beleid voeren, waarvoor op toegerust zijn.

Ambtenaar

Kunst om aan te passen

Type 2 nieuwe stijl:

-samenwerken

-digitaal

-just do it

-integraal

-flexibel

-lef en durf

-niet meer vanuit expertise in huis, maar expertise kunnen handelen Het is de kunst om het zo te zien, bestuurders en medewerkers.

Management stijl om ze mee te nemen in nieuwe denken.

Niet indruk wekken dat mensen het nu nie kunnen, Wat betekent de regie in handen nemen? De huidige mensen kunnen dat

REFLECTIE VAN JAN DEN HOLLANDER

Regiegemeente - metafoor meer over naar bijsturing van dingen die vanzelf al gaan.

1 Participatie is niet probleem burgers maar van gemeente.

Sleutelvraag bij regie: wat gebeurt er als je niks doet? We gaan over op fatsoen.

Term participatie vervangen door fatsoen.

Wethouders zelf opnieuw uitvinden en ook andere burgers.

Participatie is luisteren naar elkaar

Per kern, alsof vraagstukken zich tot de kern beperken.

Mensen lopen harder op pijn dan op visie.

We moeten ontmoeten is paradoxaal.

Durven we het vraagstuk geïntegreerd laten zijn, hier zitten deskundigheid en procesactiviteiten aan.